
PERINNEYMPÄRISTÖJEN MONIMUOTOISUUDESTA HUOLEHTIMINEN TEHOKKAASTI JA KESTÄVÄSTI – NYT JA TULEVAISUUDESSA

WWF Suomen talkooleiritoiminnan kehittäminen sidosryhmänäkökulmasta

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Kestävän kehityksen koulutusohjelma

Forssa, kevät 2013

Venni Alanko

FORSSA

Kestävän kehityksen koulutusohjelma

Tekijä

Venni Alanko

Vuosi 2013**Työn nimi**Perinneympäristöjen monimuotoisuudesta huolehtiminen
tehokkaasti ja kestävästi – nyt ja tulevaisuudessa

TIIVISTELMÄ

Perinneympäristöt ovat yksi Suomen luonnon monimuotoisimpia luontotyyppiejä ja niiden hoitoa ja ennallistamista on järjestetty eri organisaatioiden toimesta useita vuosikymmeniä. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Maailman luonnonsäätiö WWF Suomen rahasto, joka osaltaan on ollut järjestämässä hoitoa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa WWF:n järjestämien luonnonhoitoleirien järjestämisessä pitkään mukana olleiden, ja sitä ohjanneiden ja järjestäneiden sidosryhmien edustajien mielipiteitä toiminnasta ja sen kehittämisestä. Leireille osallistuneille vapaaehtoisille oli aikaisemmin toteutettu hieman vastaavanlainen haastattelututkimus leirien kehittämisestä.

Tutkimus toteutettiin laadullisen tutkimuksen periaatteiden mukaisesti. Haastattelututkimuksen metodina toimi puolistrukturoitu kyselyrunko, jonka avulla valitut sidosryhmien edustajat haastateltiin puhelimitse pääosin tammikuussa 2013. Tutkimuksessa mukana olleita sidosryhmien edustajia oli runsaimmin Metsähallituksesta ja ely-keskuksista. Lisäksi haastateltiin yksityishenkilöitä ja yhtä kuntatason virkamiestä.

Teoriaosuus käsittelee perinneympäristöjen tilaa ja niiden merkitystä suomalaiselle luonnolle. Merkittävä osa luonnonhoitoleireistä sijoittuu perinne- ja/tai kulttuuriympäristöihin. Lisäksi perehdytään vapaaehtoistyöhön ja erityisesti sen mahdollistamiin sosiaalisiin ja taloudellisiin hyötyihin.

Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että perinneympäristöjen hyväksi tehty työ on arvokasta yhtä lailla kuin niiden itsensä säilyttäminen arvokkaana osana suomalaisen luonnon monimuotoisuutta. Perinneympäristöjen tilan kehittymistä pidettiin uhkaavana ja hoitoon toivottiin enemmän resursseja, esimerkiksi ympäristötuen muutosten kautta. Hoidon valtakunnallinen kokonaiskuva olisi myös selvitettävä.

Avainsanat Perinneympäristöt, luonnonhoito, vapaaehtoistyö, uhanalaiset luontotyypit**Sivut**

82 s. + liitteet 2 s.

FORSSA

Degree Programme in Sustainable Development

Author

Venni Alanko

Year 2013

Subject of Bachelor's thesis

Ensuring the diversity of the traditional environments effectively and sustainably - now and in the future

---

ABSTRACT

Traditional environments are one of the most diverse natural habitats in Finland and their rehabilitation and restoration have been organized by different organizations for several decades. The thesis was commissioned by the World Wildlife Fund WWF Finland which in its part has been organizing the rehabilitation. The purpose of this study was to map the opinions of the organizations and stakeholders that have been involved for a long time, organizing, operating and developing the nature management camps of WWF. Volunteers who participated in the camps had previously been involved in a similar camp development interview.

The study was conducted according to the principles of qualitative research. The body of the interviews was semi-structured questionnaire method. With its assistance the selected stakeholder representatives were interviewed by telephone mainly in January 2013. The most abundant stakeholders included in the study were from the Finnish Forest and Park Service and Centre for Economic Development, Transport and the Environment. In addition, there were also interviews with a few individuals and one municipal-level official.

The theoretical part deals with the state of traditional environments and their importance to Finnish nature. A significant part of the nature management camps are located in traditional and / or cultural environments. In addition it also discusses voluntary work, and particularly the social and economic benefits it provides.

Based on the study it can be said that the work for traditional environments is valuable as well as their preservation as a valuable part of the Finnish biodiversity. The state and development of the traditional environments was considered a threat. Hope for more resources to rehabilitation, such as changes to the environmental aids was brought out. The nationwide management of a treatment should also be explored.

Keywords Traditional environments, nature management, voluntary work, endangered biotopes

Pages 82 p. + appendices 2 p.

TERMIT

Perinneympäristö	Perinneympäristö on kattotermi erilaisille perinteisten maatalouselinkeinojen muokkaamille tai muuten historiallisille ympäristöille.
Perinnemaisema	Perinnemaisemat ovat maatalouden alkutuotannon ja niihin liittyvien toimien muokkaamia, usein käytöstä jo poistuneita maisematyyppejä. Perinnemaisemat jaetaan kahteen pääryhmään: perinnebiotooppeihin ja rakennettuihin perinnemaisemiin.
Perinnebiotooppi	Perinnebiotoopit ovat kulttuurivaikutteisia, laidun- ja niittotalouden muokkaamia luontotyypppejä, kuten lehdesniityt, hakamaat ja nummet. Termi on muuten yhteneväinen perinneympäristön kanssa, mutta biotooppia käytetään usein alueen biologisia suhteita käsiteltäessä.
Rakennettu perinnemaisema	Rakennetut perinnemaisemat ovat erilaisia historiallisia rakennelmia tai rakennuksia lähiympäristöineen, erilaiset puutarhakulttuurin muokkaamia maisemia tai esimerkiksi luontaistalouden muokkaamia kausiasuinpaikkamaisemia.
Luonnonhoito	Luonnonhoito eroaa luonnosuojelusta sen ympäristöä muuttavan luonteen vuoksi. Luonnonsuojelu on ensisijaisesti ihmisen toiminnan estämistä tai vähentämistä suojeltavalla alueella. Luonnonhoito pyrkii muokkaamaan luonnon toimintaa, joka usein on vääristynyt ihmisen toimien vuoksi.
Metsähallitus	Metsähallitus on valtion omistamien metsien käyttöön, hallintaan ja suojeluun keskittynyt valtion liikelaitos.
Ely-keskukset	Ely-keskukset ovat alueellisia elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskuksia.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	3
2	PERINNEBIOTOOPIT JA -MAISEMAT	4
2.1	Suomalaisen maiseman historiaa	4
2.2	Perinneympäristöjen suojelun kehitys.....	5
2.3	Perinnebiotooppityyppejä.....	5
2.3.1	Kalliokedot	6
2.3.2	Hakamaat ja metsälaitumet.....	7
2.3.3	Lehdesniityt	7
2.4	Perinnebiotooppien hoito	8
2.4.1	Perinneympäristöjen hoidon kulttuurihistorialliset ja maisemalliset perusteet	9
2.4.2	Perinnebiotoopit muualla Euroopassa	10
2.4.3	EU:n maatalouden ympäristötuki ja erityistukisopimukset.....	11
3	UHANALAISET LUONTOTYYPIT JA LAJIT SUOMESSA.....	13
3.1	Uhanalaisuus perinneympäristöissä	13
3.2	Perinnebiotooppien suojelun ekologiset perusteet	14
3.3	Lajien katoaminen populaatioiden heiketessä.....	15
3.3.1	Lajiston uhanalaisuus perinneympäristöissä	18
3.3.2	Suomen vastuuluontotyypit	21
4	VAPAAEHTOISTYÖ	22
4.1	Kansainvälinen vapaaehtoistyön kehitys	22
4.2	Vapaaehtoistyön sosiaaliset vaikutukset	23
4.3	Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset.....	24
5	HAASTATTELUTUTKIMUS.....	26
5.1	Kohdejärjestö WWF ja tutkimuksen tärkeimmät sidosryhmät	26
5.1.1	Metsähallitus.....	26
5.1.2	Elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskukset	27
5.2	Haastattelu tutkimusmenetelmänä.....	27
5.3	Tutkimuksen tarkoitus.....	27
5.4	Tutkimusaineiston käsittely.....	28
5.5	Aikataulu	29
5.6	Tutkimuksen ja tulosten luotettavuus ja eettisyys.....	29
5.7	Tutkimusaineiston käsittely ja haastattelukokonaisuudet	31
5.8	Vastaajien taustatiedot.....	32
6	TULOKSET	33
6.1	Perinneympäristöjen ja niiden hoidon tila.....	33
6.2	Perinneympäristöjen tulevaisuus ja resurssit	37
6.3	Vapaaehtoistyö perinneympäristöjen hoidossa	48
6.4	Yhteistyön kehittäminen	55
6.5	Leiritoiminnan kehittäminen	59
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITYSEHDOTUKSET	66

7.1	Hoidon tulevaisuus.....	66
7.2	WWF:n toiminta.....	68
7.2.1	Leiritoiminnan kehittäminen	69
7.2.2	Yleisiä huomioita.....	71
7.3	Yleiset kehitysehdotukset.....	73
7.4	WWF:lle suunnatut kehitysehdotukset.....	74
8	POHDINTA OPPIMISPROSESSISTA	76
	LÄHTEET	78

Liite 1   Haastattelurunko

1 JOHDANTO

Maa- ja metsätaloudessa tapahtuneiden rakennemuutosten vuoksi perinteiselle niitty- ja laidunnuskulttuurille ominaisten elinympäristöjen määrä on vähentynyt prosenttiin sadan vuoden takaisesta määrästä. Ympäristöhallinnon koostaman Suomen lajien uhanalaisuuden punaisen kirjan (2010) mukaan perinneympäristöjen muodostamien elinympäristöjen on todettu olevan yksi suomalaisen luonnon rikkaimmista luontotyypeistä. Tärkeä luontotyyppin laatua ilmaiseva mittari on sen pinta-ala, joten perinneympäristöjen hoidon lisäämisellä ja niiden pinta-alan kasvattamisella voidaan nähdä olevan tärkeä merkitys luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä. Perinneympäristöjä hoidetaan osittain valtion budjetista valtion omien toimielinten järjestämänä, osin maanomistajien tai kansalaisjärjestöjen itsensä toteuttamana, osin näiden jonkinlaisena yhdistelmänä.

Työ toteutettiin WWF Suomelle, joka on pitkään osallistunut perinneympäristöjen luonnonhoitoon esimerkiksi järjestämällä vapaaehtoisille suunnattuja talkooleirejä. Työn toteutumisen kannalta oli eduksi, että työn tekijä suoritti syventävän harjoittelunsa WWF Suomen luonnonhoitoleirien parissa kesän 2012 aikana. WWF Suomen henkilökunnasta erityisesti kenttäpäällikkö Antti Lappo ja ohjelmapäällikkö Petteri Tolvanen toimivat työelämän yhteyshenkilöinä, joiden kanssa työn aihe saatiin valittua ja vastaamaan molempien osapuolien tarpeita.

Työn tavoitteena oli tarve saada selvitettyä, millaisia tulevaisuuden näkymiä WWF Suomen yhteistyökumppanit näkivät perinneympäristöjen hoitotyölle. Työn tarkoituksena oli osaltaan selvittää myös, mikä toiminnan nykytilassa vastaajien mielestä on ongelmallista ja millaisena tulevaisuudessa nähdään sekä perinneympäristöjen tila että hoidon laajuus ja kohdentuminen. Työssä pyritään toisaalta nostamaan esille hoidon suuria linjoja, esimerkiksi tutkimuksen perusteella aikaan saatujen väljien kehitysehdotusten kautta, toisaalta esitellä varsinkin johtopäätöksissä konkreettisia kehittämis ehdotuksia ja -kohteita Työssä nousi esille joitain vahvasti ennako-oletuksia vastaavia päätelmiä, esimerkiksi resurssien vähäisyys, mutta niistä saatiin johdettua tarkentavia kysymyksiä ja sitä kautta uusia kehitysehdotuksia.

Työn toisessa luvussa käsitellään perinnebiotooppeja, esitellään muutama esimerkkityyppi ja pyritään avaamaan niiden nykytilaa. Kolmannessa luvussa pääpaino on luonnon monimuotoisuuden vähenemisellä ja sen merkityksellä erityisesti perinneympäristöille ja niiden lajistolle. Neljäs luku avaa vapaaehtoistyö-käsitettä ja sen eri ulottuvuuksia. Haastattelututkimukselle on varattu viides ja tuloksille kuudes luku. Seitsemännessä luvussa koostetaan tuloksista syntyneet johtopäätökset ja kahdeksannessa selvitetään oppimisprosessin onnistumisesta ja siitä mitä olisi voinut tehdä toisin.

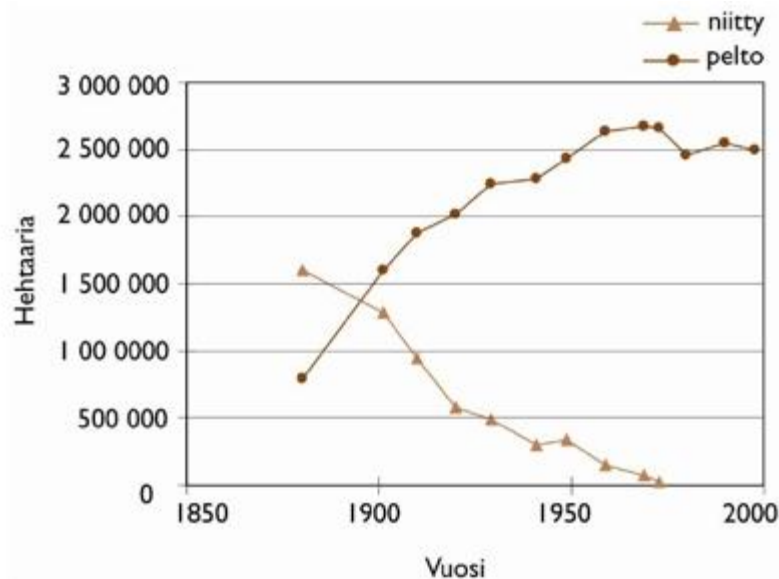
2 PERINNEBIOTOOPIT JA -MAISEMAT

Yhdessä luonnon oman muuttumisen kanssa sitä muokkaa ihminen. Keräily- ja metsästystaloudesta elävä ihminen ei vielä jättänyt merkittäviä jälkiä ympäristöönsä, kunnes oppi maanviljelyn ja karjatalouden noin tuhat vuotta sitten. Pysyvä asutus aloitti nykyisten kulttuurimaisemien muodostumisen. Tällöin ihminen alkoi muunnella luonnon perustuotantoa ja maisemaa. 1800-luvun lopulla alkanut maatalouden tehostuminen ja koneellistuminen lisäsivät merkittävästi peltoalaa, josta muodostui muun muassa erityyppisiä peltomaisemia riippuen mm. pinnanmuodoista ja vesistöistä. Erityyppiset asumusmaisemat yhdessä viljelyperustaisen maiseman kanssa ovat muodostaneet hitaasti omaleimaisia kulttuurimaisemia, jotka ovat edelleen nähtävissä ja alueellisesti eroteltavissa. (Borg 1983, 11–14.)

2.1 Suomalaisen maiseman historiaa

Ihmisen aiheuttamat muutokset Suomen luonnossa ovat tapahtuneet hitaammin ja vähemmällä voimalla, kuin esimerkiksi Keski-Euroopassa. Ilmastolliset olosuhteet ovat osaltaan hidastaneet ihmisen ympäristöönsä kohdistamia toimia kylmyyden ja lumen suojatessa luontoa suuren osan vuotta. Ennen nykYTEKNOLOGIAN mahdollisuuksia maan heikko viljavuus esti väestöä kasvamasta ympäristön kestävyys suuremmaksi. Kivi- ja pronssikaudella ihmiset eivät vielä jättäneet merkittäviä jälkiä ympäristöönsä. Rautakaudella raivattiin ensimmäiset pellot kaskeamalla ranta- ja jokiniittyjä pysyviksi viljelyalueiksi. Kaskitalous eli kulta-aikaansa 1600- ja 1700-luvuilla, mutta lopetettiin vähitellen maaperälle haitallisena 1800-luvulla. Kaskeamisen jäljet näkyvät vielä erityisesti itäisessä Suomessa. (Borg 1983, 11–14.)

1800-luvun loppupuoliskolla Suomessa on arvioitu olleen niittyjä 1,6 miljoonaa hehtaaria. 1860-luvun suuret katovuodet ja nälänhätä lisäsivät painetta luonnonvarojen tehokkaampaan käyttöön ja näin ollen perustettiin maataloushallinto sekä erilaisia maanviljelysseuroja ja -kouluja. Heinän peltoviljely alkoi vähentää niittytalouden asemaa karjan rehun tuotannossa. 1880-luvulla viljan hinnan romahtaessa kansainvälisesti, siirryttiin Suomessa viljanviljelystä pääasiallisemmin karjatalouteen. Niittyjen määrä väheni 1880- ja 1920-lukujen välisenä aikana 1,6 miljoonasta hehtaaris- ta alle 0,6 miljoonaan ja nykyisin niiden määrä on enää alle prosentti alkuperäisestä. (Kuvio 1, s.5) Metsälaidunten määrä on vähentynyt vielä radikaalimmin, kun se on pudonnut alle sadasosaan alkuperäisestä viidessä- kymmenessä vuodessa. Yhtäjaksoisesti käytössä olleita niittyjä ja metsä- laitumia on jäljellä äärimmäisen vähän. (Salminen & Kekäläinen 2000, 18–19.) Koska niittyjen käyttöaste laski voimakkaasti, alkoivat ne taantua ja kasvaa umpeen. Kehitystä voimisti vielä valtion palkkiojärjestelmä uusien peltöjen raivaamiseksi, mitä jatkettiin 1960-luvulle saakka (Jääskeläinen 2004, 9).

Kuvio 1. Kuvaaja esittää peltoalan lisääntymisen suhdetta niittyalaan Suomessa. (Suomen ympäristökeskus 2010.)

2.2 Perinneympäristöjen suojelun kehitys

Perinnemaisemien merkitykseen maaseudun kulttuurimaiseman muutoksessa kiinnitettiin huomiota jo 1980-luvulla muun muassa maisemasuojelun kehittämistoimikunnassa. Perinnemaisemien tilaa selvitettiin Suomessa tarkemmin vuosina 1992–1998, tulosten ollessa hälyttäviä. Arvokkaita perinnebiotooppeja arvioitiin olevan jäljellä (Ahvenanmaata lukuun ottamatta) noin 20 000 hehtaaria, kun samaan aikaan Ruotsissa arvokkaiksi määriteltyjä kohteita oli yhteensä noin 200 000 hehtaaria. Arvokkaista kohteista noin puolet oli käytössä, toisen puoliskon ollessa eriateisen umpeenkasvamisen tai rehevöitymisen seurauksena lajistollisesti taantuneita. Useimmat perinnebiotoopit arvioitiin uhanalaisiksi, eritoten kedot, lehdesniityt, niityt ja niittonummet. (Salminen & Kekäläinen 2007, 30.) Nykyisellään arvokkaimpia perinnebiotooppeja arvioidaan olevan jäljellä noin 10 000 ha. Lisäksi maatilat pystyvät ympäristötuen avulla ylläpitämään noin 15 000 ha vähemmän arvokkaita perinnebiotooppeja. (Suomen ympäristökeskus 2011.)

2.3 Perinnebiotooppityyppejä

Muutamia perinnebiotooppityyppejä esitellään seuraavissa luvuissa. Tarkoituksena on selvittää lukijalle millaisia eri perinneympäristöjä Suomesta löytyy, ja niiden perusolemusta on pyritty lyhyesti selostamaan. Itse tutkimuksessa eri perinneympäristötyyppejä käsitellään vain vähän.

2.3.1 Kalliokedot

Avointen alueiden sulkeutuminen on suomalaisten lajien uhanalaisuuden punaisen kirjan mukaan merkittävin yksittäinen lajien katoamisen syy. Ensisijaisena syynä se on ollut 24 prosentissa kaikkien uhanalaisten lajien katoamisessa. Samalla se on tärkein edelleen jäljellä olevien lajien uhanalaisuuden selittäjä ja uhka tulevaisuudessa. (Form 2005, 7.) Kalliokedot ovat kallioisia, niitto- ja laiduntalouden muokkaamia paahteisia ja avoimia perinneympäristöjä. (Kuva 1.) Kasvilajistoltaan ne ovat ketojen ohella suomalaisen luonnon rikkaimpia, mahdollistaen elinympäristön laajalle hyönteislajistolle. (Form 2005, 20.) Karjatalouden vaikutuksesta syntyneen ja luontaisen kasvillisuuden välinen raja on häilyvä ja tulkinnanvarainen. Kasvillisuus vaihtelee sääolojen ja kallion kivilajien mukaan. (Maa- ja metsätalousministeriö 2003a.) Karjatalouden vaikutuksesta monet alkupe- räisesti harvinaisina esiintyneet kallioketolajit ovat luultavasti yleistyneet. Kalliokedot eivät kuitenkaan ole aivan yhtä herkkiä sulkeutumiselle ja umpeenkasvulle, kuin monet muut perinnebiotooppityypit, vaikka ne ovatkin usein hyvin pienialaisia (alle 0,3 ha). Laajimmat tunnetut yhtenäiset kalliokedot jäävät alle kahden hehtaarin. Suurinta osaa kalliokedoista uhkaa vähittäinen metsittyminen, tosin niiden kuivuus hidastaa sitä. Myös rehevöityminen on ongelmana kedoilla, joita laidunnetaan. (Pykälä & Bonn, 34–35.) Rehevöitymistä ja umpeenkasvua edistää se, että kalliokedot rajautuvat usein peltoihin ja piha-alueisiin. Ketojen laatu heikkenee nopeasti laidunnuskäytäntöjen vaihtuessa ja ketokasvillisuutta korkeamman kasvillisuuden vallatessa alaa. (Raunio, Schulman & Kontula 2008, 408.)

Kuva 1. Kallioketo. (Suomen ympäristökeskus 2008.)

2.3.2 Hakamaat ja metsälaitumet

Hakamaat sijaitsevat usein kivikkoisessa maastossa. Valtapuusto on pääasiassa lehti- tai jalopuustoa, kuten koivua, harmaaleppää, tammee, saarnia tai pähkinäpensasta. Arvokkaimmat hakamaat sisältävät vanhaa lahoppuustoa ja niiden kivikkoisuudesta johtuen niitä ei niitetä vaan hoidetaan laidunnuksella. Hakamaita esiintyy koko maassa pohjoisinta Lappia lukuun ottamatta ja niiden jäljellä oleva määrä on noin 200 hehtaaria. (Tiira 2005, 7.) Metsälaidunten ja hakamaiden erottaminen toisistaan saattaa olla vaikeaa. Metsälaidunten peittävyys on periaatteessa suurempi kuin hakamailla, joilla latvuspeittävyys on 35 prosenttia. Metsälaitumien aluskasvillisuus on tavallista metsälajistoa, mutta laidunnuksen myötä heinälajisto on runsastunut. (kuva 2.) Laidunten seassa saattaa esiintyä alueittaisia niitylaikkuja. Arvokkaiden metsälaidunten puusto on eri-ikäistä ja -lajista, lisäksi esimerkiksi sieniä ja suuria muurahaispesiä on paljon. Suomen yleisin perinnebiotooppityyppi on metsälaidun, joita on jäljellä arviolta 5500 hehtaaria. (Maa- ja metsätalousministeriö 2003b.)

Kuva 2. Koivurannan metsälaidun Mikkelissä. (Suomen ympäristökeskus 2009.)

2.3.3 Lehdesniityt

Lehdesniityt ovat niittyjen, pensaiden ja puiden muodostamia kokonaisuuksia, joissa puuston peittävyys on noin kolmannes alasta. Iäkkäät, haauratuneet lehdespuut ovat ominaisia lehdesniityille. Käyttöaikanaan leh-

desniityt ovat olleet tärkeitä rehuntuotantoalueita, mutta nykyään niitä on jäljellä enää muutamia kymmeniä hehtaareita lounaissaaristossa. Lehdesniittyjen määrän voimakkaaseen vähenemiseen ovat vaikuttaneet karjalouden muutosten lisäksi niiden vaatiman hoidon suuri työmäärä. (Tiira 2005, 6.) Käyttöaikanaan niityltä kerättiin heinää rehuksi ja puita lehdestettiin. Lehdestyksessä puun latva katkaistiin siten, että se kasvatti tilalle useita samanlaisia. (kuva 3.) Latvuksia käytettiin karjan ruokkimiseen talvisaikana. Säännöllisesti hoidetun lehdesniityn tunnistaa runsaasti latvoituista paksuista puunrungoista, joiden latvat ovat ohuet ja hyvin haaroittuneet. (Raunio ym. 2008, 450.) Lehdesniittyjä hoidetaan laiduntamalla ja niittämällä sekä poistamalla ylimääräistä puustoa. Lehdesniityt ovat poikkeuksellisen monimuotoisia, niillä esiintyy esimerkiksi runsaasti erilaisia maaperäeläimiä ja hyönteisiä. Lisäksi puiden varjossa elää metsälajistoa ja puiden pinnalla erilaisia kasvilajeja. (Suomen ympäristökeskus 2007.)

Kuva 3. Kuva 1. Lehdesniitty Jungfruskärillä. (Suomen luonnonsuojeluliitto 2011.)

2.4 Perinnebiotooppien hoito

Arvokkaat perinnebiotoopit jaotellaan kolmeen eri luokkaan kohteen arvokkuuden ja hoidon kiireellisyyden perusteella. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat kansainvälisesti ja valtakunnallisesti merkittävät kohteet, sekä kiireellisesti hoitoa vaativat kohteet. Toiseen luokkaan kuuluvat alueellisesti tärkeitä kohteet, joiden hoito pyritään aloittamaan viiden vuoden sisällä. Kolmannessa luokassa ovat paikallisesti merkittävät alueet, joiden hoito pyritään aloittamaan kymmenen vuoden sisällä. (Kempainen & Lehtomaa 2009, 25.) Hoito pyritään priorisoimaan tärkeimmille alueille, mutta lisäksi on saatava raivattua ja hoidettua jo umpeenkasvaneita kohteita. Varsinkin arvokohteiden läheisyydessä on usein alueita, jotka ovat jo umpeenkasvamassa, mutta joissa on edelleen jonkin verran tärkeille alueille

ominaista lajistoa jäljellä. Hoidon peruseriaatteena on saada alueen ravinnetalous miinukselle tai vähintään pitää se entisen kaltaisena. Ravinteiden lisääntyminen aiheuttaa rehevöitymistä ja alkuperäisen lajiston syrjäytymistä. (Maa- ja metsätalousministeriö 2003c). Perinnebiotooppien tila riippuu hoidon laadusta ja kestosta. Varsinkin arvokkaimmilla alueilla hoidon laatu on erityisen tärkeää. Arvokaskin alue voidaan tuhota nopeasti väärällä hoidolla, tai se voi näivettyä hitaasti raivaamattomuuteen. Tähän auttaa neuvonta, perinneympäristöjen tilan seuranta ja tietotaito oikeista hoitokäytännöistä. (Kemppainen & Lehtomaa 2009, 31.)

Perinnemaisemat vaativat aktiivista vuosittaista hoitoa, joka on suunniteltu jokaiselle kohteelle erikseen sen luonteen ja historian huomioon ottaen. Perinnebiotoopeille on tehtävä, kohteesta riippuen, erilaisia hoitotoimenpiteitä kuten lehdestystä, laidunnusta, raivausta, niittoa, kulotusta tai kaskeamista. Tästä syystä perinnebiotooppien hoito eroaakin perinteisestä luonnonsuojelusta sen säilyttävän luonteen vuoksi. Hoitosuunnitelmaa tehtäessä on tavoitteena hoidettavan alueen biologisten, maisemallisten ja kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttäminen tai niiden elvyttäminen mahdollisuuksien mukaan mahdollisimman hyvin. Hoidon onnistuminen edellyttää hoitotoimenpiteiden jatkuvuuden turvaamista, tietoa oikeista hoitomenetelmistä ja tavoitteellista hoidon suunnittelua. Eri osapuolilla, kuten maanomistajalla ja tukea antavalla puolella, voi ilmetä toisistaan hyvin poikkeavia käsityksiä siitä, miten maisemaa ja luonnon monimuotoisuutta tulisi hoitaa, mikä voi vaikeuttaa hoidon järjestämistä. (Jääskeläinen 2004, 3, 12.) Alueen hoito on järjestettävä niin, että se kunnioittaa alueella jo olevaa luontoa ja pyrkii sen arvojen säilyttämiseen ja parantamiseen. Hoidon tavoitteena on varmistaa harvinaisen eliöpopulaation säilyminen niin paikallisesti, kuin valtakunnallisestikin, samalla kun hoidon myötä maisema muuttuu alkuperäistä vastaavaksi, jolla voi olla esimerkiksi kulttuurista arvoa. (Maa- ja metsätalousministeriö 2003c.)

2.4.1 Perinneympäristöjen hoidon kulttuurihistorialliset ja maisemalliset perusteet

Perinneympäristöihin liittyy paljon kulttuurihistoriallisia arvoja. Arvot liittyvät osin vielä olemassa oleviin fyysisiin rakennelmiin ja rakennuksiin, ja näitä alueita synnyttäneisiin ja niitä muovanneisiin toimiin. (Salminen & Kekäläinen 2000, 45.) Kulttuurimaisemien hoito on ensisijaisesti ihmisen luomien kokonaisuuksien säilyttämistä ja ylläpitoa, kun taas luonnonhoidossa keskitytään pääasiassa ihmisen toimien aiheuttamien vahinkojen minimoimiseen ja niiden ehkäisyyn. Kulttuurimaisemien hoitotoiminnasta on useissa kohteissa ja kokonaisissa luontotyypeissä hyötynyt myös biologinen monimuotoisuus. Hoitotoimet ovat molemmissa tyypeissä usein samankaltaisia ja molempien sisäisiä arvoja hyödyttäviä. (Mussaari 2013, 4.)

Eniten luonnonhoitoa vaativia luontotyyppejä on eteläisessä Suomessa niin sanotulla tammivyöhykkeellä. Lounais-Suomessa sijaitsevat Suomen rikkaimmat kulttuurihistorialliset maisemat. Ne menevät osittain päällekkäin luontotyyppien kanssa, esimerkiksi lounaisrannikko voidaan määritellä liki koko pituudeltaan kulttuurimaisemaksi pitkään jatkuneen asutuksen ja maisemanmuokkauksen ansiosta. Kulttuurimaiseman arvoa lisää pitkäaikaisuus, jolloin ympäristöllä on ollut aikaa mukautua ja muuttua

enemmän tyyppiään edustavaksi, aivan samalla tapaa kuin uhanalaisen luontotyypin laatu on useissa tutkimuksissa todettu olevan sitä parempi mitä kauemmin, laajemmin ja laadukkaammin niitä on hoidettu. (Mussaari 2013, 4, 9.) Salminen & Kekäläinen (2000, 45.) toteavat aiheesta, että perinnemaisemilla voi olla pitkä historia takanaan, jopa aina rauta-ajalle asti. Monet kylät ovat sijainneet samoilla paikoilla niistä ajoista saakka, ja niiden perinnemaisemat ovat osa omaa esihistoriaamme. Hoidon jatkuminen edelleen on ehdottoman tärkeää sekä biotoopin ekologiselle, että esteettiselle kehitymiselle ja säilymiselle.

Osa perinneympäristöjen säilyttämistä on perinteisten työmenetelmien ja hoitotapojen ylläpitäminen tulevaisuuden sukupolville. Perinnemaisemien hoitoon liittyviä traditioita ovat esimerkiksi heinän korjuu ja kuivaaminen erilaisilla menetelmillä, talkoorakentaminen perinteisin tavoin tai vaikkapa vanhojen työkalujen käyttäminen. Moniin perinnemaisemiin kuuluu rakennettu perinneympäristö, jolla on arvoa jo itsellään, mutta myös perinnerakentamisen osana ja siihen liittyvinä harvinaistuneina rakennustyypeinä ja -tapoina. Erilaiset heinäsuovat, ladot, ojajärjestelmät ja karjasuojat voidaan laskea tällaisiksi. Vaikka rakennusperintöä onkin dokumentoitu, puuttuu siitä suuria osia, joten vielä olemassa olevat osat muodostavat tärkeän tietopankin. Vähentyneet perinnemaisemat muodostavat arvokkaan tutkimus- ja opetuskohteen biologeille, kansantieteilijöille, maantieteilijöille, kulttuurihistorioitsijoille ja maisema-arkkitehdeille. (Salminen & Kekäläinen 2000, 45–46.)

Perinnemaisemiin liitetään usein myös esteettisiä arvoja: hoidettua maatalousmaisemaa pidetään kauniina. Aina 1960-luvulle asti jatkunut käytäntö luonnonniittyjen hoitamisesta ja muista perinnemaisemia ylläpitävistä toimista muokkasi alueellisesti omaleimaisia perinnemaisemia. Perinnemaisemakulttuurin kadotessa monivivahteinen maalaismaisema on pelkistymässä monokulttuuriseksi pelto- ja metsämaisemaksi. Maatalouden tehokkuusvaatimukset ohjaavat maaseutumaiseman rakennetta, muuttaen perinnemaisemat umpeen kasvaviksi ja lajikäyhiksi, maiseman samalla kärsiessä ja kadotessa.

”Maiseman kulttuurinen arvo elämän ajallisen taustan kuvaajana ja sukupolvia yhteensitovana tekijänä on korvaamaton.” Perinnemaisemat ovat maaseudulla asuvan tai siellä asuneen identiteettiä, ja ne koetaan virkistymisen ja henkisen levon paikoiksi. Muutokset maisemassa ja niiden rikoutuminen vähentävät alueen viihtyvyyttä ja arvostusta. Näitä maisemia ylläpitämällä huolehditaan suomalaisen maiseman rikkaudesta ja välillisesti niistä voimaa saavien ihmisten elämänlaadusta. (Salminen & Kekäläinen 2000, 45–48.)

2.4.2 Perinnebiotoopit muualla Euroopassa

Erityyppiset perinnebiotoopit ovat Euroopassa eliölajistoltaan rikkaimpia luontotyyppejä, ja niiden vähentyminen on koko maanosan luonnon taantumisen yksi pääsyy. Perinnebiotooppien määrä on sadassa vuodessa vähentynyt noin 90 prosenttia useimmissa Euroopan maissa. Suurin syy bio-

tooppien katoamiselle on umpeenkasvaminen ja niittyjen lannoitus sekä pelloiksi muuttaminen. Eniten perinnebiotooppeja on säästynyt eteläisessä ja itäisessä Euroopassa, mutta toisaalta sieltä saadut tiedot ovat epävarmempia. (Salminen & Kekäläinen 2000, 34.) Pohjois-Euroopan mittapuulla, Norjassa on hyvin vaihtelevaa ihmisen muokkaamaa ympäristöä, suuri osa vieläpä hyvin säilyneenä. Ruotsissa taas esimerkiksi niittyjä on noin 200 000 hehtaaria, kun Suomessa niitä on jäljellä vain muutama tuhat hehtaaria. Pohjoisemmas mentäessä, Färsearilla, Islannissa ja Grönlannissa, ei oikeastaan enää ole laidun- ja niittotalouden muodostamia perinneympäristöjä. (Pohjoismaiden ministerineuvosto 2009.)

2.4.3 EU:n maatalouden ympäristötuki ja erityistukisopimukset

Jääskeläisen (2004, 8.) mukaan erillisiksi luonnonsuojelualueiksi rauhoitettuja ja toisaalta valtion varoilla rahoitettuja alueita on Suomessa poikkeuksellisen vähän, jos tilannetta verrataan muihin Länsi-Euroopan maihin. Useissa muissa maissa on toteutettu erilaisia yksityisille maanomistajille suunnattuja tukimuotoja perinnebiotooppien hoidon ylläpitämiseksi. Tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta maatalouden ympäristötuen erityistuet ovat ainoa keino maanomistajille saada rahoitusta hoidon järjestämiseksi. Ympäristöhallinnon tuottaman perinneympäristötyöryhmän mietinnön (2001) mukaan perinnebiotooppien nykyinen määrä ei riitä ylläpitämään luontotyyppien monimuotoisuuden säilymistä. Erityisen tärkeitä kunnostettavia ja ylläpidettäviä kohteita ovat valtakunnallisesti arvokkaat perinnebiotoopit, sekä kaikkein uhanalaisimmat kohteet kuten lehdesniityt. (Salminen & Kekäläinen 2000, 7, 12.)

Borgin (2008, 113–114.) mukaan luonnon monimuotoisuuden suojeleminen Suomessa merkittävästi kalliimpaa kuin monessa muussa maassa, esimerkiksi Ruotsissa, missä rantojen suojeleminen ilman korvausvelvollisuutta maanomistajalle määrättiin erityislainilla jo 1952. Muita vastaavia suojelupäätöksiä ilman korvausvelvollisuutta on useita. Suomessa valtaosa luonnonsuojelun budjettiin sisällytetyistä määrätahoista kuluu maanomistajille maksettaviin korvauksiin ja luonnonympäristöjen ostoon. Saksassa maanomistajien on hyväksyttävä korvauksetta yleisen edun mukaisia käyttövapauden rajoituksia. Esimerkiksi luonnonsuojelulain mukaisesti määrätyistä rajoituksista ei myönnetä korvauksia, jos ne rajoittuvat tähän asti hyödyntämättä oleviin kohteisiin. Sekä Saksassa, että Isossa-Britanniassa ei lain mukaan korvata menetettyä rakennusoikeutta. Suomen lainsäädäntö taas perustuu vahvaan maanomistajan oikeuteen, joka suojeleasioissa voi olla hyvinkin erilainen yleiseen etuun verrattuna.

Maanviljelijöiden on mahdollista saada perusympäristötukea ja sen lisäksi erilaisiin lisätoimenpiteisiin tarkoitettuja erityistukia. Lisäksi rekisteröidyt yhdistykset voivat saada rahoitusta Leader-toiminnan kautta. (Maa- ja metsätalousministeriö n.d., 14.) Maatalouden ympäristötuen perimmäisenä tavoitteena on vähentää ilmaan ja vesistöihin kohdistuvaa kuormitusta, sekä maatalousympäristön luonnon monimuotoisuudesta ja maalaismaaisesta huolehtiminen. Tuen avulla pyritään korvaamaan ympäristön suojele- tai huoltotoimista aiheutuneet tuotannon vähentymisenä tai kustannus-

ten lisääntymisenä ilmenevät tulonmenetykset. (Maa- ja metsätalousministeriö 2003c.) Ympäristötukijärjestelmässä viljelijä sitoutuu viideksi vuodeksi noudattamaan tiettyjä suojelutoimenpiteitä. Perus- ja lisätoimenpiteiden lisäksi tuen saaja voi halutessaan sitoutua vaativampia hoitotoimia edellyttävien hoitotoimien toteuttamiseen, saaden näin samalla lisää erityistukia. Perinnebiotooppien hoitoon on olemassa perinnebiotooppien hoidon erityistukisopimus. Hoitotoimia varten voi saada myös luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistämisen erityistukea tai ei-tuotannollista investointitukea. (Jääskeläinen 2004, 13–14.)

Maatalouden ympäristötukea saava viljelijä voi hakemuksen perusteella saada erityistukia, jos viljeltävää peltoalaa on vähintään kolme hehtaaria, tai puutarhatiloilla puoli hehtaaria. Erityistukea voi saada vain, jos sopimusala on vähintään 0,15 hehtaaria, mutta se voi olla useammassa eri lohossa. Erityistuet ovat merkittävien puustoisten perinnebiotooppien kunnostus- ja rahoituskeino, niiden hyvän kustannuskattavuuden ja kannustimien perusteella. (Tiira 2005, 4.) Perinnebiotooppien hoito- erityistuella pyritään ylläpitämään perinteisen maankäytön luomia ympäristöjä ja samalla niissä elävää lajistoa. Tuki myönnetään viisivuotiskausittain peltoalan ulkopuolisille lohkoille, joita on hoidettava hoitosuunnitelman mukaisesti ja dokumentoitava hoitotoimet. Tuen saaminen edellyttää tiukkoja säännöksiä esimerkiksi laiduntavan karjan lisäruokinnasta ja niittyjen säännöllisestä niittämisestä. Maatalouden ympäristötuen erityistuilla on saatu hoidon piiriin noin 6200 hehtaaria arvokkaiksi luokiteltuja perinnebiotooppeja. Määrä on lisääntynyt perinneympäristötyöryhmän mietinnöstä vuodelta 2001 noin kymmenellä prosentilla. (Kemppainen & Lehtomaa 2009, 13.) Perinnebiotooppituen käyttöä rajoittaa tuen saamisen rajaaminen peltoviljelijöille, jotka ovat sitoutuneet ympäristötuen perusosaan, jättäen metsänomistajat tuen saamisen ulkopuolelle. (Tiira 2005, 4.)

Luonnon monimuotoisuuden edistämisen erityistukea voi saada viljelijä, joka toimillaan pyrkii lisäämään ja säilyttämään luonnon monimuotoisuutta maatalousympäristössä. Tavoitteena on lisätä luonnollisesti maatalousympäristössä viihtyvän lajiston määrää, pitää yllä luontokohteita ja huolehtia riistan viihtymisestä alueella. Sopimus voidaan tehdä sellaisille alueille, jotka on todettu luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen arvokkaiksi, kuten uhanalaisten lajien esiintymispaikat, pienet kosteikot, tulvapellot, peltojen keskellä sijaitsevat metsäsaarekkeet, ja lintujen tai muiden eläinten levähdys- ja ruokailupaikat. (Schulman, Heliölä & Pykälä 2006, 8–9.) Monet pisimpään käytössä olleet ja laadullisesti parhaat perinnebiotoopit ovat usein ikääntyneiden maanomistajien hallussa. Moni arvokkaan perinnebiotoopin omistaja ei muutoinkaan täytä kaikkia tukiehtoja, eikä perinnebiotooppien erityistuki välttämättä ole kovin kilpailukykyinen tuki esimerkiksi metsittämisen tai luopumistukiin verrattuna. Alueille, joiden maataloustoiminta on jo lopetettu, ei ole olemassa mitään tukijärjestelmää. (Jääskeläinen 2004, 13–14.)

3 UHANALAISET LUONTOTYYPIT JA LAJIT SUOMESSA

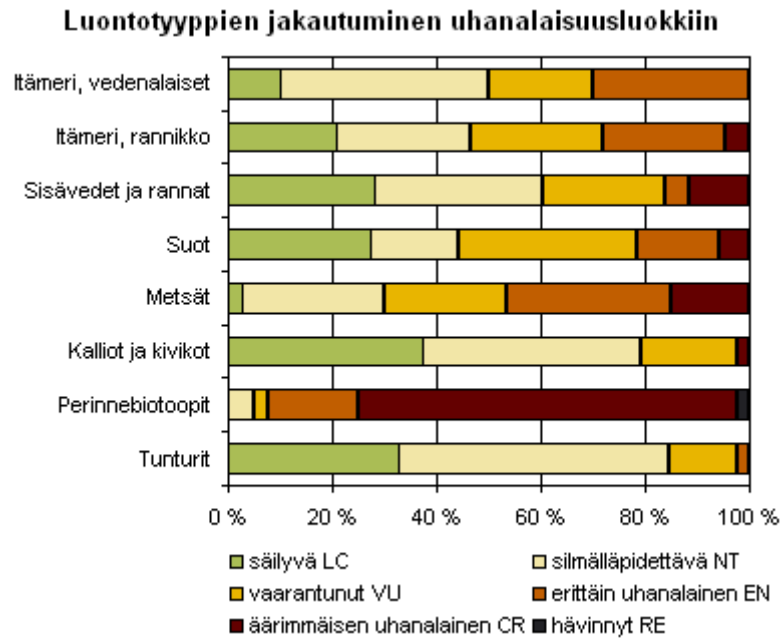
Tässä luvussa tarkastellaan suomalaisen luonnon tilaa laajemmin biotooppitasolta aina lajien katoamisen mekanismeihin saakka, viitekehyksenä perinnebiotooppien ekologinen tila.

3.1 Uhanalaisuus perinneympäristöissä

Suomen luontotyyppien uhanalaisuus kartoitettiin ensimmäisen kerran vuonna 2008. Uhanalaisuuden arvioinnissa tutkittiin noin neljäsataa erilaista luontotyyppiä ja ihmisen aiheuttamia eritasoisia muutoksia niissä. Uhanalaisia luontotyyppiä arvioitiin olevan noin 51 prosenttia kaikista luontotyypeistä. Uhanalaisten luontotyyppien osuus koko maan pinta-alasta on prosenttiosuutena paljon pienempi, johtuen useiden luontotyyppien pienestä koosta. Valtakunnallisesti silmälläpidettäviä luontotyyppiä oli noin 29 prosenttia ja säilyviä 20 prosenttia koko arvioitujen luontotyyppien määrästä. Uhanalaisuusarvioinnissa luontotyypit jaoteltiin seitsemään pääryhmään: Itämeri ja rannikko, metsät, kalliot, suot, sisävedet, perinnebiotoopit ja tunturit. Luontotyyppien uhanalaisuus noudattelee ilmastollisia oloja, pääasiassa maankäytön voimakkuuden vuoksi, joten pohjoiset luontotyypit ovat eteläisiä vähemmän uhanalaisia. (Suomen ympäristökeskus 2012.)

Ylivoimaisesti suurin uhanalaisten luontotyyppien osuus on erilaisissa perinnebiotoopeissa, joista jopa 93 prosenttia on uhanalaisia. Äärimmäisen uhanalaisiksi luontotyypeiksi on arvioitu esimerkiksi maankohoamisrannikoiden metsiköitä, eteläisten savikkoalueiden virtavesiä ja eteläisiä jalo-
puulehtoja. Parhaiten ihmisen toiminnalta suojassa ovat vaikeasti tavoitettut ja karut luontotyypit kuten märemmät suot ja karuimmat kivikot.

Luontotyyppien tilan parantamiseksi on toimenpiteitä tehtävä monella eritasolla. Itämeren rehevöityminen vaatii laajaa kansainvälistä yhteistyötä ja laajojen aluetasojen suunnittelua tarvitaan esimerkiksi sisävesien parantamisessa. Pienialaisia luontotyyppiä voidaan taas kunnostaa ja turvata täsmällisellä hoidolla ja ohjauksella. (Suomen ympäristökeskus 2012.)

Kuvio 2. Perinnebiotooppien uhanalaisuus muihin biotooppeihin verrattuna on merkittävän suuri. (Suomen ympäristökeskus 2012.)

3.2 Perinnebiotooppien suojelun ekologiset perusteet

Perinnebiotoopit lasketaan sekä kasvi- että eläinlajistollisesti monimuotoisimmiksi luontotyypeiksemme. Niiden määrän romahtaminen alle prosentin osuuteen sadan vuoden takaisesta on syynä satojen lajien uhanalaistumiselle ja aiemmin runsaslukuisina esiintyneiden lajien taantumiselle. Perinnebiotooppien lajistosta uhanalaisiksi on arvioitu 338 lajia eli 22 prosenttia kaikista uhanalaisista lajeista.

Parhaimmillaan vuosisatoja kestänyt niitto ja laidunnus ovat muokanneet perinnebiotooppien lajistoa omanlaisekseen, usein hyvin monimuotoiseksi. Suurin osa perinnebiotooppien lajistosta on luonnonvaraista, mikä on joko ollut alkujaan paikalla tai levinnyt sinne ympäröiviltä alueilta niiton, raivaamisen tai laidunnuksen myötä. Alkuperäisten lajien seassa esiintyy ihmisen mukanaan tuomia lajeja, kuten muinaisia arkeofyyttejä eli muinaistulokkaita. (Salminen & Kekäläinen 2000, 38–39.)

Yhdeltä neliömetriltä voi löytää jopa neljääkymmentä eri lajin putkilokasvia. Näin monimuotoinen kasvilajisto mahdollistaa myös runsaan eliömonimuotoisuuden, varsinkin hyönteisten joukossa. Etenkin niityt avoimina ja lämpiminä ympäristöinä sopivat hyvin eri hyönteisille, kuten pistiäisille, perhosille ja kovakuoriaisille. Niittyjen kasvilajisto vaatii lämmintä ja valoisaa ympäristöä, osa tarvitsee jatkuvaa laidunnusta ja vuosittaista niittoa säilyäkseen. Arviolta yli kuusisataa putkilokasvia hyötyy perinteisistä maankäyttömuodoista, niittämisestä ja laiduntamisesta. (Salminen & Kekäläinen 2000, 38–40.)

Tärkeää osaa lajirunsauden lisääjinä esittävät kookkaat vanhat puut, joiden rungoilla elää metsäluontotyyppistä poikkeavaa lajistoa: sammalia, jäkäliä ja sieniä. Kaarnassa, ja sen alla elää erilaisia hyönteisiä, jotka vaativat menestyäkseen sekä vanhaa puuta, että niittymäistä elinympäristöä. Runsas hyönteislajisto edesauttaa samalla linnuston monimuotoisuutta. Koska perinnebiotooppien pinta-ala vähenee, ja laatu heikkenee jatkuvasti, niiden lajisto taantuu ja uhanalaistuu väistämättä. Lajiston säilymisen ennustus onkin nykyisellä kehityksellä huono. (Salminen & Kekäläinen 2000, 39–40.)

Yhtenä perinnebiotooppien hoidon ekologisena perusteena on lajien elinvoimaisten populaatioiden ylläpitäminen. Elinvoimaisen populaation kannalta on tärkeää, että hoidettava biotooppi on pinta-alaltaan tarpeeksi suuri ja vakaa, sekä laadukas ominaisuuksiltaan. Merkittävänä tekijänä voi olla myös etäisyys muihin vastaaviin biotooppeihin. Joidenkin niittykasvien populaatio voi säilyä pitkäänkin elinvoimaisena hyvin pienellä alueella, jos lämpö- ja paahdeolosuhteet pysyvät sopivina ja hoitotoimenpiteillä pidetään umpeenkasvaminen kurissa. Olosuhteiden heikentyessä tilapäisesti, populaatio voi säilyä maanalaisten osiensa tai maaperään varastoituneen siemenpankkinsa avulla. Hyönteisten ja kasvien välinen symbioosi on erityisen herkkä ympäristön muutoksille, joten varsinkin herkissä biotoopeissa jo yhden lajin katoaminen tai kelpoisuuden (kyky tuottaa keskenään lisääntymiskykyisiä jälkeläisiä) muutos heikompaan voi vaikuttaa laajasti muiden lajien tulevaisuuteen. Hoitotoimenpiteiden oikea ajoittaminen kohteesta riippuen korostuu entisestään tällaisissa kohteissa. Esimerkiksi liian laaja ja täydellinen niitto voi tuhota koko paikallisen hyönteislajin nuoruusvaiheet kasvillisuudesta ja hävittää koko paikallisen populaation. Jättämällä osia hoidettavasta alueesta niitto- tai laidunnuskiertoon hoidon ulkopuolelle, turvataan samalla varmasti turvalliset lisääntymisalueet hyönteisille. (Salminen & Kekäläinen 2000, 40–41.)

3.3 Lajien katoaminen populaatioiden heiketessä

Ihmisen aiheuttama sukupuuttoaalto, kuudes maapallon elämän historiasa, on käynnissä. Ihminen alkoi aiheuttaa tai nopeuttaa suurikokoisten nisäkkäiden tuhoutumista Australiassa jo 43 000 ja Pohjois-Amerikassa 13 000 vuotta sitten. Erityisen nopeasti ihmisen vaikutus ympäristöönsä lisääntyi maanviljelyn ja pysyvän asutuksen alkaessa noin 10 000 vuotta sitten. Kaikille aiemmille sukupuuttoaaltoille on ollut olennaista tapahtumien nopeus geologisesti mitattuna, mutta tällä hetkellä käynnissä oleva on ehdottomasti nopeimmin etenevä. Professori Ilkka Hanski (2007a, 201–203.) esittää kolmessa erilaisessa tulevaisuuden arviossaan mahdollisuuksia luonnon monimuotoisuuden tulevaisuudelle. Arviot perustuvat lajien arvioituun sukupuuttonopeuteen, ilmastomuutoksen lisäämään paineeseen ja trooppisten metsäalueiden katoamiseen. Jokaisen arvion tuloksena on, että sukupuuttoaalton huipun tavoittamisessa kestää ajallisesti vain satoja vuosia, ei tuhansia tai kymmeniä tuhansia kuten aiemmissa sukupuuttoaaltoissa. Yksittäisiä ihmisiä koskettavia lajeja, pääasiassa suurikokoisia nisäkkäitä ja lintuja, on saatu suojeltua järjestöjen, yksityisten ihmisten ja valtioiden ansiosta, mutta uhanalaisten lajien joukko kasvaa aivan liian nopeasti sukupuuttoaaltoa vastaan tehtyihin toimiin nähden. Vähäisetkin häiriöt

voivat nopeasti romahduttaa koko nykyisen ekologisen järjestelmän ja ”tällaisia häiriöitä on tulossa takuuvarmasti.” (Hanski 2007a, 201–203.)

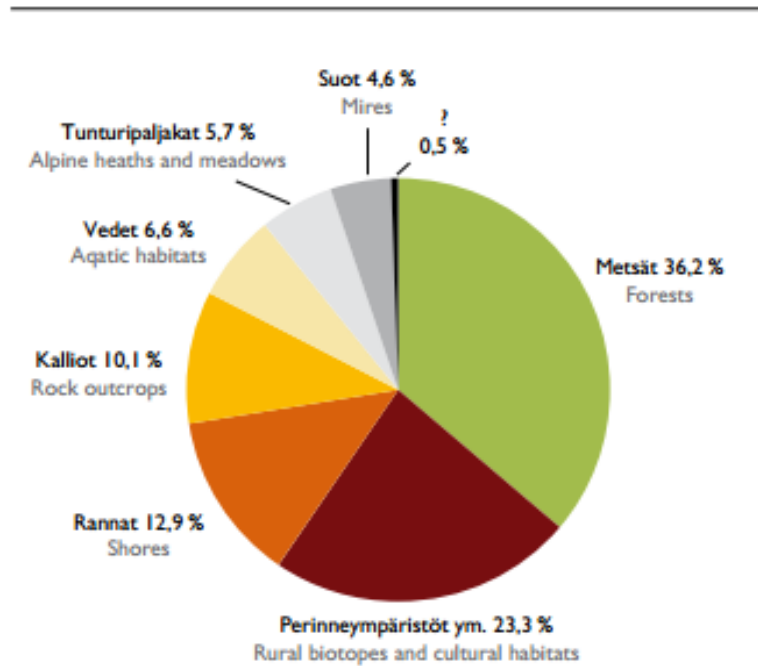
Kuudes sukupuuttoaalto ja muut ympäristön tilaa heikentävät muuttujat etenevät salakavalasti ja hitaasti, joten niihin olisi syytä vastata ennakkovilla toimilla, kun siihen on vielä hyviä edellytyksiä. (Hanski, Ilkka & Hentemäki 2009, 201–204.) Tähän saakka ihmiskunnan aikaansaamaa kehitystä on kuvattu ylöspäin kohoavin kuvaajin. Kaikkea on enemmän, kaikki tapahtuu nopeammin ja ihmismäärän kasvaessa kaikkea on myös saatava enemmän. Kaikki kehitys tapahtuu ympäristön kustannuksella; määräävää onkin vain se, kuinka massiivisesta kuormituksesta puhutaan. Maailman väkiluvun ja kuluttamisen räjähdysmäinen kasvu on aiheuttanut globaaleja ongelmia ja katastrofeja, monimuotoisuuden vähenemistä ja lajien katoamista. (Salonen 2005, 35.)

Professori Hanski (2007b) on tutkinut eri lajien populaatioita, metapopulaatioita ja sukupuuttoon kuolemissen uhkaa, muun muassa täpläverkko-perhosta. Olemassa olevilla matemaattisilla malleilla voidaan laskea ja ennustaa elinympäristölaikkujen verkoston kykyä ylläpitää populaatioita. Rikkoutuneelle ja heikentyneelle verkostolle voidaan laskea tunnusluku, joka kuvastaa elinympäristön kokoa ja siihen kohdistuvan haitan määrää. Matemaattisten mallien avulla voidaan tehdä arvioita kuinka lähellä elinympäristön pirstoutumisaste on sukupuuttokynnyksen raja-arvoa. Sukupuuttokynnyys erottaa toisistaan elinympäristöt, joissa laji voi tulla toimeen, tai tulee paikallisesti häviämään. Täpläverkkoperhonen katosi Lounais-Suomen saaristosta 1970-luvulla ketojen määrän vähentyessä, ja jäljelle jääneiden laadun heiketyssä maatalouden rakennemuutoksen aikana. Laskentateorian avulla voidaan arvioida sitä muutosten määrää elinympäristössä, joka aiheuttaa lajin heikkenemistä, kuinka nopeasti laji uhanalaistuu ja koska laji lopulta häviää. Ympäristön tilan muuttuessa eliölaji pysyy tiettyyn pisteeseen saakka sopeutumaan, mutta sukupuuttokynnyksen ylittyttyä laji katoaa nopeasti.

”Useimpien uhanalaisten lajien uhanalaisuuden syy on menneinä vuosina ja vuosikymmeninä tapahtunut elinympäristöjen väheneminen ja pirstoutuminen”. Perinnebiotooppien määrä ja laatu heikkenevät, samoin niissä elävä lajisto. Kun perinnebiotoopeissa elävien lajien elinympäristöt pirstaloituvat ja harvinaistuvat, laskee perinnebiotooppiverkoston kyky ylläpitää uhanalaisten lajien elinvoimaisia populaatioita. Paikallispopulaatiolla on suuri häviämiskahva, ja elinvoimaisista populaatioista muihin populaatioihin normaalisti siirtyvät eivät välttämättä enää löydä niitä. Esimerkiksi tietyn perinnebiotoopin laadun heikkenemisen syynä voi olla ketolajiston umpeenkasvua seuraava tiettyjen kasvilajien katoaminen, mikä samalla heikentää alueella elävien perhoslajien elinympäristön laatua. Hanski jaottelee elinympäristöjen katoamisen neljään eri tyyppiin, jotka aiheuttavat populaation heikkenemistä. Tyyppejä ovat 1) elinympäristön laadun heikkeneminen, 2) sen määrän, eli pinta-alan väheneminen, 3) kytkeytyneisyyden väheneminen ja 4) jatkuvuuden väheneminen. Arvokkaan biotoopin pinta-ala voi vähentyä esimerkiksi maankäytön muutosten vuoksi, jolloin elinympäristö pirstaloituu, samalla kun sen kytkeytyneisyys heikkenee. Jatkuvuuden väheneminen syntyy taas siitä, kun eri elinympäristöjen

väliset välimatkat kasvavat ja tulomuutto vähenee. (Hanski 2007b, 78–79, 82.)

Kuviossa 3. nähdään, että perinneympäristöissä eläviä uhanalaisia lajeja on kaikki elinympäristöt huomioon ottaen toiseksi eniten, 23,3 prosenttia. Suunnilleen puolet ihmisen muuttamien elinympäristöjen uhanalaisista lajeista elää kedoilla ja kuivilla niityillä. (Rassi, Hyvärinen, Juslén & Manterkoski 2010, 108.)

Kuvio 3. Uhanalaisten lajien jakautuminen ensisijaisen elinympäristön mukaisesti. (Rassi ym. 2010, 57.)

Tärkeänä tutkimuskohteena voidaan siis pitää perinnebiotooppien, monimuotoisimpien elinympäristöjemme, tilaa ja varsinkin niiden sukupuuttokynnystä. Monen uhanalaisen lajin tasapaino lienee nykyisissä oloissa ja elinympäristöissä sukupuuttokynnyksen huonommalla puolella, eli ne ovat sukupuuttovelassa. (Tämä tarkoittaa tilannetta, jossa olosuhteet ovat muuttuneet lajille niin epäsuotuisiksi, että se tulee kuolemaan sukupuuttoon, muttei ole vielä ehtinyt kokonaan kadota.) Ainoa keino jolla voitaisiin ehkäistä näiden lajien sukupuuttoon kuoleminen, on lisätä niille sopivien elinympäristöjen määrää ja parantaa olemassa olevien laatua, joka mahdollistaisi kannan koon kasvun. Mitä nopeammin elinympäristöjen kunnostukseen ryhdytään ja mitä enemmän niihin panostetaan, sitä harvempi laji ehtii taantua ja sitä vähemmän tarvitaan kalliita toimenpiteitä tulevaisuudessa. (Suomen ympäristökeskus 2009.)

3.3.1 Lajiston uhanalaisuus perinneympäristöissä

Suomen lajimääräksi Rassi ym. arvioi noin 45 000 lajia. Uusia lajeja on löytynyt huomattavia määriä esimerkiksi selkärangattomista ja sienistä. Valtaosa löydetystä lajeista on elänyt alueella jo pitkään, mutta uusia tulokkaita löytyy silti vuosittain lisää. Suomen lajiston uhanalaisuutta on arvioitu neljään kertaan, vuosina 1985, 1991, 2001 ja 2010. Uhanalaisuutta arvioitaessa on käytetty kansainvälisen luonnonsuojeluliitto IUCN:n ohjeistusta. (Kuvio 4, s.20.) Arvioitujen lajien määrä oli uusimmassa arvioinnissa 45 prosenttia, mutta silti yli puolet Suomen lajistosta on arvioinnin ulkopuolella. Kansainvälisesti arvioiden Suomen tilanne on hyvä, sillä maailman kaikista tunnetuista lajeista (1 740 000) vain alle kolme prosenttia on arvioinnin piirissä. Tunnettuja suomalaisia lajeja, jotka ovat maailmanlaajuisesti punaisella listalla, ovat muun muassa saukko, saimaannorppa ja jokihelmisimpukka. (Punaiset kirjat ovat suuren asiantuntijajoukon rakentamia koosteita tietyn alueen lajistosta ja niiden uhanalaisuuden määrästä.) Suurena uhkana ilmastonmuutoksen ohella, on etenkin metsälajiston monimuotoisuuden kannalta, puun käytön lisääminen energiantuotannossa. (Rassi ym. 2010, 11–13, 45, 120.)

Lajimonimuotoisuus vähenee pohjoiseen siirryttäessä, joten Etelä- ja Lounais-Suomen alueilla on runsaasti sekä uhanalaisia luontotyyppejä, että suhteessa enemmän uhanalaisia lajeja kuin pohjoisessa. Luonto on joutunut väistymään rakentamisen ja asutuksen tieltä; esimerkiksi Uudellamaalla asuu neljäsosa koko maan väestöstä, alueen pinta-alan ollessa kolme prosenttia koko maan pinta-alasta. (Pykälä & Bonn 2000, 29.) Erilaisissa ihmisen muuttamissa ympäristöissä, kuten perinnebiotoopeissa elävät punaisen listan lajit edustavat hyvin laajaa joukkoa erilaisia eliöryhmiä. Lajistosta huomattava osa on hyönteisiä, varsinkin perhosia (234 lajia), kovakuoriaisia (223 lajia), pistiäisiä (160 lajia) ja yhtäläissiipisiä (100 lajia). Hyönteiset suosivat erityisesti paahdeympäristöjä, kuten erityyppisiä ketoja. Kaikista hävinneiksi todetuista kovakuoriaisista yli puolet esiintyi ihmisen muuttamissa ympäristöissä. (Rassi ym. 2010, 110–112.) Ensisijaisesti perinnebiotoopeissa elävistä lajeista arviolta 28 prosenttia on uhanalaisia, ja perinnebiotoopeista on kadonnut eniten hävinneiksi luokiteltuja lajeja, 39 prosenttia. (Maa- ja metsätalousministeriö 2003a., kuvio 5, s. 21.) Punaisen listan lajien osuuksia suhteessa luontotyyppeihin esitellään kuviossa viisi.

Ilmastonmuutoksen tarkkaa merkitys uhanalaistumisen syynä on vielä hyvin vaikea arvioida tarkasti, muun muassa puuttuvan tutkimustiedon vuoksi. Jos kuitenkin tarkastellaan yhteisesti kaikkia uhanalaisia lajeja koskevia syitä, ovat muutokset metsäluonnossa ja varsinkin niiden taloudellisessa käytössä, sekä avointen elinympäristöjen umpeen kasvaminen merkittävimpiä uhanalaistumisen syitä. Rakentaminen ja kemialliset haittavaikutukset ovat uhanalaistumisen yhtenä syynä huomattavan usein merkittäviä, mutteivät ensisijaisia syitä. (Rassi ym. 2010, 49.)

Merkittävien 693 lajin ensisijaisen uhanalaisuuden syy on Rassin ym. (2010, 49.) mukaan metsäelinympäristön muutokset, kuten lahopuun vähentyminen ja metsien uudistus- ja hoitotoimet. Miltei yhtä merkittäviä

syitä ovat metsien puulajisuhteiden muutokset ja kookkaiden puiden sekä vanhojen metsien katoaminen. Metsäluonnon lisäksi puulajiston muutokset ja puiden sekä metsien katoaminen vaikuttavat esimerkiksi kulttuuriympäristöjen lajien monimuotoisuuteen kielteisesti. Niittyjä, ketoja, rantoja ja muita vastaavia avoimia elinympäristöjä heikentävä sulkeutuminen ja umpeen kasvu on 578 lajin uhanalaisuuden ensisijainen syy. (Rassi 2010, 49–50.)

Ihmisen muokkaamissa elinympäristöissä ylivoimaisesti merkittävin lajiuhanalaisuuteen vaikuttava tekijä on avointen elinympäristöjen umpeen kasvu. Se on ensisijainen uhanalaisuuden syy 349 lajilla ja 35 lajin ensisijainen häviämisen syy. Avoimet alueet ovat sulkeutumassa ja kasvamassa umpeen perinteisen niitto- ja laidunnuskulttuurin kadotessa. Metsitykset, maatilojen autioituminen sekä laiduntapojen muutokset vaikuttavat tähän osaltaan, lisäksi kaukolaskeumasta ja lannoitteista aiheutuu haitallista rehevöitymistä. Sulkeutuminen ja umpeen kasvaminen ovat ensisijaisena syynä uhanalaistumiselle lähinnä hyönteisillä ja putkilokasveilla. Yksikään nisäkäs tai lintu ei ole arvioinneissa kärsinyt umpeen kasvusta niin, että siitä olisi tullut ensisijainen uhanalaistumisen syy tai uhkatekijä. (Rassi ym. 2010, 113.) Ihmisen muuttamissa elinympäristöissä toiseksi merkittävin syy uhanalaisuudelle ovat peltomaiden muutokset (häviämisen syynä 25 lajilla). Muutokset peltomailla aiheuttavat erityisesti kovakuoriaisten uhanalaistumista, etenkin laiduntavan karjan lannan puutteessa.

0	RE	Hävinnyt (regionally extinct)	Luontotyyppin kaikki esiintymät ovat hävinneet tarkastelualueelta
1	CR	Äärimmäisen uhanalainen (critically endangered)	Luontotyyppin esiintymiin tai sen keskeisimpiin laadullisiin piirteisiin kohdistuu äärimmäisen suuri välitön uhka hävitä tarkastelualueelta
2	EN	Erittäin uhanalainen (endangered)	Luontotyyppin esiintymiin tai sen keskeisimpiin laadullisiin piirteisiin kohdistuu erittäin suuri uhka lähitulevaisuudessa hävitä tarkastelualueelta
3	VU	Vaarantunut (vulnerable)	Luontotyyppin esiintymiin tai sen keskeisimpiin laadullisiin piirteisiin kohdistuu suuri uhka keskipitkällä aikavälillä hävitä tarkastelualueelta
4	NT	Silmälläpidettävä (near threatened)	Luontotyyppin esiintymät ovat taantuneet, mutta se ei täytä vaarantuneen kriteereitä tai se on niin harvinainen, että jo satunnaistekijöiden voidaan ajatella uhkaavan sen säilymistä
5	LC	Säilyvä* (least concern)	Luontotyyppi ei kuulu edellä esitettyihin luokkiin eikä sen esiintymiin ja niiden keskeisimpiin laadullisiin piirteisiin kohdistu keskipitkällä aikavälillä merkittävää uhkaa hävitä tarkastelualueelta
-	DD	Puutteellisesti tunnettu (data deficient)	Luontotyyppiä koskevat tiedot eivät riitä kriteerien mukaisen arvon tekemiseen
		Ei esiinny alueella	Luontotyyppiä ei esiinny tarkastelualueella

Säilyvä* vastaa luokkaa elinvoimainen lajin uhanalaisuusarvioinnissa

Kuvio 4. Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (IUCN:n) uhanalaisuusluokitus, joka helpottaa kuvion viisi tulkitsemista. (Suomen ympäristökeskus 2008c.)

Elinympäristö Habitat type	Punaisen listan lajien määrä luokittain Number of red-listed species by category						Yhteensä Total	Punaisen listan lajien osuus Proportion of red-listed species	Uhanalaisten lajien osuus Proportion of threatened species
	RE	CR	EN	VU	NT	DD			
Kuivat niityt ja kedot Seminatural dry grasslands	53	38	126	121	167	24	529	49,1 %	54,4 %
Tuoreet niityt Seminatural mesic grasslands	4	1	14	12	26	3	60	5,6 %	5,2 %
Hakamaat ja lehdesniityt Wooded pastures and pollard meadows	6	5	18	23	17	2	71	6,6 %	8,8 %
Kosteet niityt ja ojanpientareet Seminatural moist grasslands	5	1	11	15	11	4	47	4,4 %	5,2 %
Ojat ja muut kaivannot Ditches etc.	2	0	4	3	8	1	18	1,7 %	1,3 %
Viljelymaata Arable land	9	1	5	3	6	1	25	2,3 %	1,7 %
Puistot, pihamaat ja puutarhat Parks, yards and gardens	20	9	13	31	50	15	138	12,8 %	10,1 %
Ruderaattialueet, tienvieret ja ratapenkereet Roadsides, railway embankments etc.	8	4	10	26	43	18	109	10,1 %	7,6 %
Rakennukset Buildings (and constructions)	13	4	3	5	15	3	43	4,0 %	2,3 %
Perinneympäristöt ym. erittelemättä Rural biotopes and cultural habitats unspecified	2	3	6	9	14	3	37	3,4 %	3,4 %
Yhteensä, Total	122	66	210	248	357	74	1077	100 %	100 %

109

Kuvio 5. Ensimmäisistä perinneympäristöissä ja muissa ihmisen muokkaamissa elinympäristöissä elävien punaisen listan lajien määrä elinympäristöittäin ja luokit-
tain. (Rassi ym. 2010, 109.)

3.3.2 Suomen vastuuluontotyypit

Suomelle koottiin lista erityisistä vastuuluontotyypeistä samalla kun suori-
tettiin luontotyyppien uhanalaisuuden arviointi. Listan mukaan ”Suomella
on luontotyyppien säilymisestä *erityisen suuri vastuu*, jos erittäin merkittävä
osuus Euroopan edustavista esiintymistä on Suomessa. Erittäin merkittä-
vän osuuden ohjearvona voidaan pitää yli 40 prosentin osuutta luontotyy-
pin esiintymien lukumäärästä tai pinta-alasta.” *Suuri vastuu* luontotyyppien
säilymisestä on silloin jos Suomessa on 25–40 prosentin osuus luontotyy-
pin esiintymästä. Vastuuluontotyyppinä ovat esimerkiksi Itämeren har-
jusaaret, aitokorvet ja maankohoamisrannikoiden merenrantaniityt. (Suomen
ympäristökeskus 2008b.) Vastuu tietyistä lajeista perustuu samankal-
taisesti syihin, kuin luontotyypeilläkin, eli esimerkiksi niiden kotoperäisyy-
teen, suppeaan levinneisyyteen ja harvaan kantaan. (Suomen ympäristö-
keskus 2008a.)

4 VAPAAEHTOISTYÖ

”Vapaaehtoistyö ei ole yleislääke kaikkiin maailman ongelmiin, mutta se on tärkeä osa jokaista strategiaa, joka ei pidä taloudellista hyötyä kaiken mittana, vaan tunnustaa myös sen, että ihmiset haluavat tehdä asioita pyyteettömästi ja omien arvojensa ohjaamina, eivät vain hyötyäkseen itse.”

- Flavia Pansieri, YK:n vapaaehtoishjelma UNV:n johtaja

Vapaaehtoisuudessa on kyse yksilön vahvasta halusta osallistua yhteisön toimintaan, samalla tuntien itsensä merkitykselliseksi yhteisön jäseneksi. Vapaaehtoistoiminta perustuu elämänlaatua edistäviin arvoihin, kuten vastavuoroisuuteen, solidaarisuuteen ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Vapaaehtoistyötä tehdään kaikkialla maailmassa, monista syistä; terveydenhuollon ja koulutuksen parantamiseksi, sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja ympäristön tilaa koskevien uhkien torjumiseksi. Vapaaehtoistyöllä on vahva merkitys niin kansalaisjärjestöjen toiminnassa, kuin sosiaalisissa ja poliittisissa liikkeissä. Sillä on myös jatkuvasti kasvava merkitys yksityisellä sektorilla. (Yhdistyneet kansakunnat 2011, 3.)

Vapaaehtoistoimintaa kuvaavista ilmiöistä on eri aikoina käytetty eri nimiä: talkootyö, vapaa huoltotyö, hyväntekeväisyys, armeliaisuus, vapaaehtoisuus ja vapaaehtoistoiminta tai -työ. Termit kuvastavat aikaansa ja kontekstiaan mahdollistaen samalla vapaaehtoistoiminnan monimuotoisuuden ymmärtämisen. Tässä tutkimuksessa vapaaehtoistoimintaa käsitellään usein talkoo-termin avulla, mutta toiminnan periaate on silti sama, käytettiin mitä ilmaisua tahansa. Vapaaehtoistoiminta on palkatonta, yleishyödyllistä ja vapaasta tahdosta syntyvää toimintaa, joka useimmiten on organisoitu jonkin tahon toimesta ja josta hyöttyy usein jokin kolmas osapuoli. Suomi on vapaaehtoistoiminnan suhteen eurooppalaista keskitasoa, jättäen silti taakseen muun muassa sellaiset maat, kuin Saksa ja Ranska. Kirkon piirissä tehtävä vapaaehtoistyö on Suomessa Euroopan huipua. (Nylund & Yeung 2005, 14–15.)

4.1 Kansainvälinen vapaaehtoistyön kehitys

Yhdistyneiden Kansakuntien vapaaehtoistyöohjelma (United Nations Volunteers Programme UNV) on antanut vapaaehtoistyötä ohjaavat periaatteet:

- Vapaaehtoistyössä on kysymys henkilökohtaisesta valinnasta.
- Vapaaehtoistyö tarkoittaa legitiimiä tapaa, jolla ihmiset voivat osallistua omissa yhteisöissään erilaiseen toimintaan.
- Vapaaehtoistyö saa ihmiset ottamaan kantaa humanitaarisiin sekä ympäristö- ja sosiaalisiin kysymyksiin.
- Vapaaehtoistyö on palkatonta, muttei korvaa palkkatyötä.
- Vapaaehtoistyö ei ole uhka tai ilmainen vaihtoehto palkkatyölle.

(Laasanen 2011, 7, 10.)

Vapaaehtoistyö voidaan nähdä yhtenä keinona, jolla kytkeytyä yhteisöön ja sitä kautta yhteiskuntaan. Tätä kautta ihminen kykenee saavuttamaan yhteenkuuluvuuden tunteen ja vaikuttamaan sekä oman elämänsä, että yhteisönsä suuntaan. Maailmanhistoriassa ei ole aiemmin ollut niin suuria mahdollisuuksia vaikuttamiseen kuin nyt, esimerkiksi osallistavan demokratian, digitaalisen viestinnän ja aktivismin keinoin. Vapaaehtoisuus on saanut samalla paljon näkyvyyttä esimerkiksi suurten luonnonkatastrofien yhteydessä. Vapaaehtoistyöhön osallistumisen mahdollisuudet ovat kehittyneet ja monimuotoistuneet esimerkiksi Internetissä tapahtuvan online-vapaaehtoisuuden myötä, jonka avulla osallistua on voinut ilman aika- tai paikkasidonnaisuutta. (Yhdistyneet kansakunnat 2011, 4–5.) Saman ovat huomanneet Nylund ja Yeung, jotka toteavat, että tietynkaltainen projektimaisuus on valtaamassa alaa perinteiseltä pitkäjänteiseltä vapaaehtoistyöltä. Ihmiset voivat halutessaan osallistua satunnaisesti, tai vain muutama kertaan itseään kiinnostaviin tapahtumiin. (Nylund & Yeung 2005, 28.) Vapaaehtoistyö ei ole uusi asia, se on vain ottanut uusia muotoja globalisaation myötä. Online-vapaaehtoisuuden lisäksi puhutaan ”voluntourismista”, jolla tarkoitetaan matkailua, johon sisältyy vapaaehtoistyön elementtejä. Maahanmuuttajaryhmien sisällä voidaan toteuttaa sisäistä vapaaehtoistyötä (*diaspora volunteerism*), jossa maahanmuuttajayhteisön jäsenet siirtävät uudessa kotimaassaan kertynyttä tietotaitoa synnyinmaahansa. Samalla kansainväliset järjestöt, yritykset ja uskonnolliset tahot tarjoavat yhä enemmän uusia tehtäviä kansainvälisille vapaaehtoisille. (Yhdistyneet kansakunnat 2011, 4–5.)

4.2 Vapaaehtoistyön sosiaaliset vaikutukset

Suomi voidaan nähdä osana modernia länsimaista yhteiskuntaa, jolle on ominaista yksilöllisyyden lisääntyminen ja korostaminen. Vapaaehtoistoiminnan on katsottu yhteiskunnan ohjauksen vähentyessä muuttuvan yksilöllisempään ja refleksiivisempään suuntaan, kollektiivisen vapaaehtoistyön väistyessä. Länsimaista nykyihmistä ympäröi omaehtoisten valintojen kulttuuri, jossa vapaaehtoistyöllä on monipuolisia mahdollisuuksia kehittyä ja toteutua tai toisaalta heiketä. (Nylund & Yeung 2005, 104–105.) Näin esimerkiksi pienituloiset ja köyhät tekevät yhtä paljon vapaaehtoistyötä kuin suurempituloiset. He käyttävät hyödyksi omia vahvuuksiaan varallisuuden sijaan, kuten tietoja, taitoja tai sosiaalisia verkostojaan. Vapaaehtoistoiminta on merkittävä keino, jolla voidaan lisätä henkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Vapaaehtoistoiminnalla on myös mahdollista vähentää sosiaalista syrjäytymistä ja erilaisia epätasa-arvoisuuden muotoja. Vapaaehtoistoiminta voi olla se tekijä, joka saa mukaan sellaisia väestöryhmiä, jotka muuten jäisivät huomiotta, kuten nuoret, naiset, vanhukset, maahanmuuttajat ja vammaiset. (Yhdistyneet kansakunnat 2011, 5-6.)

Vapaaehtoistyötä voi tehdä kuka tahansa, riippumatta tekijän iästä tai asemasta, omien kykyjensä ja halujensa mukaisesti. 36–37 prosenttia 15–74 vuotiaista suomalaisista on jollain tapaa osallistunut vapaaehtoistoihin. Suosituimpia ovat urheilutoiminta, sosiaali- ja terveysala, lasten ja nuorten hyväksi tehty työ, uskonnollinen työ ja omaan lähiyhteisöön liitettävä työ, kuten erilainen kylätoiminta. (Laasanen 2011, 3, 10.) Lisäksi on paljon sellaisia, jotka eivät normaalisti osallistu, mutta voisivat pyydettyäessä niin

tehdä. (Karrelainen, Halonen & Tennilä 2010, 5.) Suomalaisilta kysyttäessä motiiveja vapaaehtoistyöhön osallistumiseen, on tärkein syy ollut halu auttaa ja tehdä jotakin hyödyllistä. Halu tehdä jotain hyvää, vaikuttamalla paikalliseen tai kansalliseen asiaan, on keskeisimpiä syitä mukaan tulemiseen. Osallistuvan ihmisen iällä on todettu olevan merkitystä osallistumisen syihin. Naisia kiinnostavat tutkimusten mukaan miehiä enemmän sosiaalisuus, uuden oppiminen ja auttamisen halu. Nuorten motiiveissa korostuu halu oppia uutta ja paremman maailman luominen, esimerkiksi ympäristönsuojelun tai ihmisoikeuksien hyväksi tehdyn työn kautta. Vanhemmille ihmisille on usein tärkeää uusien tuttavuuksien luominen, oman valmiin osaamisen hyödyntäminen, itsensä hyödylliseksi kokeminen ja mielekkään tekemisen löytyminen vapaa-ajalle. (Karrelainen ym. 2010, 34–35.)

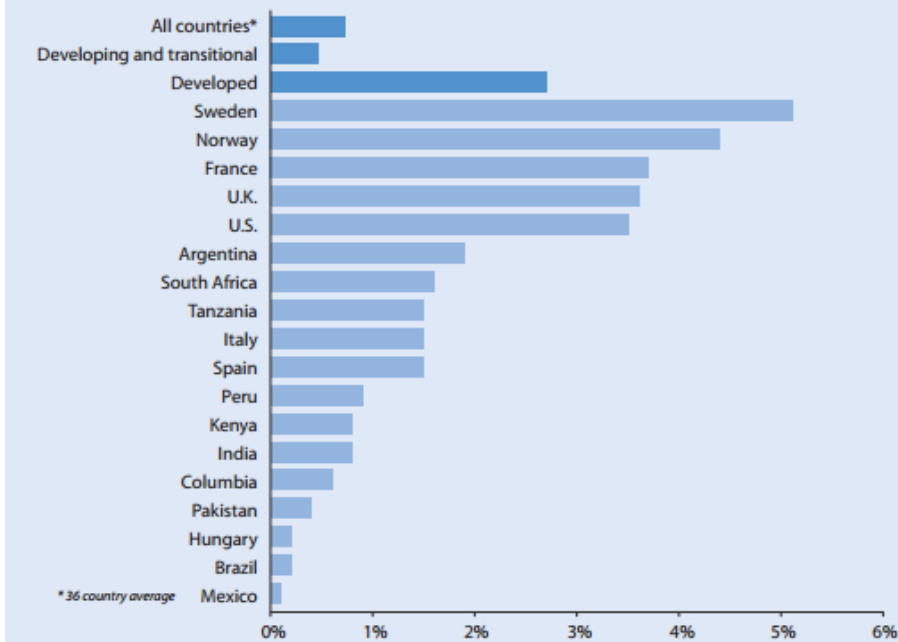
Tiina Pikkasen tekemässä WWF:n talkooleireille vapaaehtoisina osallistuneille kohdistetussa kyselyssä selvitettiin heidän motiivejaan osallistua toimintaan. Moni arvotti korkealle mahdollisuuden päästä luontokohteisiin, joihin ei muuten olisi välttämättä lainkaan pääsyä. Lisäksi tärkeiksi motiiveiksi arvioitiin muun muassa konkreettinen luonnonhoitotyö, irtiotto arjesta, työn kokemuksellisuus, uusiin ihmisiin tutustuminen ja yleinen yhteisöllisyyden kokeminen samanmielisesti ajattelevien kanssa. (Pikkanen, n.d.)

4.3 Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset

Vapaaehtoistyö on työtä josta ei makseta palkkaa, mutta jonka tulokset eivät kuitenkaan synny ilman kustannuksia. Vapaaehtoistoiminnan järjestäminen vaatii silti panostusta, jossa kustannukset syntyvät muusta kuin palkkakustannuksista, kuten organisointi- ja kulukorvaukset. Vapaaehtoistyöllä on merkittävä vaikutus suomalaisessa järjestöelämässä ja monia Suomessa toteutettavia vapaaehtoisesti suoritettuja töitä jäisi todennäköisesti tekemättä, jos ne vaatisivat puhtaasti palkkatyöntekijöitä. Vapaaehtoistyön kansantaloudellista merkitystä voidaan määritellä tai havainnollistaa kansantaloudellisten kustannusten avulla. Kansantaloudellisilla kustannuksilla tarkoitetaan vaihtoehtoiskustannuksia, jotka ovat parhaan tekemättä jääneen työn arvo. Kun jokin toimi toteutetaan vapaaehtoistyönä, syntyy säästöjä siihen verrattuna, että sama työ toteutettaisiin palkkaperusteisena työnä. (Laasanen 2011, 7, 10.)

Kuviosta yksi voidaan huomata, että vapaaehtoistyön taloudellinen merkitys kasvaa taloudellisesti kehittyneemmissä valtioissa. Kehittyvien maan BKT:sta (bruttokansantuotteesta) vapaaehtoistyö käsittää vain alle prosentin, kun se kehittyneillä on kolmen prosentin luokkaa. Euroopan parlamentin mietinnön mukaan yleishyödyllisten organisaatioiden osuus BKT:sta on useissa maissa kaksinkertainen suhteessa julkisten palveluiden osuuteen. Näiden kehittyneiden maiden (mm. Kanada, Yhdysvallat, Belgia, Japani) BKT:sta on siis noin 5–7 prosenttia peräisin vapaaehtoistyöstä. (State of the world's volunteerism report 2011, 21.)

FIGURE 2.2: Value of volunteer work as share of GDP

Source: Salamon, L. (2008, April). Putting volunteering on the economic map of the world. Paper presented at the IAVE Conference, Panama, Costa Rica.

Kuvio 6. YK:n vapaaehtoistyön taloudellisia ulottuvuuksia kartoittaneen raportin kaavio, jossa ilmenee eri maiden vapaaehtoistyön arvo suhteessa BKT:een. (State of the world's volunteerism report 2011, 21.)

Vapaaehtoistyön rahallisen arvon laskeminen on usein haasteellista, täsmällisen tiedon puuttuessa tarkasta työn määrästä ja sen rahallisesta arvosta. Vapaaehtoistyön luonteesta johtuen arviot jäävät usein pelkiksi arvioiksi. Euroopan unionin jäsenmaihin verrattuna Suomi sijoittuu vapaaehtoistyön osallistumisaktiivisuuden perusteella kategoriaan, jossa keskimäärin 30–39 prosenttia aikuisista osallistuu vapaaehtoistoihin. Vapaaehtoistyön arvoksi arvioitiin noin 336 miljoonaa euroa ja yhden vapaaehtoistytunnin arvoksi keskimäärin 15 euroa vuonna 2007. Vapaaehtoistyöllä on selkeästi suuri merkitys yhteiskunnassa sekä toiminnallisesti, että taloudellisesti, ja sen merkityksen oletetaan tulevaisuudessa entisestään korostuvan. (Laasanen 2011, 3, 10.) Euroopan parlamentin päätöslauselmaesityksessä vapaaehtoistyön roolista taloudellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistämiseksi vuodelta 2008, todetaan muun muassa, että luotettavasti arvioiden yli 100 miljoonaa EU-kansalaista tekee vapaaehtoistyötä ja jokaista järjestöjen vapaaehtoistoimintaa avustettua euroa kohti järjestöt saivat takaisin keskimäärin 3-8 euroa. (Parlamentin mietintö 2008. INI 2149.)

5 HAASTATTELUTUTKIMUS

Opinnäytetyön osana toteutettiin puhelinhaastatteluihin perustuva kyselytutkimus. Tutkimus osoitettiin 24 henkilölle, jotka haarukoitiin toimeksiantajan kanssa tärkeimmiksi toimeksiantajan sidosryhmien edustajiksi. Kyselytutkimus-luvussa kerrotaan perustiedot kohdejärjestöstä, todetaan tutkimuksen tausta ja tarkastellaan erilaisia tutkimusmenetelmiä sekä aineiston luotettavuutta.

5.1 Kohdejärjestö WWF ja tutkimuksen tärkeimmät sidosryhmät

Maailman luonnonsäätiö WWF (World Wildlife Fund) perustettiin vuonna 1961, ja se on myöhemmin kasvanut yhdeksi maailman suurimmista luonnonsuojelujärjestöistä. WWF:llä on aktiivista toimintaan yli sadassa maassa ja sillä on yli viisi miljoonaa tukijaa. WWF:n alkuperäiset tavoitteet yksittäisten uhanalaisten lajien suojelemisesta ovat laajentuneet käsittämään koko maapallon laajuisten ekosysteemien suojelemiseen ja kestäväin kehityksen edistämiseen. (WWF International 2011.) Suomen kansallinen rahasto perustettiin vuonna 1972.

Osana toiminnan laajenemista yksittäisten lajien suojelusta suurempiin kokonaisuuksiin järjestettiin vuonna 1977 ensimmäinen talkooleiri Saimaan Linnansaaren kansallispuistossa. Tavoitteena oli parantaa ja ylläpitää suomalaisia perinnemaisemia ja harvinaisia luontotyyppejä. (WWF Suomi 2012.) WWF ei ole ainoa organisaatio joka järjestää leirejä, vaan esimerkiksi Suomen Luonnonsuojeluliitolla ja Pidä Lappi siistinä ry:llä on toiminnassaan vastaavia. Talkooleirejä on vuodesta 1977 saakka järjestetty vuosittain vähintään viisi kuusi kesässä. Yhteensä leirejä on järjestetty aikana 1977 - 2011 182 pidempää ja 100 lyhyempää leiriä, joille on osallistunut noin 2900 leiriläistä. Yhteenlaskettuna WWF:n talkooleirien työsuorite on 94 henkilötyövuotta. Talkooleirien lisäksi WWF tarjoaa vapaaehtoisille mahdollisuutta osallistua esimerkiksiöljyntorjuntakoulutukseen. (Tolvanen, Niinimäki & Lappo 2012.) WWF rahoittaa itse osan järjestämisään talkooleireistä, osan maksaa Metsähallitus, kun leirit sijaitsevat valtion mailla. Lisäksi rahaa saadaan erilaisista hankkeista ja EU:lta.

5.1.1 Metsähallitus

Metsähallituksella on vastuu valtion mailla sijaitsevien perinneympäristöjen hoidosta. WWF on tehnyt sen kanssa yhteistyötä pitkään ja paljon perinneympäristöjen parissa, joten kyselyyn valikoitui runsaasti Metsähallituksen edustajia. Metsähallituksen hallinnassa on noin 3400 hehtaaria perinneympäristöjä ja kohteita on yli kolmesataa kappaletta. Metsähallitus hoitaa osan alueistaan itse, osasta pitävät huolta karjankasvattajat maatalouden erityistukien avulla. Lisäksi käytetään urakoitsijoita ja vapaaehtoisia, varsinkin pienialaisten kohteiden hoidossa. Omien perinneympäristöjensä lisäksi Metsähallitus on vuodesta 2007 saakka ottanut vähitellen vastuulleen yksityisiä suojelualueita (YSA), joita on yhteensä noin 140 hehtaaria. Aiemmin ne olivat alueellisten ympäristökeskusten hallinnassa. (Lehtomaa & Kempainen 2009, 29, 37.)

5.1.2 Elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskukset

Elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskusten vastuualueena on muun muassa ympäristönsuojelu, ympäristön tilan seuranta, rakentamisen ohjaus ja luonnonsuojelu (ely-keskus n.d.) ELY:illä on ollut käytännön yhteistyötä perinnemaisemien hoidossa WWF:n kanssa, joten yhteyshenkilöiden mukaan ottaminen tutkimukseen oli perusteltua.

5.2 Haastattelu tutkimusmenetelmänä

Kyselytutkimus päätettiin toteuttaa toimeksiantajan kanssa käytyjen neuvottelujen jälkeen puhelinhaastatteluna sähköpostikyselyn sijaan. Syitä tähän olivat aiheen kvalitatiivinen eli laadullinen luonne, pienehkö haastatteluvien määrä ja toivottu korkea vastausprosentti. Tutkimusote on kvalitatiivinen, koska työn tavoitteena on tutkia ilmiöitä ja vastata pikemminkin sellaisiin kysymyksiin ”miten?” ja ”miksi?”, sen sijaan, että se pyrkisi suureen ja edustavaan datamäärään. Kerättävän tiedon määrä ja edustavuus on tietysti huomioitava myös kvalitatiivisessa tutkimuksessa. (Heikkilä 2004, 16–17.)

Haastattelututkimus todettiin lomakekyselyä joustavammaksi menetelmäksi, sen salliessa haastateltavan täsmennykset ja kysymysten erilaiset tulkinnat. Strukturoimaton haastattelu perustuu avoimille kysymyksille, joiden kautta haastattelua rakennetaan jatkokysymyksillä, eli jokainen haastattelu rakentuu eri tavoin. Erityisen tärkeä seikka oli, että haastattelun avulla pystyttäisiin mahdollisesti saamaan muun tiedon ohella uusia hypoteeseja ja yhteyksiä ilmiöiden välillä. Vastausten jaottelua ajatellen strukturoimaton malli olisi ollut hieman haastava. Strukturoitu haastattelu on tiukasti lomakkeeseen sidottu malli, jota ei olisi ollut tarkoituksenmukaista käyttää tässä tutkimuksessa, sillä valmiiden vastausvaihtoehtojen keksiminen lomakkeeseen olisi ollut hyvin haastavaa. Tutkimuksen muodoksi valikoitui puolistrukturoitu tai puolistandardoitu haastattelu. Puolistrukturoidussa haastattelussa esitettävät kysymykset ovat vastaajasta riippumatta samat, mutta haastateltaville ei esitetä vastausvaihtoehtoja, vaan he saavat vastata omin sanoin tärkeimmiksi mieltämiään seikkoja painottaen. Puolistrukturoitu haastattelu antaa myös haastattelijalle mahdollisuuden muuttaa kysymysten sanamuotoja, jota käytettiin muutaman kysymyksen kohdalla. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 45–47.)

5.3 Tutkimuksen tarkoitus

Haastattelussa kartoitettiin haastateltavien suhdetta WWF:n talkooleireihin, niiden kehittymistä vuosien varrella, leirien nykytilaa ja mahdollisia tulevaisuuden kehitysideoita. Erityisesti vapaaehtoistyön merkityksestä luonnonhoitotöissä yleensä pyrittiin saamaan lisää tietoa. WWF on aiemmin toteuttanut kehityshaastattelututkimuksen talkooleirien osallistujille, mutta sidosryhmille vastaavaa ei ole toteutettu.

5.4 Tutkimusaineiston käsittely

Tutkimuksen kohteena olevat ilmiöt ja niihin liittyvät käsitteet avautuivat tausta-aineistoon perehdyttäessä. Tämä mahdollisti tutkittavan aiheen tarkemman käsittelyn. Haastattelukysymysten runkoa laadittaessa se pyrittiin rakentamaan teema-alueittain muutamiin osiin. Runko jakautui lopulta kolmeen osioon, joita olivat taustatiedot, vapaaehtoistyötä koskevat kysymykset ja WWF:n toimintaa ja kehittämistä koskevat kysymykset. Analysointivaiheessa kysymykset jaoteltiin vielä kerran loogisiksi kokonaisuuksiksi, sillä samaan aiheeseen tuli runsaasti vastauksia eri kysymysten alle.

Sisällönanalyysi on perusanalyysikeino, millä kvalitatiivisia tutkimuksia käsitellään ja tuotetaan tietoa. Tässä tutkimuksessa käyttöön valittiin aineistolähtöinen sisällönanalyysi teorialähtöisen ja teoriaohjaavan sisällönanalyysin sijaan. sen todettiin olevan luontevin keino suorittaa ko. analyysi. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kuultujen ja kirjoitettujen sisältöjen sanallista analyysiä väljässä teoreettisessa viitekehyksessä. Sitä pidetään analyysimenetelmänä, jolla pystytään kuvaamaan objektiivisesti ja saamaan tutkittavasta aiheesta tiivistetty kokooma aikaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.) Sisällönanalyysiin kuuluu aineiston rajaaminen, sen läpi käyminen ja kiinnostavien seikkojen poimiminen talteen, kerättyjen seikkojen erittely omaksi kokonaisuudekseen muusta aineistosta ja niiden luokittelu sekä lopuksi yhteenveto. *Sisällönanalyysillä pyritään saamaan aikaan selkeä sanallinen kuvaus aiheesta ilman, että sen sisältämä informaatio muuttuu tai katoaa.* (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92, 108.) Tuloksissa esitetään runsaasti suoria sitaatteja litteroidusta materiaalista, millä pyritään toisaalta välttämään aineiston sisällön vääristymistä, toisaalta laadullisen tutkimuksen peruseriaatteen mukaisesti saamaan haastateltavan oma ääni esiin. Koska tutkimuksessa käytettiin litteroitua, eli kertaalleen jo muokattua aineistoa, olisi vastauksia omin sanoin auki kirjoitettaessa liikuttu jo hyvän tutkimuskäytännön näkökulmasta harmaalla alueella.

Yhdessä toimeksiantajan kanssa käytiin läpi aineiston rajaamista laske-malla sopivan kokoinen otos haastateltavista, ettei materiaalia kertyisi liikaksi. Rajaaminen jatkui litteroinnin myötä, kun epäolennaisia lauseita ja täytesanoja poistettiin valmiista aineistosta. Valmista litteroitua aineistoa kertyi noin neljäkymmentä liuskaa, joista luokiteltiin tärkeänä pidetty osa omiksi osioikseen, joita tuli lopulta viisi kappaletta: 1) perinneympäristöjen ja niiden hoidon tila, 2) perinneympäristöjen tulevaisuus ja resurssit, 3) vapaaehtoistyö perinneympäristöjen hoidossa, 4) yhteistyön kehittäminen ja 5) leiritoiminnan kehittäminen. Jokaiseen osioon kuuluu joitakin kyselyrunгон kysymyksiä, aiheittain luokiteltuina. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93.)

Vastaukset eivät noudattaneet selvärajaisesti kysymyksenasettelua, kuten oli jo pääteltävissä. Haastateltavat siirtyivät sujuvasti aiheesta toiseen, eikä nähty syytä estää sitä selkeämmän kokonaisuuden tallentamisen vuoksi, samalla hyväksyen, että vastauksia olisi luokiteltaessa siirreltävä kysymyksen alta muualle. Laajan tietomäärän omaavien haastateltavien saaminen vastaamaan tarpeeksi kattavasti, mutta tarkasti, oli selvä haaste.

Sisällönanalyysia tehtäessä pyrittiin löytämään toisaalta toistuvia teemoja ja aiheita, joista vastaajilla olisi yhteneväinen mielipide, toisaalta käsittelemään ristiriitaisuuksia ja selkeitä näkemyseroja. Näin saatuja aineiston alaluokkia verrattiin viitekehukseen: niistä rakennettiin yläluokat ja tehtiin johtopäätöksiä. Alaluokaksi saattoi valikoitua esimerkiksi positiivinen/negatiivinen kuva rahoituksesta tulevaisuudessa. Lopullisiin kehitysehdotuksiin otettiin lisäksi mukaan yksittäisiä esille nousseita seikkoja, jotka katsottiin hyödyllisiksi esittää.

5.5 Aikataulu

Tutkimus toteutettiin syksyn 2012 ja kevään 2013 välisenä aikana. Tutkimusaihe hyväksyttiin syyskuussa, loka-marraskuun aikana perehdyttiin taustamateriaaliin ja kirjoittamaan alustavaa teoriaosuutta. Kyselyä ryhdyttiin rakentamaan marraskuun aikana, tavoitteena hyväksyttää ensimmäinen kysymysrunkoversio toimeksiantajalla hyvissä ajoin ennen 14.12 valittua aloitusseminaaripäivää. Haastattelut suunniteltiin aloitettaviksi heti tammikuun alussa. Kysymysrunko lähetettiin toimeksiantajalle marraskuussa, mutta työn ohjaajan työmatkan ja lomakauden vuoksi saatiin sovittua kyselyrunгон lopullinen muoto vasta tammikuun alussa. Haastattelut aloitettiin 15.1., ja yhtä lukuun ottamatta saatiin kaikki haastateltua tavoitellun kahden viikon aikana. Kahdestakymmenestä neljästä haastateltavasta kaksikymmentäyksi vastasi haastatteluun. Vastausprosentti oli alkuodotusten mukaisesti hyvä, mutta yllätti silti. Haastatteluiden litteroimiseen kului vajaat kaksi viikkoa, jonka jälkeen kirjoitettiin teoriaosuus loppuun ja keskityttiin tulosten sisällönanalyysiin.

5.6 Tutkimuksen ja tulosten luotettavuus ja eettisyys

Tieteen tekemisen perusdilemma on, että tekijän omat eettiset mielipiteet vaikuttavat tuloksiin, jolloin luonnollisesti työn objektiivisuus kärsii (Tuomi & Sarajärvi 2009, 125). Laadullinen tutkimus voi aivan hyvin olla yhtä puolueeton ja täyttää tieteen eettiset normit, kuin määrällinenkin tutkimus, mutta yleisesti ottaen sen metodiikkaan suhtaudutaan epäilevämmän.

Tärkeää työn eettisyyden kannalta on tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus, esimerkiksi millaisia lähteitä käytetään. Työn on oltava myös eettisesti kestävä, laadullisen tutkimuksen on nimeään mukaillen oltava laadukas. Työn osiot, esimerkiksi tutkimussuunnitelma, tutkimuskysymykset on käytävä läpi ja huolehdittava, että ne ovat lähtökohtaisesti eettisesti hyväksyttäviä ja pysyvät sellaisina työn loppuun saakka. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127.) Tutkijalla on oltava pysyvä vastuu työnsä aiheen asettamisesta, ja itse aiheen valinta on myös eettinen teko. Tutkimuksessa on pystyttävä havaitsemaan lähtöolettamusten, tutkijan ja luotujen tulosten välinen, sekä mahdollisten johtopäätösten aikaansaamien konkreettisten toimien eettisyys. Vasta nämä seikat todennettuaan tutkimuksen voidaan katsoa olevan eettisesti hyväksyttävä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 129.)

Litteroitua aineistoa siirrettäessä tutkimukseen, huomioitiin haastateltujen nimettömiksi jäämisestä sekoittamalla vastausten kronologista järjestystä. Eli esimerkiksi jokaisen tulos-osion ensimmäinen sitaatti ei ole samalta henkilöltä. Toki kaikkia vastauksia ei ole otettu mukaan tutkimukseen ja vastausten määrät eri kysymysten kohdalla vaihtelivat, mutta mahdollinen eettinen riski huomioitiin. Tämä oli erityisen tärkeää, koska haastateltavia oli suhteellisen vähän ja paljon saman organisaation sisältä. Uhkana oli, että vastauksista pystyisi tunnistamaan nimettömän vastaajan henkilöllisyyden. Esimerkiksi Metsähallituksen vapaaehtoistyökoordinaattori Eveliina Nygrenin kanssa pohdittiin tulosten analysointia, ja esille nousi mahdollisuus tutkia Metsähallituksen vastaajia erikseen ja vielä jaotellen kenttätöntekijät sekä johto erilleen. Tähän ei päädytty, koska se olisi selkeästi uhannut haastateltavien nimettömänä pysymistä.

Tutkijan henkilökohtaista kiinnostusta aiheeseen ja sen eettisyyttä oli myös tarkasteltava. Koska työn tekijä on työskennellyt tutkittavassa järjestössä ja aiheen parissa, aiheuttaa se useita eettisiä ongelmia. Toisaalta omakohtainen kokemus asiasta auttaa hallitsemaan kokonaisuutta ja suhteuttamaan tulokset toimintaympäristöön paremmin kuin täysin ulkopuolinen tutkija saattaisi tehdä. Eettisen ristiriidan mahdollisuus syntyy, kun entinen työntekijä ryhtyy tekemään objektiivista tutkimusta aiheesta. Minikäänlainen tulosten kaunistelu, tai aineiston valikoiva käyttö edustavamman loppuraportin tai mahdollisen oman edun vuoksi ei missään nimessä ole sallittua. Hyvänä esimerkkinä edun ja eettisyyden ristiriidasta antaa seuraava tapaus. Yksi haastateltavista totesi, että Metsähallitukseen olisi syytä saada perinneympäristöjen hoitoon erikoistunut yksikkö, jonne esimerkiksi tämän tutkimuksen tekijä sopisi erittäin hyvin töihin. Kohteliaisuudeksi ja mahdolliseksi tulevaisuuden työnhakuvinkiksi tarkoitettu (tutkijan tällaiseksi tulkitsema) lause aiheutti selvän eettisen ongelman, kun myöhemmissäkin haastatteluissa mainittiin vastaavanlaisen yksikön perustaminen. Koska ehdotus on periaatteessa hyvä ja konkreettinen samalla, kun se esiintyy useita kertoja, ei sitä voida jättää pois tuloksista noudatettaessa tutkimuksen eettistä säännöstöä. Jos taas hoitoyksikön perustamisen tärkeyttä korostaa tuloksissa tai kehitysehdotuksissa oman mahdollisen eduntavoittelun nimissä, syyllistyy vakavaan eettiseen rikkeeseen.

Haastattelua tehtäessä haastattelija ja vastaaja ovat suorassa vuorovaikutuksessa keskenään. Haastattelututkimuksen toteuttamismuoto oli niin käytännönläheinen, että sen suorittaminen oli paikoitellen hyvin arkipäiväistä vuorovaikutusta. Positiivisena puolena voidaan pitää sen yhdistämistä puolistrukturoituun malliin, mikä mahdollistaa uusien suuntien ja aihekokonaisuuksien läpikäymisen kesken haastattelun, mitä tuskin oltaisi saatu lomakehaastattelulla aikaan. Toisaalta mahdollisten myöhemmässä vaiheessa eteen tulevien eettisten ongelmien laatua on vaikeampi hahmottaa. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 125.)

Epäselvä artikulaatio, heikko puhelinsignaali tai nauhoitetun haastattelun huono laatu voivat aiheuttaa ongelmia, kuten kävi paikoin tätä tutkimusta tehdessä. Kuten Hirsjärvi & Hurme (2000, 34, 64.) toteavat, puhelinhaastatteluista tehdessä saattaa olla vaikeaa huomata, onko haastateltava ymmärtänyt kysymyksen oikein. Muutaman kysymyksen kohdalla vää-

rinyymmärtämisen vaara ilmeni haastatteluiden kertyessä. Tästä syystä alettiin kysymystä tarkentaa haastattelutilanteessa heti ongelman havaitsemisen jälkeen. Esimerkiksi kysymyksessä ”Pitäisikö vapaaehtoistyöstä maksaa korvausta työn organisoijalle?” kysymyksenasettelu ei rajaa tarkoitetaanko maksuosapuolena vapaaehtoistyöntekijöitä, vai esimerkiksi julkista rahoittajaa.

Haastatteluja litteroitaessa vastaukset pyrittiin kirjaamaan ylös mahdollisimman muokkaamattomina asiavirheiden ja painotusten muuttumisen välttämiseksi. Lauserakenteita muutettiin ja pelkistettiin paikoitellen selkeämpään ja kirjakielisempään muotoon, samalla kun ylipitkiä virkkeitä katkottiin omiksi lauseikseen. Joihinkin lauseisiin on lisätty sulkeiden sisään alkuperäistä lausetta ja sen tarkoitusta korostavia sanoja, joihin haastateltava on viitannut, ja joita ilman lauseet muuten olisivat jääneet jättäisiksi. Huomioitavaa on kuitenkin, että teksti on haastattelijan lisäämää, eikä välttämättä edusta haastateltavan ajatusta. Hakasulkujen sisällä on puolistrukturoidun mallin mahdollistamia, haastattelijan lisäämiä tarkentavia kysymyksiä, jotka on katsottu tilanteen mukaan aiheellisiksi esittää. Muutoksia tehtäessä oli toimittava jatkuvasti hyvän tutkimuskäytännön mukaisesti ja huomioitava, että suoritettiin muutoksia vastaajan ja kielellisyyden, eikä haastattelijan omista lähtökohdista, jolloin vastaukset olisivat vääristyneet. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96.)

Sisällönanalyysiä voidaan kritisoida siitä, että itse analyysi voi olla tarkkaan suoritettu, mutta kunnollisia johtopäätöksiä ei ole, vaan tulokset itsessään esitetään johtopäätöksinä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.) Tätä pyrittiin ehkäisemään hyvällä taustatyöllä, jolloin pystyttiin vertaamaan tutkimusaineistoa vallitsevaan tilanteeseen ja sijoittamaan niiden välinen ristiriita viitekehukseen. Tällöin oli mahdollista luokitella mahdollinen ristiriita tärkeyttään vastaavaan kategoriaan. Esimerkiksi kehitysehdotusten järjestyminen ja toteutuskelpoisuus oli huomioitava analyysissä, samalla pitäen huolta objektiivisuudesta.

5.7 Tutkimusaineiston käsittely ja haastattelukokonaisuudet

Haastatteluiden edetessä huomattiin, että olisi ollut syytä suorittaa joitakin testihaastatteluja koehenkilöillä. Huolimatta haastattelukysymysten saamasta palautteesta aloitusseminaarissa sekä esiluettamisesta toimeksiantajalla ja koehenkilöillä, löytyi haastattelurungon logiikasta puutteita. Kysymys 4. ”*Miten olette työnne puolesta sitoutuneet perinneympäristöjen hoitoon?*” paljastui työn kannalta käyttökelvottomaksi taustadataksi, ja olisi luultavasti karsiutunut koehaastattelun teossa.

Kysymykset 5., 6. ja 7. olivat alun perin yhtä kysymystä, mutta aloitusseminaaripalautteessa todettiin niiden olevan liian laajoja kokonaisuuksia ja ne erotettiin omiksi osioikseen. Samalla kysymys 5. jäi hieman irralliseksi, koska oletetusti suuri osa vastaajista toteaisi vain varojen olevan liian pienet. Tämän ehkäisemiseksi muutin kysymyksen esittämisen tapaa mainiten, että seuraavat kaksi kysymystä käsittelevät samaa asiaa ja 5. kysymys on vain aiheeseen johdattelua. Kysymys numero 8:sta (Onko mielestänne jokin tietty perinneympäristötyyppi, laji tai alue jäänyt liian vähälle

huomiolle?) poistettiin haastatteluita tehdessä laji-sana, koska niiden erittely ei mitenkään olisi edistänyt tutkimuksen asiaa ja lajeja on aivan valtava määrä.

5.8 Vastaajien taustatiedot

Haastatteluun vastanneista kahdestakymmenestä yhdestä henkilöstä kolme toista oli Metsähallituksessa töissä, yksi sieltä eläkkeellä. Haastateltavien työtehtävät organisaation sisällä vaihtelivat suojelubiologista luontovalvojaan ja luontopalveluiden kehityspäällikköön, kattavasti ympäri Suomea. Kaksi haastateltavista työskenteli Uudenmaan, yksi Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskuksessa. Lisäksi haastateltiin Lohjan kaupungin ympäristöpäällikköä sekä kolmea yksityishenkilöä, jotka ovat henkilökohtaisesta kiinnostuksestaan perinnemaisemia kohtaan olleet pitkään mukana toiminnassa. Yksityishenkilöille ei voitu luonnollisesti esittää kysymyksiä liittyen taustaorganisaatioihin. Kolme vastaajista oli osallistunut aivan ensimmäiselle talkooleirille vuonna 1977 ja seurannut perinneympäristöjen tilaa jollakin tasolla siitä saakka. Vastaajista viisi työskenteli asian parissa jo 1980-luvulla, yhdeksän 1990-luvulta lähtien ja neljä 2000 -luvulta.

6 TULOKSET

Tässä luvussassa käydään läpi litteroidusta materiaalista koottu tutkimusaineisto ja pyritään analysoimaan siinä esille nousseita seikkoja ja muodostamaan niistä asiakokonaisuuksia. Seuraavassa luvussa kokonaisuudet yhdistetään olemassa olevaan tietoon ja luodaan niiden perusteella tutkimuksen johtopäätökset ja kehitysehdotukset. Kysymykset on jaettu alku-peräisen kolmen osion sijasta kuuteen.

6.1 Perinneympäristöjen ja niiden hoidon tila

Luvussa keskitytään perinneympäristöjen nykytilaa ja hoitoa käsitteleviin vastauksiin seuraaviin kolmeen kysymykseen saatujen vastausten kautta. 5) ”Uhanalaisuusarvioiden mukaan ennuste perinneympäristöjen biologisen monimuotoisuuden säilymiselle on huono. Koetteko nykyiset hoitotoimet riittäviksi suhteessa siihen, että EU:n ja Suomen tavoitteena on pysäyttää luonnon monimuotoisuuden väheneminen vuoteen 2020 mennessä?”, 6) ”Mitkä ovat mielestänne suurimmat uhat perinneympäristöjen ja niiden lajiston säilymiselle?” ja 8) ”Onko mielestänne jokin perinneympäristötyyppi tai alue jäänyt liian vähälle huomiolle?”

5) Uhanalaisuusarvioiden mukaan ennuste perinneympäristöjen biologisen monimuotoisuuden säilymiselle on huono. Koetteko nykyiset hoitotoimet riittäviksi suhteessa siihen, että EU:n ja Suomen tavoitteena on pysäyttää luonnon monimuotoisuuden väheneminen vuoteen 2020 mennessä?

Kysymykseen vastasi kahdeksantoista haastateltavaa, joista kolmesta oli selvästi sitä mieltä, että hoitotoimet ovat liian vähäisiä. Lisäksi tuli hoidon riittämättömyyttä tukevia vastauksia, kuten:

”Valtion rahoilla ylläpidettävät alueet ovat monesti Hot Spot -kohteita ja niiden hoito ainakin lyhyellä tähtäimellä on turvattu, mutta valtakunnallisesti hoidettujen alueiden pinta-ala on aivan liian pieni.”, ”Lisätä varmaan pitäisi (hoitoa), mutta sitä en osaa sanoa, että millä tavalla” ja ”Meillä Metsähallituksessa on ihan kohtalainen siivu siitä kokonaisuudesta otettu, mutta jos valtakunnallisesti ajattelee niin kyllä maaseudulla, maatiloilla ja yksityisellä puolella pitäisi myös olla aika vahva osuus.”

Yksi haastateltavista totesi asian olevan erityisen vaikea, perustellen vastaustaan sillä, että hoidettavien alueiden määrä kasvaa jatkuvasti, mutta resurssit eivät, jolloin hoidon laadusta joudutaan tinkimään. (Samalla kun hoidon laadun heikkeneminen on koko perinneympäristöjen hoidon merkittävimpiä uhkia). Merkittävä osa vastaajista ilmaisi kuitenkin suoraan kantansa, että hoidon määrä on nykytasolla riittämätöntä ja pelkkää arvokaiden alueiden tekohengitystä. Perinnemaisematyöryhmän (Salminen & Kekäläinen 2001.) mietintöä valmistellut vastaaja:

”Silloin ajateltiin että 60 000 ha riittäisi jollakin tavalla ylläpitämään luonnon monimuotoisuutta. Meillä on nyt vähän yli 30

000 ha hoidon piirissä, eli vasta puolet tavoitteista ja valtaosa niistäkin tällaisia merenrantaniittyjä – laidunniittyjä.”

Selkeänä johtopäätöksenä voidaan todeta, etteivät perinnemaisemien hoitotoimet ole nykytasolla riittäviä turvaamaan niiden monimuotoisuuden säilymistä.

6) Mitkä ovat mielestänne suurimmat uhat perinneympäristöjen ja niiden lajiston säilymiselle?

Kysymykseen vastasi kaikkiaan yhdeksäntoista haastateltavaa. Vastaukset koskivat sekä yleisellä tasolla resurssien riittämättömyyttä, että biologisen monimuotoisuuden heikkenemistä ja maankäytön muutoksia. Myös tämän kysymyksen kohdalla olisi voinut olla tarpeellista miettiä vielä tarkemmin kysymyksen asettelua, tai sen jakamista mahdollisesti useammaksi.

Maa- ja metsätalouden muutokset ovat perinneympäristöjen katoamisen perussyitä, joihin on suuressa mittakaavassa vaikea tehdä suuria korjausliikkeitä. Muuttunutta arvokasta ympäristöä pitää hoitaa, jotta sen erilaiset arvot saadaan säilytettyä, mutta resurssien ja kattavan korvausjärjestelmän puutteessa kohteet kasvavat umpeen ja rehevöityvät. Resurssipula esiintyi useissa vastauksissa suurimpana uhkana, samoin maataloustukijärjestelmän vajavuudet. Ympäristötukea, maatalouden tukimuotoja ja maatalouden rakennetta käsitellään enemmän Perinneympäristöjen tulevaisuusosiossa.

”Maataloustukien kohdentaminen ja muutokset tukiasioissa ja muissa ovat ne keinot jotka voisivat (perinneympäristöille) lisäpinta-alaa tuoda.”, ”EU:n maatalouden ympäristötuki on ihan hyvä lisä sellaisille kohteille, joille se toimii ja joihin sitä on mahdollista saada. Hirveän paljon arvokasta jää ulkopuolelle monista erilaisista syistä ja niidenkin hoitoon saamiseen tarvittaisiin järjestelmä.”, ”Tällä hetkellä hoito ja kunnostus on pääosin rahoitettu maaseuturahastosta, eli ympäristötuen kautta. Siellä on omat ongelmansa, asetus luo yhden katon, et voi maksaa rajattomasti korvausta siitä. Suomessa ei ole koskaan lähdetty sille linjalle, että olisi selkeä kansallinen rahoitus perinneympäristöjen hoitoon. Tietyllä tavalla se kärsii rahan puutteesta ja rakenteellisesta ongelmasta.”

”Maa- ja metsätalouteen pitäisi saada hyvin suuret rakennemuutokset takaisinpäin, että olisi laajassa mittakaavassa realistisia mahdollisuuksia säilyttää perinneympäristöjä.”

Yksi vastaajista avaa EU:n erityisympäristötuen ja sen lakkauttamisen merkitystä seuraavasti:

”Suurin uhka on se, että EU:n erityisympäristötuki jossain vaiheessa häviää. Todennäköisesti ensi keväänä tukia ei ole haettavissa uusille kohteille ja se jarruttaa sitä millaisia kohteita tulee hoidettavaksi, samalla kun vanhoja jää pois. Se on mielestäni

suurin uhka, sillä meidän suojelualueiden hoito perustuu täysin erityisympäristötkiin. Tai ei ihan täysin, METSO – rahaa (kts. seuraava kysymys) ja muuta on mukana, mutta hoitoa ei pystyisi toteuttamaan jos ei olisi erityistukia.”

Eläimillä on merkittävä osa usean perinneympäristön hoidossa. Osana maatalouspolitiikan muutosta toivottiin eläinten määrän lisäämistä perinneympäristöalueilla. Kotieläinten hoidossa tapahtuneet muutokset, kuten tilakoon kasvu, hajasijoitetun karjan määrän väheneminen, karjanhoidon keskittyminen ja eläinten sisällä pito heikentävät niiden perinneympäristöjen tilaa, joihin eläinten laidunnuksella olisi positiivisia vaikutuksia. Karjanhoidolla voi toisaalta olla myös negatiivisia vaikutuksia perinneympäristöjen biologialle:

”Esimerkiksi jollain karjatilalla missä on esimerkiksi useampi perinnebiotooppialue, ja lannoitettuja nurmia siinä ympärillä, missä eläimet laiduntavat ja menevät yöksi perinnemaisemalueelle. Niiden lannan mukana sinne siirtyy ravinteita, ja se on uhka, joka on merkittävä varsinkin sellaisissa kohteissa, joissa isäntä ei ole jotenkin myötämielinen luonnonsuojelun tai perinnebiotooppien suojelun suhteen.”

”Ihanne olisi, että saataisiin ne eläimet sinne takaisin. Jo kymmenen vuotta sitten todettiin, että Ruotsissa on 350 000 ha jäljellä perinneympäristöjä. Siellä eläimet ovat aina olleet enemmän ulkona, meillä eläimet pakotettiin sisätiloihin. Nyt on ulkoilupakko tuotu, mutta sitä pitäisi kehittää vielä niin, että:

”Perinnemaisemat ovat aika lailla hävinneet, mutta lajistoa on vielä jäljellä. Näihin pitäisi keskittyä ja ruveta luomaan uutta biotooppia siihen lajiston ympärille. Sellaiset toimet olisivat tarpeen, mutta se riippuu rahoituksesta ja yleisestä perinnemaisemien hoidon hyväksyttävyydestä.”

Perinneympäristöjen hoito on ollut kannattavampaa silloin, kun tilakoko on ollut pienempi. Pelloilla viljeltiin viljaa, luonnonlaitumilla laidunnettiin ja niityiltä kerättiin rehua. Nykyään, osin maatalouden tehostumisen, osin tukijärjestelmän vuoksi, on kannattavampaa tuottaa eläimille rehua lannoitteiden avulla pellolla. (Kemppainen & Lehtomaa 2009, 30.) Asenne muutoksen lisäksi tilannetta voitaisiin parantaa entistä paremmalla tiedotuksella ja jonkinlaisella "porkkanalla", jotta arvokkaiden alueiden hoitaminen olisi maanomistajalle jollain tavoin kannattavaa toimintaa.

Koska nykyinen maa- ja metsätalous edellyttää kasvavaa tehokkuutta kannattaakseen, ei ole siis realistista kuvitella, että rakennemuutos pieni- ja monimuotoisempaan talouteen on helposti toteutettavissa tai näkyvissä lähitulevaisuudessa. Koska ongelma on kuitenkin ollut tiedossa jo pitkään, ja tutkimustietoa ympäristön muutoksista syntyy jatkuvasti lisää, on mahdollista panostaa julkisia varoja ympäristön tilan parantamiseen esimerkiksi tukijärjestelmän muutoksilla.

8) Onko mielestänne jokin perinneympäristötyyppi tai alue jäänyt liian vähälle huomiolle?

Kysymykseen vastasi kaksitoista haastateltavaa. Kysymys oli hieman hankala ja siihen pystyikin vastaamaan vain tarkkaa tietoa asiasta omaava henkilö. Moni vastaajista mainitsi, ettei uskalla vastata hataran tietämyksensä perusteella mitään.

Oletusarvoisesti pienet ja paljon ihmistyötä vaativat kohteet ovat vaikeimpia ja kalleimpia hoitaa, ja niitä uhkaa väärentyyppinen hoito, hoitamattomuus ja katoaminen. Vastaukset tukivat selkeästi tätä käsitystä. Ongelmiksi nähtiin yleinen resurssipula ja asiantuntemattomuus hoidossa, kuten niittäminen väärään aikaan ja väärässä mittakaavassa. Oikeaa laidunpainetta (eläinten määrä suhteessa alueen pinta-alaan) ja eläinyhdistelmää kehoitettiin pohtimaan. Tämä mahdollistaisi tasapuolisemman ja laajemmän kasvien ravintokäytön alueella.

Kritiikkiä nykymuotoista hoitoa kohtaan tuli muun muassa siitä, että:

”Nykyään keskitytään aivan liikaa siihen, millainen joku tietty tyyppi on. Pitäisi keskittyä siihen, että saadaan laadukkaita vähän kaikenlaisia alueita. Meidän perinneympäristöt ovat olleet kovassa muutoksessa ja toisekseen ne ovat monen biotoopin summia. Keskitytään ehkä liikaa siihen mitä biotooppia alue edustaa, kuin siihen että pidettäisiin alueen pinta-ala tarpeeksi suurena ja sille saataisiin laadukasta hoitoa.

(Kaikissa luontotyypeissä) on liikkuvat rajat, eivät ne ole selvärajaisia.”, ”Rajanvetoa olisi mietittävä, ettei olisi vain jako perinneympäristöihin ja kaikkeen muuhun luontoon. Siinä välissä on joku kummallinen raja.”

”Liian paljon tehdään nykyään sitä, että rahat kulutetaan jo olemassa olevien luonnonsuojelualueiden kartoittamiseen, kun samanaikaisesti tuhotaan arvokkaitakin kohteita, joita ei ole vielä rauhoitettu. Pitäisi ensin kartoittaa, mitä arvoja meillä on, mitä puuttuu ja sitten vasta olisi vanhojen luonnonsuojelualueiden hoito.”

Hoidon rajoittuminen tiettytyypisille alueille johtuu osin tukiteknisistä syistä, osin siitä, että pyritään priorisoimaan ja hoitamaan edes kaikkein arvokkaimmat alueet, jotka edustavat ”puhdasta” luontotyyppiä. Tilanteeseen olisi helpompi vaikuttaa, jos alueita olisi enemmän. Toisaalta pinta-alan määrä on lajiston säilymisen kannalta ratkaisevan tärkeää, joten arvokkaan alueen reuna-alueiden ottamista hoidon piiriinaina mahdollisuuksien mukaan olisi harkittava.

Enemmän panostusta toivottiin monelle eri perinneympäristötyypille, kuten joenrantaniityille, paahdealueille, kalkkivaikutteisille alueille, niityille, kedoille, lehdesniityille, nummille ja tienpientareille. Lisäksi mainittiin puustoisten perinnebiotooppien pinta-alan kasvattaminen ja kulotuksen li-

sääminen. Puustoisten perinnebiotooppien hoitoa on lisätty muun muassa yksityisten metsänomistajien metsien monimuotoisuutta turvaavalla METSO-ohjelmalla. (Metso n.d.) Puustoiset perinneympäristöt ovat yksi METSO-ohjelman ensisijaisia elinympäristöjä ja myös WWF on sitoutunut niiden hoitoon Puustoisten perinneympäristöjen hoito luonnonlaiduntamisella – hankkeen kautta vuosiksi 2012–2015. (WWF Suomi 2011b)

On ymmärrettävää, että esimerkiksi erittäin vähän jäljellä olevien lehdesniittyjen hoitoa toivottiin lisättävän, mutta on eri asia miten vastauksiin tulisi suhtautua. Tarkemmin sanoen, joitakin vastauksia on vaikea sitoa tiukkaan tutkimustarkoitukseen, mutta jotka osaltaan viestivät luontotyyppien katoamisen huolesta.

6.2 Perinneympäristöjen tulevaisuus ja resurssit

Tässä luvussassa keskitytään pääosin seuraavien neljän kysymyksen alle tulleisiin vastauksiin. ”7) Millaisina näette perinneympäristöjen hoidon tulevaisuuden?”, ”9) Mitä uusia toimia, ja minkä tahon, mielestänne olisi tehtävä perinneympäristöjen tilan parantamiseksi?”, ”10) Ovatko perinneympäristöjen hoitoon määrätty varat tarpeeksi suuret turvaamaan niiden säilyvyys, jos ei, miten perinneympäristöjen hoidon resursseja voitaisiin mielestänne parhaiten lisätä?” ja ”12) Pitäisikö vapaaehtoistyöstä maksaa korvausta työn organisoijalle? Jos, mikä olisi sopiva korvausperuste?”

7) Millaisina näette perinneympäristöjen hoidon tulevaisuuden?

Kysymys toisti osittain perinneympäristöjen uhat -kysymystä, johon moni haastateltava vastasi riittävästi, joten kysymyksen käsittelyn pääpaino on resurssien lisäämisellä, mikä on koko tutkimuksen tärkeimpiä osioita.

Kysymykseen hoidon tulevaisuudesta vastasivat kaikki kaksikymmentäyksi haastateltavaa. Suurimmaksi avaintekijäksi hoidon tulevaisuuden kannalta todettiin resurssien riittävyys, niin henkilötöyvoiman, kaluston kuin rahallistenkin resurssien. Metsähallituksen toimia kommentoitiin monin eri tavoin. Ongelmaksi nähtiin resurssien ohella myös organisaation oman henkilökunnan toisaalta suuri työtaakka jo valmiiksi, toisaalta se, että perinneympäristöasiat ovat muutamien sellaisten aktiivien varassa, joita asia muutenkin kiinnostaa.

”Metsähallituksellakin tulisi olla selkeästi enemmän ja paremmin sitoutunutta porukkaa.”

Yksi haastateltavista ehdotti Metsähallituksen sisäistä perinneympäristötiimiä tai hoitoyksikköä:

”Perinnebiotooppien hoidosta vastaavia henkilöitä on, mutta tekijöistä on pula, eli sellainen tiimi joka oikeasti tekisi sitä hommaa. Se on Metsähallituksen sitten priorisoitava, että mikä jätetään pois näiltä perinnebiotooppityöntekijöiltä”.

Muutamille myöhemmin haastatelluille henkilöille mainittiin ehdotuksesta ja se sai kannatusta. (Hoitoyksikön maininnut haastateltava oli viimeisten joukossa, joten sitä ei ehditty mainita kuin joillekin haastateltaville). Esille nousi myös erillinen kulotustiimi, joka toimisi esimerkiksi koko Etelä-Suomen alueella ja lähtisi sään salliessa paikalle. Kyseisten tiimien kohdalla pitäisi ennakkoon saada päätettyä rahoitus ja reunaehdot esimerkiksi työaikojen, päivärahojen ja matkakorvausten suhteen, koska kustannukset voisivat mahdollisesti muuten kohota yllättävän suuriksi.

Pienyrittäjyyden mahdollisena edistäjänä Metsähallituksella nähtiin useiden vastaajien toimesta olevan tietty asema.

”Mutta kun rahaa eikä pitkäjänteisyyttä ole, niin yksityisetkään yrittäjät eivät ole innoissaan koneita kehittelemässä ja testaamassa. Tällä hetkellä erikoistunutta yritystoimintaa kyllä syntyy, mutta jos Metsähallitus niitä tilaisi, tai sillä itsellään olisi resursseja, niin tilanne paranisi. Metsähallitus voisi enemmänkin tehdä talkootyönä WWF:n, SLL:n ja muiden vastaavien porukoiden kanssa niin, että raskaat konetyöt tehtäisiin aina ensin.”

Haastateltavan mainitsevat koneet ovat esimerkiksi mönkijään tai traktoriin kiinnitettäviä laitteita, kuten niittokoneita, tai aidan tolppien upottamiseen tarkoitettuja ja rantaruovikoiden poistoon tarkoitettuja apuvälineitä (Lappo, haastattelu 11.4.2013). Niillä on mahdollista toimia hankalassa ympäristössä, ilman että niiden käytöstä aiheutuu esimerkiksi syviä ajouria, kuten monitoimikoneesta tai vastaavasta.

Valtion mailla sijaitsevien perinneympäristöjen rahoitus on periaatteessa hoidettu budjetista, ja niiden tilaa on helpompi seurata, kuin yksityisten maanomistajien mailla sijaitsevia. Suuri osa perinneympäristöjen pinta-alasta on kuitenkin yksityisten maanomistajien hallinnassa. Moni vastaaja lähti käsittelemään tulevaisuutta Metsähallituksen näkökulmasta, joten kysymystä olisi voinut jakaa käsittelemään Metsähallituksen hoidossa olevia ja yksityisomistuksessa olevia alueita ja niiden hoitoa.

”Jos hoito säilyy samalla tasolla, ei se ole riittävä lajien ja luontotyyppien säilyttämiseksi pitkällä tähtäimellä. 27 000- 29 000 hehtaaria on hoidossa ja suurin osa niistä on maatilojen. Metsähallituksella on jopa tuhat hehtaaria, loput 45 - 55 000 hehtaaria on vielä jäljellä, mutteivät minkään hoidon tai asianmukaisen hoidon piirissä varmuudella.”

Yksityiset maanomistajat voivat saada EU:n erityisympäristötukea vain jos heillä on karjaa tietyn verran. Tukijärjestelmään toivottiin monen erikysymyksen alla parannuksia ja muutoksia siihen suuntaan, että myös eikarjatilallinen voisi saada tukea perinneympäristöjensä hoitoon. Ympäristötukea pidettiin liian puolueellisena, vain karjankasvattajiin sidottuna.

”Jotain tuloa niistä pitää saada, ja joko se on tukia tai luonnonlaidunlihaa tai joku muu porkkana, että hoito kannattaa eläintenkasvattajalle. Eivät nämä pelkällä hyväntekeväisyydellä säily.”

”Tukiasiat pitää olla kunnossa, ja esimerkiksi luonnonlaidunlihakampanja joka WWF:llä on, on hyödyllinen esimerkki.”

Tilakoon kasvaessa ja volyymien noustessa, jäävät pienialaiset ja – tuottoiset perinneympäristöt helposti marginaaliin taloudellisesti merkityksettöminä.

”Jos halutaan lisäystä (hoidon määrään), niin silloin tuensaajien pohjaa täytyy leventää. Jos kysyt MTK:lta, niin vastaus on, ettei missään tapauksessa. Meillä perinneympäristöjen hoidosta ja politiikasta vastaa viime kädessä MTK eikä mikään muu organisaatio.” ”Jos sitä halutaan laajentaa niin silloin pitää jollain tavalla vaikuttaa maatalous- ja ympäristökuvioihin, ja siihen liittyvään rahoitukseen ja strategioihin. Nythän suomen maa- ja metsätalousministeriöllä ei siihen ole ollut intoa mitenkään laajamittaisesti.” ”Negatiivisia tukia pitäisi tarkastella, eli onko maatalouspolitiikassa tukimuotoja, jotka ovat negatiivisia tukia ja jollain lailla edesauttavat perinneympäristöjen katoamista, esim. energiapuuhun liittyen.”

WWF:n toiminta perustuu pitkälti yhteistyöhön ja tasavertaiseen vuorovaikutukseen eri toimijoiden kanssa. Perinneympäristöjen hoidon rahoituksesta ja suunnasta päättävien ja niihin vaikuttavien tahojen, kuten MTK:n, kanssa on pidettävä yllä suhteita ja pyrittävä neuvottelemaan molempien intresseihin kuuluvista asioista ja niiden tulevaisuudesta. Negatiivisia tukia vastaan on pyrittävä löytämään vaihtoehtoisia keinoja taata maanomistajan tai karjatilallisen toimeentulo, yksipuolinen tukien lakkauttamisen ajaminen on huono vaihtoehto. Asennemuutoksella ja Perinneympäristöjen arvostamisella on lopputuloksen kannalta merkitystä, aivan kuin hoidosta saadulla toimeentulollakin.

EU:n maatalouden rahoitusinstrumentteja toivottiin saatavan kehitettyä siihen suuntaan, että:

”sillä mahdollistettaisiin maatalouden pienimuotoinen ja perinneympäristöjä hyödyttävä rakennemuutos. Sama oikeastaan metsätalouden kanssa, sitä pitäisi saada pienimuotoiseen malliin, ja rahoitus pitäisi saada siihen suuntaan käännettyä.”

Vastauksia tukevat muun muassa Kemppainen & Lehtomaa (2009, 29.), joiden mukaan ongelmat hoidon laadussa johtuvat varsinkin siitä, että ympäristötuki ei kannusta kunnolliseen hoitoon. Samaan aiheeseen liittyviä vastauksia käsitellään myös resurssit-osiossa.

Perinneympäristöjen arvostuksella tai sen puutteella katsottiin olevan merkitystä hoidon tulevaisuudessa:

”Paitsi, että näen sen suoranaisena resurssitarpeena, niin (myös) siinä vaiheessa, kun yhteiskunnan niukkuutta jaettaessa aletaan panna eri tarpeita rinnakkain. Perinneympäristöjen arvostus on valitettavan vähäistä, ainakaan niin, että ihmiset ymmärtäisivät

niiden tarvitsevan rahaa. Tokihan katsotaan, että kaunis maisema, mutta se ei vielä auta.” ”Toivoisin, että niiden arvo ymmärrettäisiin paremmin, mutta tällä hetkellä menee kohtuullisen huonosti.” ”Perinneympäristöt ovat osa suomalaista sielunmaisemaa, niitä arvostetaan muuallakin kuin tiukasti luonnonsuojelijoiden keskuudessa.”

Hoidon arvostus on välttämätöntä, jotta sillä on mahdollisuuksia saada taakseen kannatusta ja esimerkiksi paikallisten ihmisten apua ja tukea. Perinneympäristöjen tilasta tulee viestiä tulevaisuudessa vähintään nykyisissä määrin ja kertoa millä keinoin niiden katoamista voitaisiin välttää. Myös muita kuin suoraan biologisia ja suojelullisia ulottuvuuksia on syytä tuoda esiin, vaikka vain kuriositeettina.

Perinneympäristöjen tarjoamat ekosysteemipalvelut ehdotettiin muutettavaksi rahalliseen muotoon. Se mahdollistaisi niiden arvon ymmärtämisen paremmin.

”Se pitäisi arvottaa rahaksi, jolloin pystytään näkemään, kuinka paljon se tätä kansantaloutta hyödyntää ja sitä kautta saataisiin rahaa hoitoon pitkällä tähtäimellä. Oikeasti nähtäisiin, että se on rahanarvoista palvelua, koska tänä päivänä kaikki lasketaan rahassa.” ”Pitäisi saada integroitua nykyiseen poliittiseen- ja taloussysteemiin sellainen mekanismi, että perinneympäristöt jotka on yleensä monimuotoisia ja niissä on uhanalaisia lajeja, pitäisi saada käännettyä perinneympäristöjen ekosysteemipalvelut, sen mitä se tuottaa, oikeasti rahaksi.” ”Yleinen tietoisuus, että minä takia näitä alueita suojellaan. Ekosysteemipalveluiden ymmärtäminen on keskiössä tässä.”

”Tietoisuus yleensä ja sen lisääminen on tosi tärkeä asia, kuten luonnonsuojelussa kaiken kaikkiaan. Se on meillä iso sarka. Metsähallituksen luontopalveluiden ohjelma uudistuu ja yhtenä tärkeänä asiana ovat luonnonsuojelun tuottavuuden mittarit ja niihin pitäisi olla integroituna se, että voidaan näyttää hoidosta olleen hyötyä ja myös selittää ihmisille miksi alueita pitää hoitaa.”

Luonnonhoidon tuottama arvo ja perinneympäristöekosysteemien tuottamien ekosysteemipalveluiden arvoa olisi arvioitava vertailukelpoisella metodilla. Metsähallitus tekee omia luonnonsuojelun tuottavuuden mittareitaan, (Nygren, haastattelu 25.2.2013.) myös WWF voisi selvittää omia mahdollisuuksiaan vastaavanlaiseen esimerkiksi ekologinen jalanjälki -ohjelmansa avulla. Näin saataisiin julkaistua tietoa siitä, minkä arvoista tiettyjen kohteiden hoito on ja mahdollisesti samalla nostettua hoidon arvostuksen statusta.

9) Mitä uusia toimia, ja minkä tahon, mielestänne olisi tehtävä perinneympäristöjen tilan parantamiseksi?

Kysymykseen vastasi seitsemäntoista haastateltavaa. Vastauksissa käsiteltiin laaja-alaisesti sekä EU:n ja valtion roolia, että järjestöjen, yritysten ja maanomistajien merkitystä hoitotyössä. Liiallinen byrokratia sen aiheuttamine lieveilmiöineen, kuten resurssien kuluminen byrokratian itsensä ylläpitämiseen, tukien saamisen vaikeus, hankaluus ja väärä kohdentaminen, sai paljon kritiikkiä osakseen. Vastaukseksi esitettiin muun muassa valtakunnallista ohjelmaa, tehokkaampaa työnjakoa, rahoitukselle EU:sta erillistä systeemiä ja kunnollista ohjeistusta, sekä kansallista, kaikille hakijoille avointa tukea. Valtion rahoitus nähtiin tulevaisuudessa epävarmana, eikä sen uskottu nykyisestä ainakaan nousevan. Mahdollisuuksia nostaa perinneympäristöjen hoidon kannattavuutta haettiin lähinnä EU-tason päätöksenteosta, jotta tukijärjestelmään saataisiin muutoksia, ja pyrkimällä luomaan luonnonhoidosta taloudellisesti kannattavaa toimintaa.

Metsähallituksen rooliin toivottiin lisäystä ja enemmän vastuunkantoa, tosin osasta vastauksia oli vaikea päätellä viittaako vastaaja Metsähallituksen toteuttajan vai valtion ohjaavaan rooliin. Samalla todettiin yleisesti, että lisäpotentiaali hoidettavien alueiden määrässä piilee yksityismailla.

”Kun operatiivinen puoli on nyt siirtynyt Metsähallitukselle, niin ilman muuta se olisi Metsähallituksen tehtävä koordinoida koko maan perinneympäristöjen hoidon operatiivista puolta. Sekään ei yksityisten alueitten osalta toimi, vaan niiden vähien mitä valtiolla on. Rahaa ja osaajia pitäisi olla rivissä enemmän.”

Metsähallituksella ei toistaiseksi ole omaa kansallista perinnemaisemien hoito-ohjelmaa, mutta sitä on harkittu pitkään ja sen valmistelu saatetaan aloittaa jo vuoden 2013 aikana. Hoito-ohjelmalle on Metsähallituksen sisällä tarvetta, sillä edellinen biotooppien inventointi tehtiin 1990-luvulla ja yli 60 prosenttia sen tällä hetkellä hallinnoimista kohteista ei kuulu inventoinnin piiriin. (Raatikainen, sähköpostiviesti 16.4.2013.)

”Tarvittaisiin samanlainen kansallinen rahoitusjärjestelmä, kuin Ruotsissa on, EU:n maataloustuen lisäksi, joka pystyisi paremmin huomioimaan erilaisten kohteiden erityispiirteet ja niiden hoitokustannukset ja hoitavat tahot. Ettei olisi niin byrokraattinen ja kaavamainen (järjestelmä).”, ”Rahoituspohjaa pitäisi pystyä laajentamaan ennen kaikkea kunnostuksiin liittyen. Nykyiset korvaustasot eivät riitä siihen, että kunnostetaan umpeenkasvaneita perinneympäristöjä. Siitä pitäisi tehdä kannattavaa.”

”Viranomaiset ovat ne, joiden pitäisi johtaa tätä orkesteria ja ruveta tekemään asialle jotain. (Pitäisi saada) kunnollinen valtakunnallinen perinneympäristöjen hoito-ohjelma, jossa kaikki määriteltäisiin, sekä rahoitus, että uudistukset.”, ”Tukiasiassa olennaista olisi myös, ettei se ole vain maanviljelijöille. Tuen saaminen on tähän asti ollut sidottu siihen, että on kaksi hehtaaria viljeltyä peltoa joista saa tukia, tai sitten on oltava yhdistys. Pitäisi olla vapaammin valittavissa, että jos on (esimerkiksi henkilö), jonka talon vieressä on perinnemaisemaa, ja haluaa pitää

muutamaa lammasta siinä, niin sen pitäisi olla mahdollista, vaikkei olisikaan rekisteröitynyt maanviljelijä.”

Kuntien rooliin toivottiin myös lisäystä, mutta samalla vastaaja totesi, että mahdollisuudet siihen ovat vähäiset ja epäili terveydenhuollon ja muun yhteiskunnan perustoimen menevän perinneympäristöjen edelle, jos niitä lähdetään suoraan keskenään vertailemaan.

”Jollain tapaa lähtisin kuntia velvoittamaan. Aika huonosti vielä kunnissa tiedostetaan näiden perinneympäristöjen arvo ja satsataan niiden hoitoon. Kyllä me hoidetaan puistoja ja on aikaa pari kolme kertaa viikossa ajaa nurmikkoo, kun ei ole aikaa kerran vuodessa niittää arvokohteita. Siellä olisi opettamista ja koulutamista.”

Kunnille velvoitettu tehtävälista on nykyisellään suuri, ja monen kunnan ollessa taloudellisessa ahdingossa, voi perinneympäristöjen kunnostamiseen velvoittaminen olla hyvin haastava tehtävä. Ennen kuin rahoitusta voitaisiin lähteä kunnilta vaatimaan, olisi perinneympäristöjen tarjoaminen ekosysteemipalveluiden arvo saatava julkiseen tietoisuuteen, jotta välttyttäisiin keskenään epäsuhtaiselta arvon vertailulta. Toisaalta kunnat työllistävät runsaasti kesätyöntekijöitä muun muassa puistotyöntekijöiksi, joista osan voisi siirtää arvokkaiden ympäristökohteiden hoitoon jos sellaisia kunnalla on.

Tukijärjestelmän muuttaminen ja tukien hakemisen helpottaminen nähtiin tässäkin kohdassa kaipaavan kehittämistä:

”Kaikenlaisten ympäristöjärjestöjen ja kyläyhdistysten pitäisi saada tukia helpommin ja joustavammin, kuin tällä hetkellä saa. Kunnostamisen hintaa ei pidä sataprosenttisesti korvata, mutta kattoa pitäisi voida nostaa – se on se pullonkaula tällä hetkellä.”, ”Esimerkiksi on pohdittu ja saatu laiduneläinten omistajilta palautetta, että byrokratiaa pitäisi keventää. Erilaisia tukimuotoja on olemassa, esimerkiksi laidunnukseen, mutta ne koetaan byrokratialtaan raskaiksi. Uusia ja keveämpiä tukimuotoja tulisi kehittää, vaikka jaettava rahasumma olisi sama, niin jako olisi saatava helpommaksi.”, ”Maanviljelijöitä tulisi kannustaa perinneympäristöjen hoitoon. Esimerkiksi niin, että maanviljelijät niittäisivät ja raivaisivat vesakoita, eivätkä laittaisi pakettipeltoja puulle vaan ne säilytettäisiin perinnebiotooppeina. Metsälaidunnus myös, mutta se on kannattamatonta hommaa muuten, jos jostain tukia ei saa.”

”Liika byrokratia, sitä pitää kyetä karsimaan ja hyväksyä tietynlainen sumea kuva.”, ”Tietenkin koko tukiviidakkoa pitäisi yksinkertaistaa, tällä hetkellä sen ympärillä pyörii tolkuton määrä byrokratiaa.”, ”Erityisympäristötuen tukibyrokration helpottaminen ja tuen hakemisen helpottaminen karjankasvattajille on sellainen asia, mitä me on jo pitkään yritetty saada eteenpäin. Sitä rahaa voisi hakea muutkin, ilman että hakeminen on kauhean

monimutkaista ja vie niin monen virkamiehen aikaa. Verrattuna siihen saatuun tukirahaan vie hakeminen hirveästi byrokratiaa ja rahaa.”

Lainsäädännön muuttamista kaskeamista ja polttamista suosivampaan suuntaan ehdotettiin, samalla kun itse polttamisen määrää olisi lisättävä radikaalisti. Polttamisen lisäämistä ehdotettiin useammassakin vastauksessa.

”Pitäisi saada koko valtakunnan koskevia hankkeita aikaiseksi ja niissä pitäisi olla yhteistyökumppaneina mieluusti isompia yrityksiä, metsälafkoja, ne voisivat kantaa entistä enemmän korttaan kekon.” ”Kaskimetsien hoitoa pitäisi korostaa. Siihen liittyy tulenkäyttö joka on aika merkittäväksi osoittautunut lajiston kannalta.”

Metsäalan yritysten rahoitusta sivuttiin myös tässä vastauksessa:

”Meidän luonnonniityt, kallioniityt ovat umpeen kasvamassa, osin tietysti taivaalta tulevan typpilaskeuman takia, kun maaperä rehevöityy. Silloin typpeä vaativat kasvit lisääntyvät ja kallioniittyjen luontainen (lajisto) pienenee. Tämä pitäisi turvata metsäpuolen rahoituksella. Annettaisiin maanomistajalle luonnonhoitotukea ja metsäpuolelta rahoitusta, että saataisiin alueita raivattua ja pidettyä valoisina.”

10) Ovatko perinneympäristöjen hoitoon määrätyt varat tarpeeksi suuret turvaamaan niiden säilyvyys, jos ei, miten perinneympäristöjen hoidon resursseja voitaisiin mielestänne parhaiten lisätä?

Kysymykseen vastasi vain yhdeksän vastaajaa, mutta on otettava huomioon, että moni haastateltava oli vastannut kysymykseen jo mahdollisesti useassakin aiemmassa kohdassa. Toisaalta vastaukset vahvistivat muualla tärkeinä esiin nostettuja seikkoja, kuten vapaaehtoistyön profiilin noston tärkeys, rahoituksen ohjausvirheet ja hoidon parempi ohjaus varmasti tärkeisiin kohteisiin. Vastauksia ei tässä toiston välttämiseksi erikseen analysoida.

”Strategiat käytäntöön. Ihmisistä ja innostuksesta kaikki lähtee. Toki rahaakin tarvitaan, mutta sitoutuneet ihmiset ovat vähintään yhtä tärkeitä ja oikeastaan vielä tärkeämpiä kuin raha. (Esimerkiksi) aitaaminen on kallista, mutta siihen saa perinne- maisemien hoidon erityistukea. Se on raskasta ja aikaa vievää ja sijoittuu kausityöntekijän (maataloustyö) työsesongin kanssa samaan aikaan. Siinä tarvittaisiin taho, joka voisi olla esimerkiksi WWF tai Metsähallitus, joka ihan konkreettisesti olisi teke- mässä sitä aittaa karjankasvattajien kanssa.”

”Priorisoinnilla voitaisiin hoidossa kohdentaa paukut paremmin. Onko oikein jatkaa lajistollisesti vähempiarvoisen alueen hoitoa, kun jossain muualla lajistollisesti arvokkaampi jää vaille hoitoa.

Iso asia on vapaaehtoistoiminta, mutta se edellyttää aina ohjausta, järjestelyä ja jonkun tahon organisointia.” ”Talkoohenkisyys on yksi tärkeä asia, joka tulee sieltä kun ihmiset ymmärtää miksi niitä alueita suojellaan. Toinen on maisemansäilytys, eli maisema-aspekti on suurelle yleisölle tärkeitä, samoin liikunta luonnossa. Perusajatus on kuitenkin otettava luonnonsuojelupuolelta, että ymmärretään, että me ei pärjätä tällä planeetalla jos liikaa lajeja kuolee pois ja ekosysteemien toiminta vaurioituu.”

”Millä resursseja voitaisiin lisätä niin luonnonlaidunlihan tuottamisen profiilin nostaminen ja yleensä luomulihan profiilin nosto. Ja sekin, ettei lihaa tarvitse syödä niin paljon, riittää että syö kolme kertaa viikossa eikä silloinkaan tarvitse paljon.” ”Mittakaava, josta puhutaan, niin julkinen rahoitus pitäisi hoitaa. Totta kai jos ajatellaan järjestöpuolta, niin muutakin kautta tähän voidaan saada rahoitusta. Silloin puhutaan yritysyhteistyöstä ja niin poispäin, mutta ei se sitä ratkaise, eli kyllä yhteiskunnan on siihen panostettava.”

”Se vääryys mikä pitäisi oikaista, niin maa- ja metsätalousministeriön budjetissa on nämä ympäristönhoitotuet, jotka menevät maatalouselinkeinolle ja ympäristötuki käytetään tällä hetkellä ihan väärin. Se on pelkkä lisätulo lähes suoraan maatalouselinkeinolle. Muissa maissa ympäristötuki on nimenomaan se, jota käytetään perinneympäristöjen hoitoon tai vastaavaan. Virossa esimerkiksi tehdään juuri näin, eli jos ajattelee rahoitusta ja sen kasvattamista niin maa- ja metsätalousministeriön ympäristötuen ja sen käytön uudelleenpohtiminen olisi erittäin tärkeä asia.”

”Perinneympäristöjen erityistuki on ihan ehdoton ykkönen siinä ja nimenomaan se, että siinä tuki menee paikallisille toimijoille. En ehkä sen kummemmin osaa tuohon vastata, kuin että niitä käytännön toimijoita pitäisi olla enemmän. Aikaansaamista ja tehokkuutta pitäisi saada lisää nimenomaan käytännön hoidon osalta.”

12) Pitäisikö vapaaehtoistyöstä maksaa korvausta työn organisajalle? Jos, niin mikä olisi sopiva korvauseruste?

Yhdeksäntoista haastateltavaa vastasi tähän kysymykseen. Se sai hyvin ristiriitaisen vastaanoton, ja kannanottoja tuli eri suuntiin. Kysymystä piti avata tarkoittamaan tilannetta, jossa organisoiva taho saa korvausta järjestämästään työstä julkisista varoista tai työn tilaajalta, ei niin, että talkoolaiset maksaisivat osallistumisestaan maksua, jolloin vapaaehtoistyön koko idea kärsisi. Usean vastaajan mielestä asia on pohtimisen ja kehittämisen arvoinen, vaikka ei suoranaisesti osannut sanoa millä perusteella korvauksia haettaisiin.

”Jostain pitää pystyä kattamaan kulut. Kuluja aiheutuu, on ihmisiä töissä, tehdään matkoja, syödään jne. Jonkun pitää pystyä vähintään kulut kattamaan. Jos on kyse valtion alueesta, niin

Metsähallituksen pitäisi maksaa hoidosta. Ihan samalla lailla, kuin he maksavat, jos hoito ostetaan muualta. Tilanne on sillä tavalla vähän hassu, että vapaaehtoistyö koetaan jotenkin ilmaiseksi työksi, jonka kustannuksista ei tarvitse vastata, ja toisaalta kalliilla rahalla ostetaan vastaavaa työtä yrittäjältä ja maksetaan iloisesti markkinahinta.”

”Lähtökohta on se, että vapaaehtoistyön organisointi on, jos se on ammattimaista, niin se on ihan normaalia duunia siinä missä ihan mikä muu tahansa. Jos vapaaehtoistyö myös organisoidaan vapaaehtoisesti, niin sitten täytyy kyllä sopia korvauskäytännöistä. Se on täysin vastikkeetonta, tai sitten korvataan kulukorvaukset tai jotain. Se on selvää, että jos ammattimaisesti tehdään, kuten WWF tekee tai Metsähallitus, tai Suomen luonnon-suojeluliitto organisaationa niin se on merkittävä työtehtävä.”

”Kyllä varmaan sellaisista kuluista, jotka ovat kiinteitä kuten ruoka, sähkö, kuljetukset ja ammattilainen työohjaaja. Vapaaehtoistoiminta itsessään täytyy pyrkiä säilyttämään vapaaehtoisena. Sopiva korvausperuste on kustannuksia vastaava.”

”WWF:llä on aika tehokkaan tuntuinen varojenhankintasytemi, niin en ihan tiedä olisiko valtion tuettava sitä, mutta tällaiset muut toimijat tarvitsisivat. Ei WWF ja Metsähallitus yksistään pysty koko maailmaa pelastamaan. Kyläyhdistyksille jotka homman hoitavat esim. Metsähallituksen tai WWF:n valvonnassa, pitäisi maksaa kulut.”

Pienille toimijoille myönnettävässä tuessa suurimpina ongelmina ovat toiminnan jatkuvuuden heikko varmuus sekä pienet hoidettavat pinta-alat. Lisäksi tukien saamisen vaikeus on moneen kertaan mainittu ongelma. WWF:n varojenhankinta on pystyttävä erottamaan toiminnasta joka on oikeutettu tukeen tai korvauksiin. Vielä se, että WWF:llä on omaa varallisuutta, ei poista lisärahoituksen tarvetta hoidettaessa arvokkaita luontokohteita, jotka sijaitsevat jopa valtion itsensä mailla. Perinneympäristöjen arvostaminen ja halu panostaa niihin on tässä keskeisellä sijalla. Jos hoitotyötä tehdään kansalaisjärjestönä valtion mailla kohteissa, jotka valtio on omille toimielimilleen määrännyt hoidettaviksi, oli monen vastaajan mielestä ristiriitaista, että hoitokustannuksia siirretään muualle. Yksityismaiden osalta sama perinneympäristöjen arvostaminen on rahoituksessa tärkeää, jolla voi olla vaikutuksia tukipolitiikkaan ja suoraan hoidettujen alueiden pinta-alaan.

”Se riippuu talkootyöstä ja kohteen luonteesta, ettei tuen pidä olla automaattista, että aina maksetaan kaikille talkoolaisille. Siinä on myös tasavertaisuuden ongelma myös, jos jollekin maksetaan ja toiselle ei, niin mihin raja vedetään. Ne on järjestävän tahon määriteltävä. Normaali talkoisiin liittyvä pieni, kuten välipalan tarjoaminen on ihan ok. Jos lähdetään sille linjalle, että maksettaisiin talkooleireistä jotain kustannusta, niin se on vähän kaksipiippuista. Ympäristöministeriö maksaa monille vapaaehtoisjär-

jestäjille, myös WWF:lle toiminta-avustusta vuosittain, niin siinä kohdassa valtiolta tulee jo rahaa asian hoitoon. Meidän kannalta on tärkeää, että on talkooleirejä ja saadaan työvoimaa ja ympäristökasvatuksellista puolta, mutta meilläkin on rajalliset resurssit eikä hintalapun laittaminen ole helppoa.”

”Näen tämänkin laajemmin, että se olisi yksi työväline tässä perinneympäristöjen hoidossa. Ajatellaan niin, että päävastuu on ministeriöllä tai ELY:llä, jotka ostopalveluina joutuisivat työn tekemään. Sitä kautta tulleen kysymykseen, että viranomainen ostaa WWF:ltä palvelun perinneympäristön hoitoon vapaaehtoistyöllä. Siinä mielessä sanon kyllä, pitäisi maksaa. Tätä kautta sen pitäisi mennä jatkossa. Sellaisille perinneympäristöjen hoitoa toteuttaville organisaatioille, jotka hoidon toteuttavat mittavasti (pitäisi maksaa). Pitää olla selkeä ja laaja-alainen suunnitelma, kuten WWF tekee. En olisi valmis maksamaan, sanoikaamme yksittäiselle luonnonsuojeluyhdistykselle jossain kunnassa, jonkun pienen ahon tai niityn hoitamisesta.”

”Viittaan tällä kysymykseen resursoinneista, ja kyllä, mielestäni WWF:n pitäisi nostaa omaa profiiliaan sillä lailla, että sanoa tämän työn maksavan niin ja niin paljon, tällainen leiri niin ja niin paljon. Toki voidaan tehdä muillakin tavoin, eli erilaisilla avustuksilla, mutta tänä päivänä tässä yhteiskunnassa lasketaan kaikki rahassa ja jos WWF sanoo, että leiri maksaa tämän verran niin Metsähallitus alkaisi tavallaan arvostaa WWF:ää yhtenä palveluntuottajana. Rahanarvoista työtä tähän WWF vaikkapa Metsähallitukselle tekee.”

”Se riippuu tilanteesta. Ainakaan automaattisesti en lähtisi näin ajattelemaan, koska, silloin ehkä alettaisiin puhua vähän muun tyyppisestä toiminnasta, kuin vapaaehtoistoiminnasta. Pitäisi ainakin tosi selkeästi avata, eli tarkoitan sitä, että jos aletaan maksaa korvauksia organisoinnista, niin silloin se pitäisi kilpailuttaa. Silloin siitä tulisi uusi yrittämisen muoto, että organisoimme vapaaehtoistoimintaa ja siitä tarjouskilpailu ja seuranta kuntoon. Automaatiota ei voi tulla, että yhdelle organisaatiolle maksetaan ja muille ei.”

Seuraava vastaus oli haastateltavalta joka käsitti kysymyksen siltä kannalta, että vapaaehtoiset voisivat tulevaisuudessa maksaa jonkinlaista maksua osallistumisestaan:

”Minun on vaikea nähdä, että yksittäinen ihminen maksaisi, mutta jos siihen astuu mukaan joku yhdistys tai yrityksen henkilökunta niin silloin sieltä voisi tulla satsausta. Suhtaudun vähän varauksellisesti siihen, jos jokamies joutuisi maksamaan. Jostain ruuista tms. voisi maksaa ehkä enemmän, mutta ei kuulosta kauden hyvältä ajatukselta.”

WWF tekee paljon yhteistyötä monien yritysten kanssa ja yhteistyöpale-
tin yhtenä keinona voisi olla helppojen kohteiden peruskunnostaminen
esimerkiksi TYHY-päivänä, jolloin yritys maksaa osallistumisestaan vä-
hintään organisointikulut. Samalla saataisiin jälleen asiaa enemmän esille.
Yritysten henkilöstön kanssa on muutaman kerran lyhytaikaisia kunnos-
tuksia järjestetty, niiden ongelmana on ollut työsuoritteiden lyhytaikaisuus
suhteessa tarvittuun organisoinnin määrään.

Yhteiset pelisäännöt ovat jo osin olemassa ja yhteistyö WWF:n ja Metsä-
hallituksen välillä on jatkunut pitkään, silti niistä voidaan löytää aina jo-
tain kehitettävää, kuten muutokset rahoituksessa. Kuten todettua, hoidon
järjestäminen talkooleirien avulla ei välttämättä ole edes edullisin vaihto-
ehto, mutta niillä taas on muita arvoja jotka menevät yksiviivaisen talous-
ajattelun edelle.

Talkootyönä tehdyn hoidon kustannuksista oli hyvin erilaisia käsityksiä.
Toisen vastaajan mielestä:

”Ilman muuta pitäisi maksaa, kuluperusteisesti kuitteja vastaan
korvaus. Työ on kuitenkin sellaista käsityötä, mitä ei ulkopuo-
lelta voi ostaa ja on joka tapauksessa äärimmäisen halpaa. Ei
tämän halvempaa perinneympäristöjen ja muidenkaan ympäris-
töjen hoitoa ole kuin talkoot. Vaikka sinne joutuukin muutama
virkamies olemaan viikonlopun töissä ja tekemään pitkän vii-
kon. Vaikka minkälaisilla kertoimilla lasketaan, niin on äärim-
mäisen halpa tapa hoitaa alueita kuntoon.”

Samalla toinen vastaaja:

”Me maksetaan Uudenmaan ympäristönsuojelupiirin uhanalais-
ten lajien ja luontotyyppien projektin kautta pitkäaikaistyöttö-
mille, jotka tekevät hoitotoimia. Viime kesänä tehtiin yhteensä
ehkä kahdeksankymmentä erillistä kohdetta. Tekijöistä pari-
kymmentä oli Metsähallituksen kautta saatuja. Käytiin neuvo-
massa työt alkuun, jonka jälkeen työ jatkui itsenäisesti. Me mak-
setaan 30e per päivä per nenä. Jos maksetaan 2000 - 2500e
WWF:lle yhdestä leiristä, niin päiväkustannus on suunnilleen
yhtä suuri. Raa'an matemaattisesti meidän kannalta on edul-
lisinta jos me käydään näyttämässä työntekijät alkuun ja lähde-
tään pois. Silloin voidaan maksaa, mutta WWF:llekin tulee
enemmän roolia asiantuntijuudessa ja työn tekemisessä, eli
homma alkaisi muistuttaa enemmän työsuhdetta kuin vapaaeh-
toistyötä.”

Tässä on huomioitava, että leirien organisoiminen ja johtaminen voidaan
nähdä työnä siinä missä minkä tahansa muun tahon järjestämä, vapaaeh-
toiset ovat vapaaehtoisia ja heidät jättämisensä korvausasian ulkopuolelle
on siinä mielessä perustellumpaa.

Leirien tarkat kustannukset olisi saatava kaikkien osapuolten tietoon ja ar-
vioida muutkin kuin suorat rahalliset merkitykset. Tämä aiheuttaa hanka-

luuksia, jos yhdessä toimivilla organisaatioilla on hyvin erilaiset käsitykset toiminnan lopullisista kustannuksista ja hyödyistä. Korvausten maksamisen perusteeksi vastattiin usein kuluperustaisuus tai muuten työn arvon huomioiminen, useissa vastauksissa huomioitiin kysymys, muttei annettu tarkkaa kuvaa millaista korvaus voisi olla.

Vain yksi vastaaja oli sitä mieltä, että:

”Ei minun mielestäni mitään korvausta organisoijalle (työntekijöiltä). No, ainahan tulee jonkun verran kustannuksia, kuljetuksesta ja työnohjauksesta, mutta kyllä sen pitäisi enemmän olla niin, ettei siinä rahaa liikuteltaisi.”, ”Kysymys on resursseista. Se on ihan selvä, että työ on arvokasta, mutta se raha on taas jostain pois. On vaikea sanoa tässä, että tulisi maksaa. Meillä on tietty summa hoitoon käytettäväksi vuodessa, ja jos organisaatiolle ruvetaan maksamaan niin jotain jää tekemättä. Hyvä niin kauan, kuin organisaatiot saavat erilaisia tukia eri yrityksiltä ja muilta.”

6.3 Vapaaehtoistyö perinneympäristöjen hoidossa

Tässä luvussa keskitytään vapaaehtoistyön kehittämiseen seuraavien kysymysten avulla: 11) ”Kuinka tärkeänä näette vapaaehtoistyön perinneympäristöjen hoidossa?”, 17) ”Olisiko mielestänne vapaaehtoistoimintaan perustuvalla luonnonhoidolla muita toteuttamismuotoja kuin tähänastiset ”perinteiset talkooleirit” (esimerkkeinä päivän mittaiset pienten kohteiden kunnostukset tai arvokkaiden kohteiden kummijärjestelmät)?” ja 18) ”Olisiko mielestänne syytä painottaa nykyistä vapaaehtoistyön sosiaalisia vaikutuksia nykyistä enemmän? Jos niin miten?”

11) Kuinka tärkeänä näette vapaaehtoistyön perinneympäristöjen hoidossa?

Kaksikymmentä haastateltavaa vastasi tähän kysymykseen. Vapaaehtoistyön merkitys sai erittäin vahvan puolustuksen vastaajilta.

”On ihan äärimmäisen tärkeää, että nimenomaan sen viimeistelyn käsittelyn tekijänä se on todella tärkeää. Ei sellaista työtä saa, jos tilataan joltain metsäpalveluyrittäjältä ostona. Ensinnäkin se on vaikeaa saada ja sitten se tulee ihan pirun kalliiksi.”

Huomioitavan arvoista on jälleen vapaaehtoistyön hinnan arvioiminen verrattuna ostopalveluun:

”Vaikka se on kokonaisuudessa pieni siivu, niin ainakin Metsähallituksen mailla sillä on ollut iso merkitys. Näen sen erittäin tärkeänä siinäkin mielessä, että se liittyy aina viestintään ja tiedotukseen ja asian esille nostoon sekä asian yleiseen hyväksyttävyyteen. Leireillä on huomattava merkitys asennemuutoksessa.”, ”Etenkin arvolajistokohteilla talkooleirit on ainoa keino saada tehtyä se ja saada laatua sinne hoitoon, eli tehdään oikeita

asioita oikeassa kohdassa. Tavoitteena on, että saataisiin työtä jalkautettua enemmän vapaaehtoistyöhön. Meidän (Metsähallituksen) kannalta asiassa on ongelmallista se, että meillä ei ole tarpeeksi henkilöstöä.”

”Se on tosi tärkeää, ilman vapaaehtoistyötä tilanne olisi huono, nyt se on kohtuullinen. Se on tärkeää ja Metsähallituksessakin ollaan panostamassa siihen, että vapaaehtoistyötä laajennetaan. Keinot voivat olla erilaiset, kuin WWF:llä, mutta tavoite on sama, eli saada ihmisiä tekemään töitä perinneympäristöjen parissa ja niiden suojelemiseksi. Keinoja voivat olla esimerkiksi iltatähti- tai viikonloppukunnostukset ja kummitoiminta.”

”Tällä hetkellä se on ihan äärimmäisen tärkeää. Vapaaehtoisuudessa ei ole kyse pelkästään WWF:stä vaan SLL järjestää myös hoitotalkoita piiriorganisaationsa kautta. ELY:kin toteuttaa omalta osaltaan jotakin, mutta kyllä tällä hetkellä minun näkemyksen mukaan on, että mittavin perinneympäristöjen hoidon toteuttaja on vapaaehtoisorganisaatiot, yhdessä viranomaisten kanssa. Esimerkiksi WWF ja Metsähallituksen luontopalvelut tekee yhdessä, eli WWF toteuttaa hoitotoimia ja konkreettisen työn Metsähallituksen suojelualueilla. Eli niin, että Metsähallitus ei pystyisi tekemään sitä resursseillaan. (Tämä on) erittäin ratkaisevaa toistaiseksi, mikä on väärin. Jatkossa tulisi olla nimennäminen niin, että päävastuu on viranomaistaholla ja järjestöpuoli on yhteistyössä mukana.”

Viranomaistahon ja järjestöpuolen välistä yhteistyötä ja vastuita on käsitelty enemmän Perinneympäristöjen tulevaisuus ja resurssit – osiossa.

”Ihan älyttömän tärkeää, kahdellakin tavalla. Konkreettinen työpanos jonka vapaaehtoiset antaa on aivan huima, sitä ei voi verrata ammatti-ihmisiin. Ihmiset joilla on, ei nyt aatteen palo, mutta tietää tekevänsä oikean asian puolesta töitä, niin töitä tehdään moninkertaisesti verrattuna vaikkapa työllistettyihin ammattilaisiin. Toinen on se, että aina kun ihmiset tulevat tekemään vapaaehtoistyötä, ne näkevät kuinka hienoa hommaa se on ja kuinka monimuotoinen luonto on hieno, ja kuinka sieltä saa voimaa ja sitten sana leviää heidän kauttaan. Tämä on varmaan ihan yhtä tärkeää, kuin se itse työ.”

Vapaaehtoistyön positiivisia vaikutuksia tukevat useat tätä tutkimusta tehdessä käytetyt lähteet. Sosiaalisten vaikutusten käyttöön keskitytään syvällisemmin niitä koskevan kysymyksen alla.

”Se on äärimmäisen tärkeää, ja oikeastaan sen takia, että WWF aloitti perinnemaisemahoidot ja toi koko problematiikan esiin ja siihen alettiin kiinnittää huomiota. Talkoohan eivät ratkaise ongelmaa, (vaan niillä) pystytään hoitamaan tiettyjä kohteita. Talkoilla on se äärimmäisen tärkeä ympäristökasvatuksellinen tehtävä ja ikään kuin pitää sitä keskustelua yllä mediassa ja viedä

sitä viestiä eteenpäin. Koko ajan muistutetaan siitä vaikka hesarissa, että on ollut lätkämätsi ja siellä on tehty näin ja näin paljon maaleja, se on jokapäiväistä. Miksei näistä? Tietysti ihminen tarvitsee sitä muistutusta. Pitäisi jaksaa muistuttaa ihmisiä luonnonarvoista, ja siinä lehdistötiedotteet ja mediatapahtumat vie viestiä eteenpäin.”

Tässä kohdataan jälleen ongelma, kuinka pitää kiinnostusta luonnonhoitoon yllä ja sitouttaa siihen resursseja, samalla kun itse toiminnan volyymin ei välttämättä pystytty nostamaan. Samalla kysymys toiminnan painopisteen muuttamisesta paikallisista toimijoista enemmän riippuvaiseksi nousee esiin.

”Minun mielestä tarvittaisiin pieniä yrityksiä, jotka voisivat tehdä hyvinkin monipuolista hoitoa, vaikka jonkin uhanalaisen eliön elinympäristön kitkentää ja tällaista käsityötä. Rahoitus pitäisi saada budjettivaroista, julkisista varoista, jotta niitä töitä pystyttäisiin teettämään. Vaikka meillä olisi rahaa, niin tällä hetkellä ei oikein riitä tekijöitä. Metsäpuolella kyllä raivausta löytyy, puunkaatoa, mutta sitten kun mennään vähän pienipiirteisempään nyppimiseen, niin siihen ei riitä tekijöitä. Se on ajan kysymys, että sellaisia pitäisi saada. Sellaista pitäisi saada, koska vapaaehtoistoimin ei vain keritä joka paikkaan.”

17) Olisiko mielestänne vapaaehtoistoimintaan perustuvalla luonnonhoidolla muita toteuttamismuotoja, kuin tähänastiset ”perinteiset talkooleirit” (esimerkkeinä päivän mittaiset pienten kohteiden kunnostukset tai arvokkaiden kohteiden kummijärjestelmät)?

Kaksikymmentä haastateltavaa vastasi tähän kysymykseen. Erilaisia vapaaehtoisuuden muotoja on paljon, osaa on kokeiltu aiemmin luonnonhoidossa, osan mukaan ottamista voitaisiin harkita. Erityisesti Kummijärjestelmän toimivuutta ja varsinaisten talkooleirien pituutta käsiteltiin useissa vastauksissa.

”Periaatteessa voisi olla mietittävässä, voisiko vapaaehtoisia perinnebiotooppien asiantuntijoita rekrytoida, jotka ottaisivat jonkin kumminiityn ja ottaisivat sen hoitoonsa ohjeistuksen jälkeen ja ymmärtäisivät syvällisemmin sen perinnemaisemanhoidon jipot, ettei sinne mene joku ajamaan esimerkiksi ruohonleikkurilla.”

Tässä voidaan nähdä tiettyä potentiaalia. Ongelmaksi saattaa muodostua se, kuinka paljon motivoituneita henkilöitä tai tahoja on olemassa, jotka eivät jo tee asian hyväksi jotakin.

”Metsähallituksen tietyt kohteet on jaettu luonnonsuojelupiireille ja yhdistyksille, niin että heillä on vastuu tietystä alueesta sovitun hoitokäytännön mukaisesti. Se on erittäin hyvä systeemi, silloin alueet hoituvat ilman työnjohtoa, meidän asiantuntijat vain tsekkaavat, että kaikki menee oikein. Kannatettava ajatus,

silloin voisi olla entistä enemmän firmat mukana tai muut yhteisöt. Sillä tavalla poolia saisi laajennettua ja siitä tulisi systemaattista, kun jollain alueella on isäntä.”

”Vastuu on aika suuri, ellei kummikohdejärjestelmässä ole jo jotain tosi sitoutunutta ihmistä. Jotta lyhyet työsuoritukset onnistuvat, talkoolaisia pitää kunnioittaa ja sen pitää näkyä, että talkoolaisia arvostetaan, eli niille pitää olla jotain palveluakin. Sekin on jo palvelua, että joku vaivautuu paikalle, mutta ei tee yhtään pahaa jos samalla tarjottaisiin kahvit tai saunat tms. pientä. Materiaa ei niinkään tarvitse vaan sitä henkistä tukea.”

Vapaaehtoisten arvostamisen puutteeseen puututtiin useamman vastaajan toimesta muutamien kysymysten alla:

”Kummijärjestelmä kuulostaisi hyvältä. Lyhyemmillä parin päivän leireillä saataisi olla kysyntää, mutta vaatii käytännössä lähes saman järjestelyn, minkä vuoksi ei liene kustannustehokasta.”, ”Kummijärjestelmä on hyvä idea, mutta sen pitäisi olla meillä joku kohde mantereen puolella. Jotain on kehitteillä, saaristomeren ystävät - yhdistykselle on valittu kummisaari jota he ryhtyvät hoitamaan. (Lyhyet kohteet) saisivat olla WWF:n osalta hyvin saavutettavissa.”

”Saaristokohteissa pitkät leirit lunastavat paikkansa, sinne on turha sellaisia parin päivän lyhyitä leirejä järjestää.”, ”Viikonloppuleireillä, lyhyillä iskuilla on oma sosiaalinen tilauksensa, ainakin pääkaupunkiseudun läheisyydessä. Olisihan se hienoa jos kokonaisvolyymin saataisiin kasvamaan.”

”Kyllä päiväkohdeajatus on hyvä, ihmisillä on nykyään niin kiire, että tuntuu että varsinkin pidemmät talkooleirit on sellaisia mistä moni haaveilee, mutta sanoo suoraan, ettei kyllä tule koskaan olemaan aikaa niin paljoa. Nythän on kokeiltu niitä, että ollaan päivä töissä ja yöksi kotiin talkooleirimalleja niin musta se on ihan hyvä, juuri esimerkiksi yritys yhteistyön kautta, että joku yritys teettäisi ikään kuin virkistys- tai tyhypepäivänä jotain töitä jollain kohteella, johon saisi kuitenkin asiantuntevan työnjohdon ja ehkä juuri tätä muutakin puolta, vähän ympäristökasvatuksesta näkökulmaa ja tietoa perinneympäristöistä.”

”Jos puhutaan yleensä, tai WWF:stä niin pitäisi hakea pieniä paikkoja, joissa yrityksen henkilöstö (voisi tehdä töitä). Kaikki tällaiset on kivoja. Niillä pystytään ohjatusti tekemään päivässä paljonkin töitä, jossa yhdistetään samalla tykyä ja luonnonsuojelua sillä lailla, että siitä on sille luonnollekin jotain hyötyä. Siinä WWF voisi, kun tekee kuitenkin paljon yhteistyötä yritysten kanssa, niin sitä voisi vaikka laajentaakin.”

”Kummijärjestelmä on kaiken kaikkiaan tosi hyvä, esimerkiksi virtavesien hoidossa joista löytyy paljon hyvää tietoa virhon ko-

tisivuulta. Virtavesipuolelle voisi laajentaa, sitä hommaa on tässä maassa pilvin pimein. Siinä voisi olla yhteistyötä Metsähallituksen kanssa, koska niillä on niitä alueita vaikka kuinka paljon.”

WWF myönsi vuonna 2011 palkinnon virtavesien hoito - yhdistykselle (WWF Suomi, 2011). Yhteistyön laajemmassa avaamisessa voisi olla molemmipuolista hyötyä. Virhon hoitokohteet sijaitsevat pääasiassa pääkaupunkiseudulla, joten erilaisia peruskunnostuksia järjestettäessä lyhyiden leirien kysyntään voitaisiin mahdollisesti vastata kunnostuksiin osallistumalla. (Stenholm 2013.) WWF on aikaisemmin muutamia lyhyitä kunnostuksia tehnyt Virhon kanssa (Lappo, haastattelu 11.4.2013).

Kummijärjestelmää on kokeiltu WWF:llä aiemminkin, mutta ongelmaksi nousivat usean vastaajan mainitsemat jatkuvuuden epävarmuus ja soveltuvuus lähinnä pienille kohteille. Onnistuneitakin kohteita on, Kuten luonnonsuojelupiirin hoitama Paimion Askola ja WWF:n omistama Vammalan Vehmaanniemi, josta soroptimistijärjestö on ollut vastuussa. (Lappo, haastattelu 11.4.2013.)

”Se on jännä, kun on leirejä vetämässä, kuinka erilaisia ihmisiä niille osallistuu, esimerkiksi WWF:n ja luonnonsuojelupiirien leireille osallistuu hyvin erilainen porukka. Kansainväliset työleirit ovat myös mahdollisia.”

”Ilman muuta. Siitä pitäisi tehdä mahdollisimman monimuotoista, että erilaiset ihmiset eri elämäntilanteissa pystyisi halutessaan osallistumaan. On paikallisia ihmisiä, jotka tuntevat paikallista omistajuutta ja kummikohde on silloin hyvä ratkaisu.”

Pitkien leirien aikana saadaan toisaalta paljon aikaan, mutta työnjohdon läsnäolo on kallista, varsinkin jos leiri ajoittuu kahden viikonlopun ajalle. Kesän 2013 leirien päivämääriä sovittaessa asiaa on ainakin otettu huomioon. (Nygren, haastattelu 25.2.2013.)

”Kyllä siinä on, on sitä itsekin mietitty. On muitakin vapaaehtoisuuden piirteitä, ja (pitäisi) keksiä millaista porkkanaa käyttää, kuten esimerkiksi saaristossa minkin ja supien metsästäjät, jotka tekevät sitä aika lailla omasta innostuksesta.”

Kaikkein paras tulos luonnonhoidossa saadaan, kun hoidon toteuttajalla on omassa intressissä hyvä lopputulos. Hoidosta saatujen hyötyjen painottamisessa saattaisi olla parannettavaa.

Pitkät leirit eivät organisoinnin suhteen ole merkittävästi lyhyitä vaikeampia, joten voisi harkita pitkää leiriä joka järjestettäisiin helppojen kulkuyhteyksien päässä lähellä pääkaupunkiseutua, kuten Tammelan Liesjärvellä, mutta jonka talkoolaiset vaihdettaisiin puolivälissä leiriä. Tällöin mahdollistettaisiin uusien halukkaiden pääsy leirille kun paikkoja vapautuisi lisää. Tällä helpotettaisiin sellaisten talkoolaisten osallistumista, joilla ei ole aikaa kokomittaiselle leirille. Toisaalta talkoolaisten siirtyminen, majoittuminen ja muu vastaava vie tehokasta työaikaa.

”Erilaisia mahdollisuuksia olisi tosi paljon, ja ihan esimerkiksi teemoittaminen luonnonsuojelun lisäksi vaikka liikuntaan, tai vastaavaan ihmisiä hyödyttävään asiaan ja sen yhdistäminen luonnonsuojeluun. Kummisysteemejä on mietitty tosi paljon, mutta sopivaa tahoja ei oikein ole löytynyt. Viranomaisina ollaan asiaa pyöritelly, mutta meillä ei ole rahkeita lähteä asiaa vie-mään eteenpäin. Tosi toivottavaa, että joku lähtisi.”

”Meillä ei ainakaan ole hirveän hyviä kokemuksia, kun meillä on jotain pieniä päivän mittaisia talkoita ollut, kun silloin ei WWF:n leirejä ollut. Siinä menee äkkiä siirtymisiin ja tällaisiin aika, eikä hyödyllistä työaikaa jää juurikaan. Mieluummin aina-kin kaksi kolme päivää (saisi olla). Saaristo-oloissa kuljetuksissa menee aikaa, niin se on sikäli hankalaa.”

18) Olisiko mielestänne syytä painottaa nykyistä vapaaehtoistyön so-siaalisia vaikutuksia nykyistä enemmän? Jos niin miten?

Yhdeksäntoista haastateltavaa vastasi tähän kysymykseen. Sosiaaliset vai-kutukset nähtiin vahvoina ja yhtenä tärkeimmistä syistä siihen, miksi tal-kooleireille ylipäättään osallistutaan. Tämän tyyppisiä vastauksia tuli pal-jon:

”Luonnonhoito on se clue, ja sitä ei saa unohtaa, mutta voihan siinä sivussa nostaa esiin muitakin positiivisia vaikutuksia mitä tämänkaltaisen toiminta tuo ja tuo sitä kautta lisää merkityksel-lisyyttä tai hyväksyttävyyttä.”

Edelleen, ennen kuin WWF lähtee lisäämään markkinointiaan ja sen eri ulottuvuuksien painottamista, on selvitettävä omat tulevaisuuden resurssit. Ympäristökasvatuksen ja viestinnän näkökulmasta käytännön hoitotyön järjestäminen on merkittävää, mutta oman toiminnan laajuus ja kasvupo-tentiaali on otettava tarkasti huomioon.

”Teidän markkinointi on aika hyvää, varsinkin artikkelit mitä tehdään viikkolehtiin. Ne ovat hyvää mainosta ja saattaa olla, et-tä ilmaisiakin että teistä tehdään juttua esim. seurat, avut ja ko-din kuvalehdet. Ne kannattavat yllättävän kauan.”

”Kyllä, esimerkiksi kädentaitoja ja sellaisia voisi huomioida. Useasti nykyisellään leirit on risunraahaamista, mutta niitä kä-dentaitoja voisi iltaohjelmiin ympätä mukaan, mutta tosiasia on että moni on työpäivän jälkeen aika väsynyt eikä mitään kovin vaativaa ohjelmaa halua. Jotain teemajuttuja voisi olla, että joku kertoisi esimerkiksi iltanuotiolla ihan asiaakin, tai erilliselle pie-nelle ryhmälle keitä kiinnostaa. Viime kesänä oli hyvä kokin puolelta, kun ruoat olivat vähän kevyempiä kuin aiemmin. Oli, jos haluaa, jopa mahdollisuus saada vähän painoa alas viikon ai-kana.”

”Sosiaalinen merkitys on ihan älyttömän iso. Kaikki jotka ovat itse olleet mukana tietävät, että työt ovat välillä aika kökköjä ja säätkin voi olla ihan kauheita, eli olosuhteiden perusteella voisi päätellä että on melko ikävää, mutta sitten se sosiaalinen puoli siinä tekee sen, että on mielekästä ja kivaa. Se on aika hankala kuvio, koska se sosiaalinen kuvio muodostuu niistä palasista, joita kulloinkin on paikalla ja se on aina erilainen.”

”Miksei, mutta onhan ne (leirit) nykyiselläänkin aikamoisia sosiaalisia tapahtumia. Jos ajatellaan sosiaalista puolta voimakkaammin, niin silloin joutuu miettimään ikärakennejuttua, eli suurin piirtein samoille ikäluokkaryhmille olisi leirejä. Sehän on hieno sosiaalinen kirjo, jos on 17 - 77 vuotiaista. Jos ajatellaan markkinointia, niin silloin luulisi, että enemmän samanikäiset ja samanhenkiset pitäisi huomioida. Jos sitä alettaisiin markkinoida. Kannattaisi kokeilla.”

”Suuret ikäluokat olisi huomioitava, kun se ryhmä on siirtymässä eläkkeelle ja ovat ns. nuoria eläkeläisiä. Se on valtava mahdollisuus, jota kannattaisi hyödyntää. Se ikäryhmä tuntee vielä lapsuuden rakkautta näihin ympäristöihin. Tunnesiteen kautta voisi houkutella ihmisiä, mutta samalla etsittävä keinoja nuorten sitouttamiseen.”

”Ympäristökasvatus näkyy aika vahvana myös. Jos kehitetään leirejä siihen suuntaan, että sinne tulee ihmisiä jotka eivät ihan hirveästi edes luonnonsuojelusta ymmärrä niin sitä kautta saataisiin asiaa eteenpäin. Paikallisten toimijoiden kanssa toteutettava leiri olisi myös kannatettava ajatus, ettei edes lähdettäisi suurella joukolla jonnekin kauas, vaan jollain keinolla yhteistyössä paikallisten kanssa järjestettäisiin leiri.”

”Ei ole mitään akuuttia mielessä, mutta ihan varmasti voi löytyä kohtia mitä kehittää. Esimerkiksi ulkomailla monesti valikoidaan vapaaehtoisia. Pitäisi pohtia olisiko se mahdollista, kun leirit kumminkin ovat hirveän suosittuja. Kärjistäen, pitää saada leiriläisiä jotka haluaa tehdä töitäkin. Tarkoitin, että onko joitain kohteita johon ihan kaikki on tervetulleita, ja sitten vaativampia kohteita joihin otetaan vakioporukkaa ja jotka on ehkä palkitsevampiakin kohteita. Ei sinänsä mikään puute teillä, mutta on mietittävä voisiko sitä kehittää.”

Erilainen vapaaehtoisten valikoiminen herätti paljon ajatuksia eri kysymysten alla. Mahdollisia käytännön muutoksia pohditaan johtopäätöksestään.

Minun käsityksen mukaan viime vuosina on pieniä ongelmia ollut talkooleirien osallistujien kanssa, peruutuksia tulee eivätkä kiintiöt tule täyteen. Se on akuutti ongelma, joka WWF:n pitäisi saada ratkaistua. Pitäisi analysoida mistä siinä on kysymys, miksi näin tapahtuu, onko tämä yleisempi trendi vai onko jostain

muusta kysymys ja miettiä mikä siihen on sitten ratkaisuna. Se on kaikkien yhteistyökumppaneiden mielestä haastava ja hankala asia, jos on sanottu, että on 25 ihmistä tekemässä hommia ja onkin vaan 15, niin se näkyy siinä mitä saadaan aikaan.

Yksi asiaa selittävä ongelma on, että osallistujakiintiöitä ei voida varata yli. Muutamia peruuttajia yleensä tulee per leiri, mutta tilanteessa jossa täyteen ja yli varatulle leirille kaikki ilmoittautuneet olisivat halukkaita osallistumaan, ei ylimääräisiä henkilöitä voitaisi ottaa mukaan ja joidenkin olisi jätävä pois. Tilanne olisi tällöin osallistujien suhteen epäreilu. Tämä siitä syystä, että ruokahuolto on mitoitettu tietylle määrälle, ja ylimääräisten henkilöiden ruokkiminen saattaisi tuottaa ongelmia. Ilmoittautumislistat muuttuvat varsinkin lähellä leirien alkamisajankohtaa, kun tehdään varmistuksia osallistumisesta. On mahdollista, että ilmoittatunut on esimerkiksi varannut samalle ajanjaksolle jotain muuta ja on unohtanut peruuttaa osallistumisensa. Jokaisella leirillä on varalistansa, mutta niillä olevien henkilöiden sitouttaminen välillä vain muutaman päivän varoitusajalla pitkällekin leirille on haastavaa.

"Talkooleirithän sinänsä ei ole kovin kustannustehokas toiminta, se on erittäin kallista. Viikon talkooleirin kustannukset on hyvin kalliit ja aika monessa kohteessa urakoitsijalla teettäminen tulee halvemmaksi. Siinä on juuri nämä muut arvot, jotka ratkaisevat sen minkä takia leirit on tärkeitä, en tarkoita että vähennetään talkooleirejä, mutta se tarvitsee tiedostaa."

Edelleen, leirien kokonaisarvo ja -kustannukset on selvitettävä.

"Kovan ruumiillisen työn muistuttaminen on tärkeää, markkinointi ei saa ainakaan olla harhaanjohtavaa. Nämä ei ole mitään retriittejä, vaan ihmisille jotka voivat hyvin tehdessään poikkeuksellista fyysistä työtä."

"Tätä olen yrittänyt painostaa, se ei ole vai työ mitä tehdään, vaan hyvin tärkeää on sosiaalinen puoli ja alueista kertominen, ja luonnonsuojelun edistäminen. Näen hyvinkin yhdeksi leirien tärkeäksi osaksi. On ollut hyvä huomata, ettei leireille ole tullut vain "luonnonsuojelijoita" vaan tavallisia ihmisiä, jotka ovat kiinnostuneita tästä. Leiriläisten kautta on sana levinnyt muuallekin."

6.4 Yhteistyön kehittäminen

Tässä luvussa keskitytään kysymyksiin 14) "Millaiseksi arvioisitte yhteistyönne WWF:n kanssa perinneympäristöjen hoitoon ja talkooleirien järjestämiseen liittyvissä asioissa? Onko siinä jotain parannettavaa?" ja 15) "Millaiseksi arvioisitte oman organisaationne valmiuden ja resurssit (taloudelliset resurssit, henkilöstö, kalusto) yhteistyöhön WWF:n kanssa perinneympäristöjen hoitoon ja talkooleirien järjestämiseen liittyvissä asioissa nyt ja lähitulevaisuudessa?"

14) Millaiseksi arvioisitte yhteistyönne WWF:n kanssa perinneympäristöjen hoitoon ja talkooleirien järjestämiseen liittyvissä asioissa? Onko siinä jotain parannettavaa?

Kuusitoista haastateltavaa vastasi tähän kysymykseen. Vastaukset käsitteivät laajasti eri toiminnan osia, tarkkaa yhteenvetoa on hankala tehdä, toiminta sai kuitenkin erittäin vahvan positiivisen arvotuksen. Esille nousseita yksittäisiä seikkoja on käsitelty osin tässä, osin suoraan johtopäätöksissä.

”Keskittyminen parantaisi yhteistyötä, esim. Metsähallituksen perinneympäristötiimi. WWF:llä se puoli toimii loistavasti, meillä Metsähallituksella on parannettavaa enemmän.”

”Yhteistyö on pelannut ihan hyvin, ei siinä mielestäni mitään. Meillä (Metsähallituksessa) on vaihtuvuus niin suurta päällikötasolle, että välillä tuntuu että pysytäänkö junassa mukana.”

Työaikoihin, tulostavoitteisiin ja johtajien keskinäiseen hierarkiaan toivottiin tulevaisuudessa keskittyvän enemmän ja sopimaan tarkemmin yhteisistä pelisäännöistä:

”Esimerkiksi jonain päivänä voisi päästää aikaisemmin syömään tai pitää vähän pidemmän tauon, ettei niin hirveästi tuijota siihen kelloon. Pääasia, että suurin piirtein tulee hommat tehtyä ja mieluummin niin päin, että se työmaa ei näytä ihan epätoivoiselta kun aloitetaan. Pikemminkin niin, että lisää työtä olisi tavallaan piilossa. Jos tuntuu siltä, että urakka valmistuu niin muualta voi ottaa lisää hommaa. Varsinkin jos sattuu niin, että on koneella tehty valmistelutyöt isolle alueelle niin se herättää epätoivon heti alussa, että tämä ei valmistu ikinä. Pitäisi miettiä kohteet mieluummin ripotellen. Useimmiten jos pohjatyöt tehdään koneella, niin kuski on tehnyt kasat väärin paikkoihin, eli ne pitää purkaa ja polttaa muualla. Mieluummin niin, että risut olisi leviteltä ympäriinsä josta ne on helpompi siirtää poltettavaksi.”

”Me ei aina osata katsoa tyyppejä jotka tekee näitä perinnemaisemien hoitoa ja voisi vetää talkooleirejä. Meillä ei kaikki ole sellaisia seremoniamestareita kuin esimerkiksi Lappo (WWF:n kenttäpäällikkö). Pitää osata myös innostaa porukka.” ”WWF:n suunnalla voisi miettiä sitä, olisiko siellä sellaista työnjohtoa joka hallitsisi hommat ja osaisi myös viihdyttää ja kertoa tarinoita. Persoonakysymys, ei voi olla itseään parempi. Rekrytoinneissa voisi katsoa sitä puolta.”

”Jos ajattelee kehitystä tulevaisuudessa, niin sen pitäisi tulevaisuudessa olla niin, että viranomainen ostaa WWF:ltä palvelun ja WWF toteuttaa hyvää ja tehokasta leiri- ja hoito-organisaatiota. Viranomaistahoilla ei ole omaa kapasiteettia lähteä konkreettisiin hoitotoihin, eikä sen välttämättä tarvitse ollakaan niin. Var-

sinkin kun työllisyysrahoja on vähemmän ja vähemmän, joita aikaisemmin on käytetty hoitopuolella.”

”Metsähallitus vastaa tulevaisuudessa myös yksityismaiden suojelualueiden hoidosta, joten on luontevaa keskittää myös leiriyhteistyö Metsähallituksen käsiin.”

15) Millaiseksi arvioisitte oman organisaationne valmiuden ja resurssit (taloudelliset resurssit, henkilöstö, kalusto) yhteistyöhön WWF:n kanssa perinneympäristöjen hoitoon ja talkooleirien järjestämiseen liittyvissä asioissa nyt ja lähitulevaisuudessa?

Kuusitoista haastateltavaa vastasi tähän kysymykseen. Yleistä resurssitilannetta on käsitelty tarkemmin Perinneympäristöjen tulevaisuus ja resurssit - osiossa, tässä pyrittiin kartoittamaan pikemminkin kahdenvälisten resurssien suuruutta tulevaisuudessa. Osin vastaukset menivät päällekkäin, mutta molemmissa osioissa monilla vastaajilla on huoli tulevaisuuden resurssien riittävydestä. Toisaalta usean vastaaja arvioi resurssien pyyvän tulevaisuudessa vähintään nykyisellä tasolla. Asia koetaan entistä tiedostetummaksi ja tärkeämmäksi, ja sitä kautta toivotaan tilanteen paranevan tulevaisuudessa.

”Kyllä ne aika hyviksi edelleen koen ja toivon että vielä lisääntyisi ja monipuolistuisi. Metsähallituksella on halua siihen, mutta tekijöitä on vähemmän. Tekemistä on kaikilla paljon, eikä ole ketään kenelle se olisi selkeästi vastuutettu. Metsähallituksen osalta yhteistyö kärsii siitä, että kädet ovat jo täynnä työtä eikä osata irrottautua jostain.”, ”Uskon, että resurssit ovat vähintäänkin nykyiset tulevaisuudessa.”, ”Resurssit tulevat pysymään varmaan samalla tasolla.”, ”Veikkaan, että hyviksi. Koen, että jos tämä suunnilleen tällaisena pysyy, siitä on kuitenkin niin korvaamaton apu, niin kyllä me satsataan asiaan kanssa ja pitää löytyä niitä resursseja meiltä.”

”Jotenkin pitäisi meidän (Metsähallituksen) johtoporras sitouttaa siihen, että jos meillä on sovittu leiri tietylle päivämäärälle, niin silloin meillä sitten kanssa on ne resurssit olemassa mitä siihen tarvitaan. Välillä tuntuu, että se katoaa jonnekin sillä välillä kun leiristä on sovittu. Kun leiri tulee, niin väkeä ei löydykään.”

”Poliittisessa päätöksenteossa on otettava huomioon myös se, että paitsi tässä on kyse Suomen luonnon monimuotoisuudesta, on kyseessä Suomen historia ja niin sanottu isänmaan kuva, jolla vedotaan vahvasti tunteisiin. Tämä on meidän arvokasta kulttuuriperintöä, jota tulee säilyttää. Nykyään moni asia perustellaan monimuotoisuudella, mutta kulttuuriperintönäkökulma saisi tulla vahvemmin esille, tai se katoaa.”

”Eivät ne ainakaan kasva tai näin ainakin itse ennustaisin, että resurssit luonnonhoitoon eivät tule kasvamaan.”, ”Meidän tahtotila on kunnossa ja me ollaan mielestäni erittäin hyvin sitouduttu

tähän hoitotyöhön ja se nähdään tärkeänä, ja siihen ollaan valmiita resursoimaan. Mutta kyllä ne tulevat niukkenemaan, tai ainakaan ne eivät kasva siinä suhteessa, kuin muut kulut. Sitä ei onneksi ole havaittavissa, että asian tärkeys olisi kärsimässä jonkinlaista inflaatiota.”, ”Koko ajan saadaan tapella, huonolta näyttää tulevaisuus.”

”Metsähallituksen tavoitteena on tietenkin kehittää entistä enemmän vapaaehtoistyötä. Näen, että se on vähintään sama, mutta mieluummin nouseva.”, ”Olemme hyvinkin kiinnostuneita ja haluamme jatkaa yhteistyötä WWF:n kanssa ehdottomasti, niin perinneympäristöjen hoitoa, (kuin muitakin talkoita, ei pelkästään) vain perinneympäristöissä tapahtuvia.”

Metsähallituksen vastaajien vastaukset omien resurssien riittävyydestä olivat hyvin moninaisia, heikoista tulevaisuuden näkymistä paljon positiivisempiinkin arvioihin. ELY-keskusten edustajien arviot tulevaisuudesta olivat epävarmoja.

”Tarvetta olisi enempään, mutta henkilöstö ei riitä tai ei ole sopivaa henkilöstöä talkooleirien pyörittämiseen. Siinä itse asiassa juuri sellainen WWF:n omakin perinnebiotooppiasiantuntijuus voisi korostua, että meillä olisi enemmänkin kohteita, mutta kun ei ole henkilöstöä niin tarvitaan joustoa. Esimerkiksi juuri niin, että jättää leirin pyörimään WWF:n johdon voimin jossain vaiheessa.”

”Hallinnon resurssit heikkenevät koko ajan, henkilöstö ja rahat vähenee. Nyt on katsottu, ettei aikaa pystytä käyttämään näin paljoa käytännön hoitotyöhön, jonka pitäisi nykyisellään olla enemmän Metsähallituksen panostuksessa. ELY:n resurssit on heikot ja aiempi toiminta on ollut omaa aktiivisuutta, jota edelleen löytyy, mutta miten sen saa ELY:ssä menemään läpi niin on vaikea sanoa miten päästään eteenpäin.”

”Uskon että WWF:llä tulee vastaan rahakysymys leirien määrän lisäämisessä, jos niistä ei saada rahaa.”

”Metsähallituksessa on toiminta leirien puolesta kasautunut muutamalle henkilölle ja se on jonkinlainen pullonkaula. Meillä on enemmän ihmisiä jotka on valmiita ja tottuneita leirinvetäjiä Metsähallituksen puolelta. Siinä on varmaan kehitettävää. Väkeä on riittävästi, mutta se pitää saada laajemmille hartioille.”, ”Se on meidän pullonkaula Metsähallituksessakin, että saadaan ihmisiä sitoutettua.”

”Näen sen niin, että resurssit kehittävät yhteistyötä, joten niitä pitää olla olemassa. Meillä on hirveä pula ja ongelmia siinä, että kenen aika riittää perinnemaisemien hoidon asiantuntijuuden kehittämiseen, varsinkin niillä ketkä toimivat saaristossa ja kaikki vie enemmän aikaa. Se jarruttaa ja on jarruttanut aikai-

semminkin, kun aika ei vain yksinkertaisesti riitä kehittämiselle kun tekemistä on niin hirveän paljon.”

6.5 Leiritoiminnan kehittäminen

Tässä luvussa käsitellään seuraavien kahden kysymyksen kautta käytännön luonnonhoitotyön kehittämistä.

13) ”Millaiseksi arvioisitte WWF:n työn ja WWF:n järjestämien talkooleirien merkityksen perinneympäristöjen hoitotoimissa?” ja 16) ”Mihin suuntaan WWF:n toiminta perinneympäristöjen parissa on mielestänne kehittynyt sinä aikana kun olette sitä seuranneet? Miten / mihin suuntaan sitä tulisi kehittää lähitulevaisuudessa?”

13) Millaiseksi arvioisitte WWF:n työn ja WWF:n järjestämien talkooleirien merkityksen perinneympäristöjen hoitotoimissa?

Kymmenen haastateltavaa vastasi tähän kysymykseen. Määrää laskee se, että moni vastasi laajasti kysymykseen vapaaehtoistyön merkityksestä perinneympäristöjen hoidossa. Yksittäisiä kehitysehdotuksia tuli runsaasti.

”WWF:llä on julkisuusarvoa paljon, eli se lasketaan luotettavaksi ja trendikkääksi ja sillä on merkitystä perinneympäristöjen imagon parantamiseksi.”

”Ei ole niin kauheasti vaihtoehtoja niin suuren porukan saamiseen ja hyvän työnlaadun tekemiseen, että se on ollut todella arvokasta.”

”Metsähallitus on asiantuntijan roolissa, kun leirejä järjestetään aika lailla yhteistyössä ja tunnetaan kohteet erityispiirteineen: missä on satamat, mistä saa juomavettä tms. tulee kaikki meiltä. Talkooleirien purussa ja rakentamisessa ja sen kehittämisessä on varaa vielä, että kuinka kaikki saadaan tekemään kaikkea, mutta silti järkevästi.”

”Siinä voisi olla kehityskohde, että katsotaan jo ennen leiriä kohteessa että missä on mitäkin. Siinä saataisiin vapautettua työjohtoa, varsinkin jos työnjohdossa on vain yksi henkilö. Silloin voisi satsata siihen, että työnjohtaja merkkää kohteita ja katsoo speksit ajatuksella valmiiksi.”

Tilanteessa on otettava huomioon, että tällöin leirialueella on jonkun leirijohdosta käytävä suunnittelemassa leiripaikka ja sen tarvitsemien rakennelmien paikat etukäteen tai ennen pääjoukon saapumista. Esimerkiksi, olisiko Metsähallituksen etukäteen merkattava paikat kartalle, jolloin leirin pystytys voitaisiin jättää WWF:n työntekijöille ja leiriläisille, samalla kun Metsähallituksen henkilöstö käy merkkäämassa alueita. Ettei käy niin, että esimerkiksi alueella olevista arvolajeista tietämättä rakennetaan leiri niitä häiriten, koska ei ole saatu tarpeeksi selviä ohjeita. Työkohteiden tarkka

läpikäyminen, ja esimerkiksi poistettavan puuston merkkkaus on hoidon lopputuloksen kannalta tärkeää, joten jos siihen ei ole ollut ennen leiriä mahdollisuutta panostaa, on hoitotuloksesta vastuullisen työnjohdon keskeyttävä siihen kaiken muun tekemisen sijaan.

”(WWF) Osaa hyvin leirien järjestämisen ja omaa tiettyä varmuutta. Meillä (Metsähallitus) on se ongelma, että on hirveän vähän työntekijöitä jotka ovat olleet talkooleirien kanssa tekemisissä ja työskaala on niin leveä, että pelkästään leireihin ei ole aikaa keskittyä ja sitten unohtuu asioita. Siis esimerkiksi, että ai niin tänään olisi tarvittu niitä ja niitä työvälineitä. Se auttaa kun on joku, jolla on selvä rutiini siihen.”, ”Sillä on merkitystä sekä perinneympäristöjen hoidossa, että yleisessä luonnonsuojeluimagossa ja näkyvyydessä.”

Leirien sijoittaminen toisaalta yksityismaille, toisaalta valtion maille saita tässäkin osiossa kannatusta molempiin suuntiin.

”Se on ollut perinne, että niitä pidetään valtion mailla ja minusta sitä kannattaa jatkaa. Tietysti se on vähän WWF:n asia, että miten laajaan toimintaan on mahdollista päästä. Jos ajatellaan vapaaehtoisuuspohjalta, että miten laajalle sitä voisi laajentaa ja jos haluttaisiin laajentaa, niin mitkä siellä olisi ne kipukysymykset joihin pitäisi saada apua.”

”Enemmän pitäisi WWF:n tehdä perinnemaisemien hoitoa yksityisten maanomistajien alueilla, ei Metsähallituksen tai kuntien. Valtion pitäisi itse hoitaa omat alueensa, olla esimerkkinä. Miten voi vaatia yksityiseltä maanomistajalta toimia, jos ei valtio hoida omia maitaan eikä kunta omiaan. Uskottavuus menee siinä. Sehän on uhraus jos siltä maanomistajalta, että se haluaa säilyttää perinnemaiseman. Vaihtoehtoina on, että alue metsitetään tai se muuten tuhoetaan. Se voi olla pinta-alallisesti ja taloudelliselta merkitykseltään suuri. Sitten jos joutuu sitä itse hoitamaan, eikä saa siitä mitään rahaa niin jotain mätää meillä sitten on.”

”Se, että kohdistuisi enemmän yksityismailla oleviin kohteisiin. Aika paljon on samoissa kohteissa, tietysti jatkuvuus on yksi tärkeä asia, mutta voisi välillä vaihtaa niitä kohteita enemmän. Tulisi tunnetuksi eri puolilla suomea. Vähän voisi miettiä sitäkin, millaisia ne kohteet on. Että ovat luontoarvoiltaan erilaisia ja erilaiset kohteet ovat tärkeitä.”

”Tavalliset maanomistajat ovat perustaneet suojelualueen, ja alueen hallinta on jäänyt heille kun alue on suojeltu. Siellä on aika paljon perinneympäristöjä ja niiden hoito on aikamoinen haaste. Talkooleirien järjestäminen niissä ei ole niin helppoa ja yksinkertaista, mutta siihen voisi keksiä jotain, että suojeltaisiin enemmän yksityisiä suojelualueita. Se on haaste koko ympäristöhallinnolle, miten saadaan yksityisillä suojelualueilla sijaitsevia perinneympäristöjä paremman hoidon piiriin.”

16) Mihin suuntaan WWF:n toiminta perinneympäristöjen parissa on mielestänne kehittynyt sinä aikana kun olette sitä seuranneet? Mitä / mihin suuntaan sitä tulisi kehittää lähitulevaisuudessa?

Osa jätti vastaamatta tähän kysymykseen sillä perusteella, ettei ollut ollut mukana toiminnassa niin pitkään, että osaisi siitä mitään selkeää kertoa. Kysymyksen mukanaolo oli silti siinä mielessä perusteltua, että merkittävä osa vastaajista oli seurannut toimintaa jo pitkään, jopa useita vuosikymmeniä.

”Järjestelmällisemmäksi on tullut.”, ”Toiminta on kaiken kaikkiaan pysynyt pääpiirteissään samanlaisena, eikä siinä ihan hirveästi ole parannettavaa. Ehkä leirien pituutta voisi harkita saaristokohteissa, mutta vastapainona on aina kuljetuskustannusten nouseminen ja säätäminen lisäänty.”, ”Toivon nimenomaan käytännön hoidon lisäämistä ja parempia hoitomahdollisuuksia.”, ”Vakioaiheina on ollut työvauhti ja millaisia työntekijöitä sinne leirille otetaan, ja voidaanko niitä valita, on sellainen iso avoin kysymys.”

”Eli jos se lauantaityo on kallista niin voisiko siitä säästää ja toimisiko se leiri ilmankin, että meiltä ei ole siellä henkilöstöä paikalla.”

”Metsähallitukselle on ihan keskeistä, että jos on talkooleiri joka järjestetään ja nähdään vaivaa, niin vaikka työ perustuu vapaaehtoisuuteen täytyisi kuitenkin olla niin, että saataisiin se täysi kapasiteetti.”

Työajoista, leirin johdosta ja yhteisistä pelisäännöistä on sovittava niin, että kentällä ei tarvitse asioista enää sopia. Työaikoihin sitoutuminen on keskeistä siinä millaista tulosta leirin aikana saadaan, ja se helpottaa samalla valmistelevia töitä, kun esimerkiksi raivaus tehdään oikeassa mitta-kaavassa. Vastaajan mielestä voitaisiin esimerkiksi siirtää päivällisruokailua puolta tuntia myöhemmäksi, jotta tehokas työaika voitaisiin laskea todellisen kahdeksan työtunnin mukaan. Samalla pohdittiin mahdollisuutta Metsähallituksen edustajien poissaoloon leiriltä, jos leiri venyy kahden viikonlopun päälle. Henkilöt olisivat paikalla alkuosan leiristä, mutta kun toiminta saadaan pyörimään ja ihmiset perehdytettyä, voitaisiin Metsähallituksen osallistumisesta mahdollisesti nipistää. Osallistujat peruvat osallistumisiaan joskus hyvinkin myöhäisessä vaiheessa, mutta varalistoilta olisi kyettävä hankkimaan mahdollinen täydennys niin, että itse leireillä on aina maksimaalinen määrä vapaaehtoisia.

Yksi vastaaja näki pohdinnan arvoisena seikkana leirien pituuksien muuttamisen ja mahdollisesti retkipäivän poistamisen. Tällöin saataisiin esimerkiksi ma-pe aikana tehokas työrupeama, ilman viikonlopputöiden kustannuksia. Samalla huomioitiin kyllä, että pelkkä yksitoikkoinen työviikko ei välttämättä olisi kovin miellyttävä vapaaehtoisille. Työajallisesti viiden ja seitsemän päivän leirit eivät eroa merkittävästi toisistaan.

"Leirien pituutta voisi miettiä. Se että niihin menee kaksi viikonloppua enemmän tai vähemmän leirin merkeissä, niin se on kyllä ilmoittautujien kannalta haasteellisempaa ja vaikuttaa sitten peruutusmäärään. Lyhyemmälle leirille on varmaan parempi sitoutuvuus. Ilmoittautumisen varmuusprosessi. Jos varmuutta voisi jotenkin kärkeä enakkoon, kuten te olette alkaneet tehdäkin."

On totta, että lyhyillä leireillä sitoutuvuus on parempaa. Ilmoittautuminen pitkälle leirille saatetaan tehdä liian heppoisin perustein, ja perua osallistuminen vain päiviä ennen leirin alkua, esimerkiksi huonon sääennusteen takia. Tähän eivät auta välttämättä edes varmistussoitot, vaan osallistumista pantataan toissijaisista syistä viimeiseen saakka ja samalla vaikeutetaan mahdollisten varasijalla olevien henkilöiden mukaanpääsyä. Tällaisia tapauksia voidaan yrittää estää kertomalla tarkasti millaisissa olosuhteissa leireillä ollaan ja mitä leiriläiseltä odotetaan. Tällöin ehkäistään epärealistisia odotuksia. Jonkinlaista panttimaksujärjestelmää tai vastaavaa käyttämällä annettaisiin helposti epäluottamuslause niillekin, valtaosalle, osallistujista jotka eivät jätä tulematta kuin merkittävistä syistä.

"Yksi ihan käytännön ajatus, joka pitäisi jotenkin saada tätä päivää vastaamaan, on leireille ilmoittautuminen. Jos puhelinilmoittautumisen saisi jollain netti-ilmoittautumisella korvattua. Edelleen se järjestys säilyisi, että mene sinne silloin ja silloin ja täytä tietosi sivulle, niin se hoituisi sillä. Ei tarvitsisi jonotella puhelimesta. Jos sen saisi toteutettua, niin aika moni olisi tyytyväinen. [entä varmistukset yms.] Ymmärrän senkin, että ihmiset ilmoittautuvat kevyin perustein ja tulee tilanteita, kun eivät ilmestykään. Pitäisi koettaa karsintaakin matkan varrella tehdä, saada varalista pyörimään sieltä.", "Leireille ei ilmeisesti nykyisin kovinkaan helposti pääse ensikertalaisia, koska ovat niin suosittuja. Ehkä voisi kokeilla ensikertalaisten kiintiötä. Paikallisiin ja alueellisiin tahoihin olisi hyvä olla kontaktissa ennen leiriä ja leirin aikana."

Ilmoittautumisjärjestelmän muutoksesta tehtiin kehitysehdotus, koska nykyisellään se aiheuttaa osittain epätasa-arvoisen asetelman.

"Kalustopuoli on makuasia, paljon on töitä mitä joudutaan käsi-pelissä tekemään, mitä voitaisiin mönkijäkalustolla tai vastaavalla tehdä. Niitä voisi oikeasti miettiä, vaikka tiedän, että kaikki ei tykkää siitä, että työmaalla on kauheasti koneita käynnissä. Haluttaisiin tehdä mahdollisimman paljon perinteisesti, mutta fakta on, että jos jotain tulosta halutaan niin jotain koneita pitää vetää käyntiin. Metsähallituksella pitäisi ehdottomasti olla enemmän väkeä talkoissa, sekä työnjohdossa, että ihan talkoolaisina. Nimenomaan operatiivisella puolella saisi olla enemmän, kuin yksi henkilö paikanpäällä."

"Noita risusavottahommia pitää pyrkiä ennen kaikkea yhä enemmän tekemään konevoimalla vaikka se on kallista meille, mutta jos ihmiset loputtomasta raahaa risua niin se on ihan vihonviimeistä hommaa."

"Leirin aikana sahurit ottavat aina vähän, ja sitten pikkuhiljaa lisää tarvittaessa. Kun isot koneet tulevat, niin koneen pitää laulaa eikä ihmetellä. Koneilla saataisiin enemmän tehoja ja vaikuttavuutta."

Erään vastaajan mielestä Metsähallituksen olisi kehitettävä kalustoa ja toimintaa niin, että kaikki työt mitkä voitaisiin koneellisesti tehdä, myös hoidettaisiin niillä. Vapaaehtoisten laittaminen siirtelemään esimerkiksi ylijäreää puutavaraa nähtiin osittain turhaksi ja lisäksi vaaralliseksi työksi. Valmistelevia konetöitä tehtäessä olisi syytä olla mukana valvomassa, että ne tehdään huolellisesti ja oikein, jotta välttyään tilanteelta jossa on ensin korjailtava koneen jälkiä ja vasta sen jälkeen päästään itse asiaan.

"Olen nähnyt sen hyvänä, että WWF on ollut viestintävastuussa monesti. Saadaan tuotua molempien osapuolten näkökohtia esiin viestinnällisissä jutuissa. Yksi asia mitä pitäisi saada entistä enemmän, niin saada enemmän nuoria mukaan. Nythän näissä pyörii aika paljon samaa porukkaa vuodesta toiseen, mikä on tietysti työnjohdon kannalta hyvä asia, mutta pitkällä aikavälillä pitäisi saada uutta ja nuorta väkeä enemmän mukaan ja löytää sellaisia keinoja joilla niitä saataisiin enemmän houkuteltua mukaan."

Nuorten parempi mukaan saaminen on yritetty huomioida kehitysehdotuksissa.

"Flaijeri perinnebiotoopeista (Tolvanen, Niinimäki, Lappo 2012.) oli tosi hyvä. Muutenhan toiminta on aika vakio, että pyörää ei voi keksiä uudestaan, se toimii.", "Suunta on hyvä, pitää pysyä ajan hermolla ja seurata tieteellistä keskustelua siitä mikä on oikeaa hoitoa."

"Se on monipuolistunut, aikaisemmin se oli aika tavalla niittämistä. Nyt on tullut enemmän työmuotoja, kuten metsiin liittyvää ennallistamista, lehtojenhoitoa tai valkoselkätikkametsän kunnostusta. Sitä voidaan varmaan vieläkin monipuolistaa. Samoin kulttuuriperinnön hoitoa voitaisiin tehdä enemmän. Meillä alkaa olla yhä enemmän tietoa näiden kansallispuistojen kulttuuriperinnöstä ja niissä on esimerkiksi vanhoja aitoja ja rakennuksia, joita voisi jatkossa vielä enemmän yhdessä kunnostaa. Ollaan aika tavalla hyvällä uralla siinä mitä tehdään, mutta sitä voidaan monipuolistaa. Voisi olla tiettyyn lajiin tai tiettyyn kohteeseen liittyviä hyvin erikoisia toimenpiteitä, jotka tehdään jollain lyhyemmällä leirillä joka kestää pari kolme päivää. Siellä voisi olla enemmän asiantuntijoita, jotka tekisivät sitä."

”(Toiminta on) laajentunut ja monipuolistunut. Kohteet valitaan tietyin yhteisin perustein ja siellä on kriteereinä nimenomaan se, että muuten kohteiden hoito on hankalaa ja ne ovat niitä arvokkaimpia kohteita jne. Tärkeään suuntaan on menty, ja kaiken kaikkiaan WWF:n perinneympäristötyö on tullut entistä enemmän tunnetuksi, sillä on tietynlainen brändi nykyisellään.”

”(Toiminta on) kohtuullisesti pysynyt samoissa volyymeissä. Ainoa mitä on tapahtunut, niin nyt useampi WWF:läinen on vakituisesta porukasta vetämässä leirejä, kuin sanotaan kymmenisen vuotta sitten. Vetäjien pohja on laajentunut aiemmasta. Se mitä pitäisi pystyä kehittämään, niin pitäisi löytää jotain kautta potentiaalisia leirinvetäjiä, joilla on a) riittävä ammattitaito leirin vetämiseen, b) substanssiosaamiseen, jolloin se helpottaa myös meidän päässä sitä tilannetta, että meidän (Metsähallituksen) ei aina tarvitse olla leirillä koko aikaa läsnä vaan voidaan joku ammattitaitoinen johtaja briiffata. Käydään alueet ja toimenpiteet läpi, ja käydään vähän seuraamassa, niin se on se tapa lisätä volyymejä. Meillä voi olla jopa kaksi leiriä samaan aikaan eri puolilla suomea.”

Useammilla leirinvetäjillä voidaan toisaalta edelleen helpottaa muutamien tekijöiden harteilla ollutta leirien vetämistä, toisaalta vastata entistä paremmin selkeään leirinvetäjäpulaan joka nousi useissa vastauksissa esiin.

”Toimintalinjat eivät olleet niin kehittyneitä, kuin ne nyt ovat. Mennyt siinä mielessä hyvään suuntaan, että WWF on löytänyt paikkansa ja vakiinnuttanut asemansa ja nyt jos vertaa muihin vastaaviin toimijoihin.”

”Koska resurssit ovat kasvaneet, on saatu koko ajan nostettua sitä tasoa leireillä niin, että ihmiset ihan oikeasti haluaa tulla sinne ja saavat siellä todella paljon aikaiseksi. Se on tärkeää, että fasilitteetit on kunnossa, että saadaan tulosta. Siinä WWF on kehittynyt tosi paljon.”

Yksi vastaaja oli tehnyt huomion, että 1980 ja 1990-luvuilla yhteistyökumppanit suhtautuivat WWF:n leireihin nykyistä paremmin. Arvostus on laskenut syyttä, ja WWF:n olisi syytä nostaa statustaan yhteistyökumppaneiden silmissä sille tasolle mille se kuuluu:

”Sillä lailla arvostavammin, että tyyliin jos mennään jonnekin kansallispuistoon niin aikaisemmin kansallispuiston johtaja tuli tervehtimään ja toivottamaan tervetulleiksi ja kiitti, että tullaan töihin ja leirin jälkeenkin vielä tuli kiittämään. Nykyään ei ole puhuttakaan, että puistonjohtajia näkyisi tai Metsähallituksesta muita, kuin ihan rivityöntekijöitä.”

”Työntekijöiden valinta, kun on vanhoja innokkaita jermuja ja perheleirejä, niin pitäisikö olla jermuleirejä joille osallistuu mie-

hiä ja naisia jotka on oikeasti eläkkeellä. Kaikille on leireillä aina töitä joita voi tehdä, mutta voi olla että joku voi viedä innokkaalta nuoremmalta leiriläiseltä paikan siinä, että vaan tietää ilmoittautumissysteemin kommervenkit. Heillä on myös eläkkeellä mahdollisuus vahvasti sitoutua tulemaan leirille, mutta työpanos voi jäädä aika vaatimattomaksi. Jos leiripaletti laajenee, niin työntekijöiden valinta korostuu samalla. Esimerkiksi vedenalaisen luonnon hoitohommiin voi automaattisesti tulla vain sukeltajat, tai jos on kurtturuusuleiri, niin täytyy olla ketteryyttä."

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITYSEHDOTUKSET

Tässä luvussa pyritään vastaamaan kootusti asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja tekemään niiden perusteella hoidon kehittämiseen tähtäviä yleisiä ehdotuksia ja konkreettisia kehitysehdotuksia.

7.1 Hoidon tulevaisuus

WWF on toteuttanut ammattimaista perinneympäristöjen hoitotoimintaa useita kymmeniä vuosia tärkeänä osana sen kentällä annettua työpanosta. Hoitotyö on muuttunut tutkimuksen mukaan järjestelmällisemmäksi ja monipuolistunut samalla WWF:n julkisuusarvon kasvun kanssa. Tulevaisuudessa on kuitenkin pohdittava, millaisena WWF itse näkee toiminnan, ja millainen sen visio hoidon toteuttamisesta on. Pysytäänkö edelleen periaatteessa hyväksi koetussa talkoojärjestelmässä ja sen laajuudessa, vai lähdetäänkö selvittämään uusien hoitojärjestelyjen ja vapaaehtoisuuden uusien muotojen mukaan ottamista. Omat resurssit tulevaisuuden hoitotyöhön on samalla pyrittävä arviomaan paremmin.

On pohdittava pystytäänkö toimintaa yleensäkin laajentamaan, ja palvelleeko se enää silloin järjestön tarkoitusta vai voisiko koko yksiulotteisen laajentumisajatuksen muuttaa, ja keskittyä toimimaan ohjaavana yksikkönä, hieman WWF:n Green Office- järjestelmää mukaillen. (Green Office on toimistojen ympäristöystävällisyyttä lisäävä järjestelmä). Oma työpanos on sijoitettava selkeästi muiden toimijoiden kanssa yhteen, ja suunniteltava, millaisena työ halutaan nähdä tulevaisuudessa. Tätä helpottaisi kansallinen perinneympäristöjen hoito-ohjelma, joka loisi reunaehdot toiminnalle ja voisi nykyistä paremmin määrittää vastuuta ja selkeyttää rahoituspohjaa. Hoito-ohjelmaan voisi kuulua esimerkiksi kaikille avoin tukien haku ja kattavat hoito-ohjeet. Voisiko esimerkiksi Metsähallitus toimia yhdessä ympäristöhallinnon kanssa ohjeistuksen tekijänä ja kansallisena hoidon järjestäjänä, mutta vastuuttaa hoito osin mahdollisten tukien saajille? Tällä voitaisiin osaltaan helpottaa EU-tukien hakemisen hankaluutta varsinkin pienille toimijoille ja saada lisäpinta-alaa sitä kautta.

Liki yksimielinen käsitys vastaajien kesken oli siitä, että perinneympäristöjen hoito nykyisellään on niiden säilyminen huomioon ottaen aivan liian pienimuotoista. Jos hoito ei ole kannatavaa tai sitä ei nähdä arvokkaaksi, on uhkana näiden monimuotoisten alueiden ja niissä elävän laiston surkastuminen ja katoaminen.

Useat tutkimuksessa esille nousseet kehitysideat vaatisivat toiminnan skaalan laajentamista tai mittakaavan muuttamista suurempaan. Sekä WWF:n että Metsähallituksen ja muiden yhteistyökumppaneiden olisi sisäisesti pohdittava, mikä perinneympäristöjen hoidon ydin tulevaisuudessa tulee olemaan. Perinneympäristöjen arvon tunnustaminen ja vastuiden määrittäminen on tässä etusijalla. Voidaanko toimintaan sitouttaa resursseja, esimerkiksi niihin täysin keskittyvän henkilön asettaminen tai yksikön perustaminen, samalla kun vapaaehtoistoimintaa kehitetään. Hoitoa

voidaan jatkaa nykyisellä volyymilla ja toteuttaa edelleen pienimuotoista mutta laadukasta ja varmaa hoitotyötä, se ei välttämättä ole huono vaihtoehto. Jos resursseja löytyy, ja hoidon vajavaisuuksia halutaan lähteä poistamaan tehokkaasti, on silloin otettava selkeä ja vahva suunta omalle työlle tulevaisuudessa. Toiminta vie runsaasti resursseja ja pitkäkestoisen rahoituksen ollessa epävarmaa on liian suuret suunnitelmat muokattava paremmin totuutta vastaaviksi.

Kolme tärkeintä tekijää hoidossa tutkimuksen mukaan ovat: Laatu, Pinta-ala ja Jatkuvuus. Hoidon laadun tärkeyttä painotettiin useassa vastauksessa monen eri kysymyksen alla. Hoitotoimia tehtäessä esimerkiksi WWF:n tai Metsähallituksen johdatuksella ei laadun heikkeneminen ole niin suurena uhkana, kuin yksityisten maanomistajien alueilla. Tähän voidaan vastata paremmalla tiedottamisella, yhteistyöllä ja kehittämällä laadukasta hoitoa järjestävien tekijöiden palkitsemista. Samalla yksityismailla olevien perinneympäristöjen tila olisi saatava kartoitettua. *"Metsähallituksen ja WWF:n yhteistyö toimii aika hyvin, mutta siihen pitäisi saada mukaan kuntien maaseutuasiamiehiä tai ympäristönsuojelusihteereitä, karjankasvattajia ja maanomistajia."*, *"Maanomistajat ja karjanhoitajat pitäisi saada entistä paremmin yhteistyöhön WWF:n kanssa, niin se voisi olla hedelmällistä."*

Eläimiä on saatava hoitoon mukaan nykyistä enemmän, kuitenkin niin, että niistä on enemmän hyötyä kuin haittaa. Samalla muutakin pieni- ja monimuotoista maataloustoiminnan kannatavuutta olisi syytä saada parannettua, kuten esimerkiksi luonnonlaidun-hankkeen kaltaisilla keinoilla.

Hoidettujen alueiden pinta-alaa on saatava kasvatettua kaikin keinoin, esimerkiksi ottamalla arvokohteiden reuna-alueet mahdollisuuksien mukaan hoidon piiriin. Biotoopin kyky ylläpitää monimuotoista lajistoa on suoraan verrannollinen sen pinta-alaan.

Hoidon jatkuvuuden turvaamisessa tärkeänä tekijänä ovat resurssit, jotka tutkimuksen mukaan ovat monilta osin riittämättömiä. Hoidon määrää ei yksinkertaisesti pystytä kasvattamaan, elleivät resurssit lisäännä. Olisi huolehdittava siitä, että perinneympäristöjen hoidon tärkeys ja niiden erilaiset arvot huomioidaan kansallisella tasolla. Myös tätä työtä helpottaisivat vapaaehtoistyön arvon määrittäminen ja sen tunnustaminen.

Tärkeimpiä esille nousseita kysymyksiä oli, panostetaanko valtion vai yksityisten maiden hoidon järjestämiseen. Molempia näkökulmia tukevia, hyvin perusteltuja, vastauksia tuli joten suunniteltaessa tulevaisuuden hoidon suuria linjoja, on asiaan otettava kantaa.

Resurssien lisäämiseksi voidaan yrittää hankkia ulkoista rahoitusta, valtion rahoitusta tai hankerahaa, mutta resurssikysymyksissä on huomioitava suuri joukko muuttujia aina yleisestä taloudellisesta tilanteesta lähtien, joten yksittäisten rahoituslähteiden listaaminen on vaikeaa. Ainoa toiminnan linjaa pitkällä tähtäimellä määrittävä ja selkeä tulonlähde olisi valtion tai EU:n budjetista määritelty kiinteä tuki hoidolle. Yleisesti ottaen organisaatioiden rahoitusmahdollisuuksista on oltava selvillä ja hakehtojen täyttyessä haettava rahoitusta. Yhtä lailla maanomistajien mahdollisuuksia tukien ja

rahoituksen hakemiseen on laajennettava ja tukien saamista helpotettava. EU-lainsäädäntöä on seurattava pitkänäköisesti ja huomioitava millaisia vaikutuksia muutokset esimerkiksi metsän hoitoa ja ei-tuotannollisten alueiden tukemista koskevassa lainsäädännössä mahdollisesti perinneympäristöille aiheuttavat. EU-tukijärjestelmään olisi kyettävä vaikuttamaan jollain tavoin, tavoitteena saada hoitotukea myös maanomistajana, ilman karjankasvattajan statusta. Samalla on huomioitava mahdolliset ympäristön tilaan negatiivisesti vaikuttavat tuet. Maa- ja metsätalousministeriön ympäristöhoitotukien uudelleenohjauksesta olisi keskusteltava ja tarpeen tullen muutettava sitä ympäristöä todella hyödyttävään toimintaan.

Kuntien mahdollista velvoittamista hoitoon voidaan spekuloida, mutta sen toteutuminen saattaa olla hyvin epätodennäköinen vaihtoehto. Kuntien velvoittamisessa saatetaan törmätä resurssivajeeseen, eivätkä perinneympäristöt todennäköisesti ole prioriteetiltaan kovin korkealla. Kunnat kuitenkin palkkaavat paljon nuoria erilaisiin puistotyötehtäviin, josta siirtyminen muuhun ympäristön- ja luonnonhoitoon ei olisi suuri. Työvoima on halpaa ja mahdollistaisi lyhyen ajanjakson aikana suoritettua peruskunnostuksen ja mahdollisesti hoidon jatkumisen. Myös työllistymisprojekteissa voitaisiin hoitotyön statusta nostaa entisestään. Kunta voisi hyötyä tilanteesta esimerkiksi lisäämällä paikallisen luonnonympäristön viihtyvyyttä ja hoitaa kulttuuriympäristöjään. Samalla saataisiin ympäristökasvatuksellinen aspekti jälleen esiin, esimerkiksi käyttämällä perinteisiä työvälineitä. Luonnonhoitoa ei välttämättä ajateltaisi yksioikoisesti ruohonleikkaamisena.

Tutkimuksen selkein yksimielisyyttä herättänyt seikka oli vapaaehtoistyön arvo sinänsä, joka vastaajien mielestä oli yksimielisesti välillä suuri - erittäin suuri. Vapaaehtoistoiminnan jatkamisella ja sen kehittämällä on näinollen sidosryhmien vahva mandaatti. Käytännön työn lisäksi toiminta saa samalla aina lisää julkisuutta ja hyväksyntää, se on siis enemmän kuin pelkkä työsuritteensa summa. Vapaaehtoistyön käyttöä olisi lisättävä mahdollisuuksien mukaan eri organisaatioissa. Kuten todettua, suomalaiset osallistuvat runsain joukoin jo valmiiksi ja omasta halustaan sellaiseen yleishyödylliseen työhön, josta saavat itse jotain ja pystyvät samalla työpanoksensa avulla antamaan jotain eteenpäin.

7.2 WWF:n toiminta

Vastaajien mielestä WWF:n on tulevaisuudessa jatkettava yhteistyöhön perustuvaa toimintaansa, samalla kun huolehditaan keskusteluyhteyksien avaamisesta uusien yhteistyökumppaneiden ja intressiryhmien kanssa.

WWF voi tulevaisuudessakin vaatia korvausta työn organoinnista, kuitenkin vain kuluperustaisesti, ei varainhankinnallisista syistä. Voitolle jäämistä pidettiin epäsuotuisana, toisaalta toimintaa ei voida jatkaa jos varallisuutta ei saada. Selkeä arvio vapaaehtoistyön arvosta on saatava kaikille toimijoille joiden kanssa tehdään yhteistyötä, tällä hetkellä tilanteesta on osin keskenään päinvastaisia käsityksiä.

Organisoinnista voidaan maksaa korvauksia tasavertaisesti sellaisille toimijalle jotka perinneympäristöjen hoitoa laajamittaisesti ja laadukkaasti järjestävät. Tällöin kyetään vastaamaan kaikkiin tärkeisiin hoitoa määrittäviin seikkoihin: laatuun, pinta-alaan ja jatkuvuuteen.

”Jotenkin voisi ajatella niin, että WWF:n talkooleiri voisi olla sellainen heräte jossain kohteessa, jolle tehtäisiin isompi peruskunnostus muutaman vuotena ja sen jälkeen olisi hienoa jos syntyisi joukko paikallisia ihmisiä, jotka toimisivat alueen kummina ja hoitaisivat jatkossa hoidon. WWF voisi hoitaa perustyön joka vaatii kalustoa ja hyvää leiriorganisaatiota, mutta siirtäisi sitten vastuun muille esim. kummijärjestelmän kautta. WWF:n työlle moottorin rooli.”

Jos erilaisiin kunnostustöihin saataisiin yritysysteistyön kautta yritysten henkilöstöä osallistumaan, voitaisiin sitä kautta lisätä toiminnan kannattavuutta mahdollisesti lisätä. Muutamia yksittäisiä kunnostuksia on järjestetty, mutta niiden ongelmana ovat olleet hyvin lyhytaikaiset työsuoritteet (Lappo, haastattelu 11.4.2013). Jos tehokasta työaikaa saataisiin kokonainen päiväkin, voitaisiin toiminnalla nähdä parempia edellytyksiä.

7.2.1 Leiritoiminnan kehittäminen

Kun oman toiminnan tulevaisuudenkuva on selkeä, voidaan hoitomuotojen valikoimaa mahdollisesti kasvattaa. Talkooleiri-konseptiin esitettiin useita erilaisia muutoksia ja vaihtoehtoja. Kansainvälisiä leirejä voisi harkita, mahdollisesti jopa leirien markkinoimista ulkomaisille WWF-rahastoille. Perinneympäristöjen tila on Euroopan mittakaavassa Suomen tilannetta mukailevan huono, WWF Suomella taas hoitotyöstä kokemusta ja tehokkaaksi todettu konsepti. Voitaisiin kartoittaa mahdollisuuksia lähteä viemään osaamista muualle, haettiinhan leirijärjestelmä aikoinaan tännekin muualta.

Varauksella esitetään leirien jaottelun mahdollisuutta jollain tavoin osallistujien mukaan, kuten kokeneiden leiriläisten jermuleirit, tai ikäryhmäjaottelun kautta. Samalla on ehdottomasti huomioitava, että silloin menetettäisiin mahdollisesti osa sosiaalista ympäristöä ja leirien viehätystä. Ensikerätaiskiiintiötä olisi voitava harkita uusien osallistujien toivossa. Tällöin leireille osallistuvien vanhojen leiriläisten kokemuksesta olisi oltava hyvin selvillä. Kentällä töiden organisointi on huomattavasti helpompaa, jos työnjohto pystyy siirtämään suoraan joidenkin tehtävien vastuuta kokeneelle leiriläiselle, kuin itse kuluttamaan kaiken aikansa jokaista osallistujaa erikseen neuvomalla.

Erilaiset, jos nyt eivät suoranaiset teemaleirit, niin kuitenkin jollain tavoin osallistujia tietyssä tilanteessa jaottelevat leirit saivat ehdotuksia muuttamaan otteeseen. Esimerkiksi ”jermuleirit”, jotka järjestettäisiin vanhoille konkareille, työtehtäviltään ehkä haastavammassa, mutta fyysisesti hieman helpommissa kohteissa. Suuret ikäluokat nähtiin hieman unohtuneeksi

joukoksi. (Varmasti erikseen eriteltynä ryhmänä näin onkin, suurempi kysymys on, miten leiriläisiä jaotellaan) Heiltä voi löytyä intoa kunnostaa omia lapsuudenmaisemiaan ja – ympäristöjään, eikä ikä ole vielä vienyt intoa ja kykyä osallistua työhön. Tässä tärkeänä yhdyssiteenä voivat olla paikalliset järjestöt ja toimijat.

Leirien järjestämisessä on usean vastaajan mukaan vastaisuudessa pyrittävä siihen, että ne mahdollisuuksien mukaan sijoittuisivat vain yhden viikonlopun päälle. Tämä vähentäisi paikalla olevien työntekijöiden palkkakustannuksia ja saattaisi vähentää osallistumisensa peruvien vapaaehtoisien määrää. Tämä on huomioitu ainakin kesän 2013 leirien päivämääriä Metsähallituksen kanssa sovittaessa (Nygren, haastattelu 25.2.2013).

Pitkät leirit kannattaa vastaisuudessakin järjestää paikoissa jonne kulkeminen on aikaavievää ja kallista, kuten Pohjois-Suomi ja saaristokohteet. Lyhyempiä leirejä ja esimerkiksi viikonlopun mittaisia peruskunnostuksia suositeltiin lähellä sijaitseviin kohteisiin. Vaikka lyhyiden leirien organisoiminen on hyötysuhteeltaan huonompaa, kuin samalla kertaa pidemmän, on niiden muut kuin suoranaisesti taloudelliset merkitykset huomiotava.

Monessa kohdin kannatettua vaihtelua leirien pituuksiin ja lyhyitä kohteiden kunnostuksia voitaisiin lisätä yhteistyöllä esimerkiksi virtavesien hoito - yhdistyksen kanssa. Pääasiassa pääkaupunkiseudulla operoivan yhdistyksen etuina ovat muun muassa paikallisten kohteiden ja helpon saavutettavuuden lisäksi yhdistyksen oma asiantuntijuus, vaihtelevat kohteet, helppokot työsuoritteet ja kokemus hoidon järjestämisessä.

"Työ on ehkä se 75 % ja kaikki se sosiaalinen kanssakäyminen 25 % siitä."

Tasapaino tehokkaan työsuoritteen ja vapaaehtoisena olemisen välillä on löydettävä. Toisaalta leirien markkinoiminen ei saa antaa liian ruusuista kuvaa työn fyysisestä vaativuudesta ja järjestämiseen käytettyjä panoksia vastaan on saatava myös tulosta aikaan, toisaalta vapaaehtoisuuteen usein vähien kesälomapäiviään käyttäviä vapaaehtoisia ei voida kohdella kuin tavallisia palkkatyöläisiä. Jos leirien järjestämisessä lähdetään liian tiukasti tulostavoite-ajatuksen pohjalta, eikä esimerkiksi huomioida poikkeuksellisen kuumien sääjen tai sateen aiheuttamaa työtehon laskua, voi liian rankalta tuntuva työviikko aiheuttaa negatiivista ilmapiiriä tai jättää ensikertalaisen hakematta enää uudestaan vapaaehtoiseksi. Tässä tosin on huomiotava, että jokainen leiri on yksilöllinen sosiaalinen ympäristö, ja henkilökemiat vaikuttavat viihtyvyyteen ja työn rankkuuden kokemiseen.

"Miksi tehdään asioita, ja miten ne liittyvät isompaan kokonaisuuteen, että mikä merkitys sillä on jos minä nämä pari risua otan pois, niin mitäs sitten?"

Työtehtävien vaihtelevuudesta ja mielekkyydestä on huolehdittava, varsinkin kun tehdään talkooleirejä edeltäviä konetöitä. Mahdollisuuksien mukaan jonkun työnjohdosta olisi oltava mukana neuvomassa koneiden käyttäjää miten toimia, ettei esimerkiksi monitoimikone pakkaa risujätteitä

tiukkoihin kasoihin, ja polttamisen kannalta väärin paikkoihin, jolloin kasat on ensin vaivalla purettava ja kannettava muualle polttoon. Turhaan massan siirtelyyn kuluu aikaa, ja vie motivaatiota. Perinteisesti leireillä työtehtävissä on ollut kiertoa, jolloin mahdollisimman moni osallistuja on päässy tekemään monia eri työtehtäviä, toki leiristä riippuen. Jos ainoana tavoitteena on leirin aikana poistaa mahdollisimman paljon katajaa nummialueelta, ei työtehtäviä juuri voida vaihdella. Leirien työtehtävien monipuolistumista aikojen myötä kiiteltiin, puhtaasti niittoleireistä on siirrytty osallistujille mielenkiintoisempiin ja vaihtelevimpiin töihin.

Koneiden käyttöä on mahdollisuuksien mukaan tehostettava, esimerkiksi niittokoneiden käytön lisääminen ja niittäjien siirtäminen haravoijiksi. Konevoimaa oikeissa paikoissa oikealla volyymilla käyttämällä voidaan kohteesta riippuen parantaa tulosta. Samalla on huolehdittava siitä, että esimerkiksi liian raskasta puutavaraa ei jouduta siirtelemään käsivoimin, jolloin työtapaturmien riski kasvaa. Ylijäreän puutavaran siirtely voi myös tuntua vapaaehtoisesta turhalta, jos sama voitaisiin suorittaa koneella.

"Luonnonhoito on leirien markkinomisessa ja yleensä leireillä suoritettavissa töissä pääosassa, sen kylkiäisinä voidaan markkinoida kädentaitoja, liikuntaa, sosiaalista puolta vaikka nykyistä enemmänkin."

Leirien suuri suosio on huomioitava. Onko järkevää markkinoida enemmän, jos toimintaa ei aiota laajentaa, ja halukkaita osallistujia on jo nyt enemmän kuin voidaan ottaa mukaan.

Tehokasta käytännön hoitotyön ohjaamista on kehitettävä, samalla kun on saatava rutinoituneita ja osaavia henkilöitä johtamaan leirejä, varsinkin Metsähallituksen puolella. Maastopäivien käytännöt on järjestettävä niin, että vapaaehtoisten ei tarvitse päättää itsenäisesti mitä alueita hoidetaan, vaan Metsähallituksen tai ELY:n edustaja on oikeaan aikaan paikalla ja osan aikaa mahdollisesti muissa tehtävissä kustannussyistä. Kuitenkin huomiotava osallistumisen sosiaalinen merkitys ja vapaaehtoisten työn kunnioittaminen ja arvostus omalla läsnäolollaan. Jos Metsähallituksen läsnäolo talkooleirien aikana kustannussyistä vähenee, on WWF:llä vastaavasti oltava hoidon asiantuntijoita oman kenttäjohtoon lisäksi kompensoimassa ja varmistamassa hoidon laatu.

7.2.2 Yleisiä huomioita

Kummikohdejärjestelmässä todettiin olevan selkeästi haasteita, mutta sitä pidettiin toimivana joissain tapauksissa, kuten virtavesien hoidon järjestämisessä. Toimivia kohteita ovat olleet muun muassa Paimion Askola, jossa luonnonsuojelupiiri on ottanut hoidon vastuulleen ja WWF:n nykyisin omistama Vammalan Vehmaanniemi. Hoitotyöhön sitouttamisessa on ollut aiemmin haasteita, mutta tilanne on saattanut vuosikymmenessä tai parissa muuttua. Viime aikoina kummikohteisiin ei ole WWF:n puolesta juu-

rikaan voitu panostaa (Lappo, haastattelu 11.4.2013). Yksi keino voisi olla kummikohteiden laajempi markkinoiminen yrityksille ja yhteisöille, jolloin vastuuttaminen ja sitoutuminen voisi olla varmempaa.

Yhteistyö WWF:n ja Metsähallituksen välillä toimii lähtökohtaisesti, mutta mukaan olisi saatava kolmansia osapuolia, maanomistajia, karjankasvattajia, paikallisia yhdistyksiä tms. joiden avulla toimintaa voitaisiin sitoa entistä paremmin paikallisiin toimijoihin ja saada tätä kautta myös lisää hyväksyntää toiminnalle yleensä.

”Olisi tosi hienoa jos olisi joku tv-sarja jossa suurin piirtein Ilkka Hanskia haastattelella lähdetään liikkeelle siitä, miksi populaatio a ja populaatio b ovat tärkeitä toisilleen ja mitä se geenien siirto siinä välissä on. Vähän (voisi olla myös) luonnonsuojelun teoriasta. Kun metsurien kanssa juttelee ja luonnonhoitotöitä tekemään tulee tavallisia yrittäjiä, ja kun niille vähän avaa sitä asiaa niin ne ovat sitten, että miksei tätä ole aikaisemmin kerrottu.”

Perinneympäristöjen ja – maisemien arvostusta ja tietämystä niiden tarvitsemasta hoidosta on lisättävä. Samalla voidaan painottaa myös muita, kuin luonnonsuojelullisia seikkoja. Perinneympäristöt ovat usean eri arvon muodostamia erityisen arvokkaita kokonaisuuksia, ja niiden hoidosta tiedottamisessa ja vapaaehtoistyön markkinoinnissa voidaan käyttää myös muita kanavia, kuin toistaikseksi on käytetty. Esimerkiksi Metsähallitus panostaa myös ei-luonnonsuojelulliseen vapaaehtoistyöhön, kuten retkeilyalueiden ylläpitoon. WWF on ensisijaisesti luonnonsuojelujärjestö, eikä sillä välttämättä ole intressejä tai varallisuutta lähteä kauas omasta ydin-toiminnostaan, mutta yhteistyön mahdollisuuksia voidaan kartoittaa. Esimerkiksi samanaikaisesti järjestettävät Metsähallituksen ja WWF:n talkooleirit voisivat toimia, joissa osallistujina vaikkapa partiolaisia tai paikallisia kunnostamassa kansallispuiston rakenteita, ja toisaalta WWF:n kautta rekrytoituja luonnonhoitajia. Vapauttamalla talkootyö tietynlaisesta nurkakuntaisuudesta voisi yhteistyön tekemisellä ja tavallaan ”laajennetulla yleisellä talkoopäivällä” saada tietoa toiminnasta leviämään.

Ilmoittautumisjärjestelmän muuttamista kannattaa harkita. Nykyinen puhelinilmoittautuminen yhteen tai kahteen numeroon on siinä mielessä hankala, että linjat ruuhkautuvat, eikä kaikilla ole välttämättä mahdollisuutta jonottaa puhelimessa pitkiä aikoja. Uudet tulokkaat saattavat jopa turhautua ja antaa muutaman soittokerran jälkeen olla, jos eivät tiedä kuinka haluttuja leirit ovat. Esimerkiksi kaikki kesän 2013 leirit varattiin loppuun ennätysvauhdilla kolmessa tunnissa, ja varmuudella ainakin muutama ensikertalainen ei päässyt sinä aikana läpi ja uudelleen yritettäessä leirit olivat jo täyttyneet. Systemi toimii siltä osin, että soittamalla ilmoittautumisella on korkeampi kynnys, kuin täyttämällä sarakelomake sähköisesti. Jos sähköiseen ilmoittautumiseen päädyttäisiin, olisi silti ilmoittautuneille hyvä soittaa perään ja varmistaa, että ilmoittautunut on perillä siitä, mihin todella on sitoutumassa.

Samalla on pohdittava, miten leiriläisiä valikoidaan ja olisiko syytä käyttää jonkinlaista arvontamenettelyä. Eveliina Nygrenin (haastattelu 25.2.2012) ehdotus. Ilmoittautuneiden mukaan otossa on huomioitava kaikkien tasapuolinen kohtelu, mutta toisaalta se, että jokaisella leirillä on joitakin kokeneita leiriläisiä. Sähköinen ilmoittautuminen ja arvonta voisivat mahdollistaa uusien leiriläisten saamisen mukaan. Toki on huomioitava heidät, jotka eivät aiemminkaan ole käyttäneet esimerkiksi sähköpostitse lähetettyjä leirikirjeitä, mutta se joukko on verrattain pieni ja hallittavissa perinteisin keinoin. Voidaan myös selvittää, onko muita keinoja vähentää leireille osallistumisen perumisia, kuin perään soittelua ennen leiriä.

7.3 Yleiset kehitysehdotukset

- On pohdittava mikä on tulevaisuuden hoidon painopiste, valtion vai yksityisillä mailla sijaitsevat kohteet.
- Yksityisten maanomistajien mailla sijaitsevien perinneympäristöjen tila ja hoito olisi saatava edes väljän arvioinnin piiriin. Laadukkaan hoidon määrää on jollain keinolla lisättävä.
- Perinneympäristön hoitajan on saatava hoidosta jotain hyötyä. Hoitoon kannustavia porkkanoita on saatava lisää, ja niitä on kehitettävä, kuten luonnonlaidunlihakampanja, eläinten käyttö hoidossa ja sen tukeminen.
- Maanomistajien rahoituksen saamista on pyrittävä helpottamaan, vaikka WWF:llä itsellään ei olisi resursseja lähteä omaa toimintaa laajentamaan sille alueella.
- Valtakunnallinen perinneympäristöjen hoito-ohjelma olisi tarpeellinen, sisältäen kaikille avoin tukien haku ja kattavat hoito-ohjeet.
- Hoitoon osallistuvien organisaatioiden sisällä olisi saatava työn jakaminen sellaiselle tasolle, ettei kenenkään työtaakka kasva liian suureksi ja laadukkaaseen hoitoon pystytään keskittymään vastaisuudessaakin.
- Ympäristötuki olisi saatava mahdollisuuksien mukaan enemmän kohdesidonnaiseksi, kuin täyttämään kaikki optimaalisen kohteen tukiperusteet.
- Negatiivisista ympäristötuista on pyrittävä pois neuvottelemalla ne paremmin osapuolia ja ympäristöä hyödyttäviksi.
- Perinneympäristöjen tarjoamien ekosysteemipalveluiden arvo olisi kyettävä luotettavasti mittaamaan ja esittämään siitä arvioita.
- Jos hoidon määrää ei päädytä lisäämään pysyvän henkilökunnan lisäämisellä, voitaisiin hoitotiimejä tai vastaavia kehittää.

- Vapaaehtoistyön muut kuin rahalliset arvot on nostettava selkeämmin esiin, kokonaiskuvan ymmärtämisen kautta.
- Vapaaehtoistyöntekijöiden arvostusta on nostettava ja heitä huomioitava mahdollisuuksien mukaan nykyistä enemmän.
- Toiminnan kustannukset on arvioitava ja myös ei-taloudelliset arvot on huomioitava ja saatettava kaikkien sidosryhmien tietoon nykyisten ristiriitaisten käsitysten poistamiseksi.
- Yhteisistä pelisäännöistä on sovittava hyvissä ajoin niin, että kentällä voidaan keskittyä ydintehtäviin.
- Paikalliset ihmiset ja yhdistykset on mahdollisuuksien mukaan otettava mukaan entistä tehokkaammin. Myös mahdollisuus hoitovastuun siirrosta paikallisille on huomioitava.
- Kaskeamisen lisäämisen mahdollisuuksia voidaan selvittää.
- Voitaisiin selvittää kuntien halukkuutta kesätyöntekijöiden osittaiseen siirtämiseen hoitamaan lähialueiden arvokkaita perinneympäristöjä.

7.4 WWF:lle suunnatut kehitysehdotukset

- On tehtävä tulevaisuuden suunnitelma omien resurssien käytöstä. Samalla on luotava jonkinlaiset suuntaviivat, samalla kun toiminnan volyyminä on tehty arvio ja lähdettävä toteuttamaan sitä selkeästi.
- Tiedotusta on ylläpidettävä ja lisättävä oikeita kanavia käyttämällä, esimerkiksi ymmärrettävien ja samaistuttavien asiantuntijoiden käytön lisääminen.
- On selvitettävä voitaisiinko hoitokäytännöistä luoda Green Office-järjestelmää vastaava ohjauskeino. Huomioitava WWF:n valmiiksi hyvä näkyvyys ja brändi.
- Muiden maiden rahastojen kiinnostusta toiminnan adoptoimiseen voitaisiin selvittää ja tarpeen tullen konsultoida.
- Erilaisten leirimuotoja olisi syytä kehittää paremmin osallistujia ja lopputulosta palvelevaksi, kokonaiskuva huomioiden.
- Tiettyjen leirien osallistujien jaottelua voidaan tietyin ehdoin harvita. Esimerkiksi haastavat liikkuvat merileirit tai joillekin tietyille ryhmille erityisesti markkinoidut.

- Jos kohteiden hoidosta vastaavien asiantuntijoiden läsnäolo leireillä vähenee, on WWF:n sisäistä asiantuntijuutta pidettävä yllä ja mahdollisuuksien mukaan lisättävä.
- Leirejä markkinoitaessa on huomioitava omat voimavarat toiminnan laajentamisen suhteen.
- Leirien organisoinnista voidaan pyytää korvausta kulujen kattamiseksi, mutta voitontavoittelukeinona suhtautua siihen varauksella.
- On huolehdittava siitä, että leirikohteet ja niillä suoritettavat työtehtävät ovat keskenään erilaisia, jolloin sekä oma osaaminen laajenee, että leirit pysyvät mielenkiintoisina ja vaihtelevina.
- Yhteistyömahdollisuudet on selvitettävä pääkaupunkiseudun luonnonhoitoa järjestävien tahojen kanssa lyhyiden leirien ja yksittäisten kunnostuskohteiden lisäämiseksi. Esimerkiksi Virho ja sen organisoimat purojen kunnostukset.
- Jos hyviä kunnostuskohteita löytyy pääkaupunkiseudulta, voidaan testata yritysyritysyhteistyökumppaneiden halukkuutta osallistua kerta-luontoiseen peruskunnostukseen tai vastaavaan.
- Oma tietotaitoa ja osaamista on hyödynnettävä ja siirrettävä eteenpäin muiden toteutettavaksi.
- On selvitettävä mahdollisuuksia hyvin sitoutettavien kummikoh- teiden hoidon järjestämiseksi.
- Ilmoittautumisjärjestelmän muuttamista on harkittava. Samalla on pohdittava mahdollisia sitouttamista lisääviä keinoja.
- Leirien ajankohdat on sovittava mahdollisuuksien mukaan niin, et- tä viikonlopputyötä kertyy mahdollisuuksien mukaan korkeintaan yksi viikonloppu.
- Koneiden käyttöä on pyrittävä lisäämään kohteissa, joissa sitä voi- daan tehokkaasti hyödyntää. Tässä on huomioitava myös työturvallisuuskäytökohdat.

8 POHDINTA OPPIMISPROSESSISTA

Kiinnostuin perinneympäristöjen hoidosta suorittaessani opintoihin kuuluvaa toista harjoittelua WWF Suomella. Osallistuin muutamaa lukuunottamatta kaikille kesän 2012 leireillä ja keräsin samalla työkokemusta ja yleistä tietoa aiheesta. Tästä oli huomattavaa etua opinnäytetyön teossa. Tätä työtä tehdessä pystyi osin käyttämään hyväkseen omaa kerättyä kokemusta aiheesta, osin yleistä opintojen perusteella saatua tietoa, sekä lähdemateriaalia johon tutustuin työtä tehdessäni. Toisaalta asian tuttuus aiheutti ongelman objektiivisuudesta tutkimuksen suhteen. Koko työn tekemisen aikana oli muistettava pitää tietty etäisyys aiheeseen ja peilata syntyneitä johtopäätöksiä eettisen tutkimuksen sääntöihin. Onnistuin mielestäni hyvin tiedostamaan objektiivisuuden ja pitämään mahdollisimman hyvin oman persoonan poissa tutkimuksen teosta.

Asetettuihin tutkimuskysymyksiin onnistuin mielestäni vastaamaan paikoitellen kattavasti ja hyvin, osaan olisin toivonut saavani aikaa selkeämpiä kokonaisuuksia ja johtopäätöksiä. Toisaalta tutkimuksen kannalta oli hyvä, että keskenään voimakkaasti eriäviä vastauksia tuli

Vapaaehtoistyö-luku oli teoriaousuuden selkein kokonaisuus. Perinneympäristöistä, uhanalaisuudesta ja niiden yhteyksistä kertominen menivät niin usein ristiin, että asian selkeys paikoin kärsi. Samoin tekstin pitäminen tiukasti kiinni tutkimuskysymyksissä ja niiden teoriapohjan kirjoittaminen viitekehykseen aiheutti rönsyjä, joiden poistaminen tuntui vaikealta. Perusasiat perinneympäristöistä ja niiden hoidosta sain esiteltä mielestäni tarvittavan laajaa lähdemateriaalia käyttämällä.

Haastattelujen tekemistä olisi kannattanut harjoitella muutamalla henkilöllä ennen varsinaisten haastattelujen aloittamista. Asiaan sisälle pääsemistä helpotti se, että ensimmäinen haastateltavista oli tuttu ihminen. Haastattelujen suunnittelusta ja aikatauluttamisesta olen työn aikana oppinut. Luetuttamalla haastattelukysymyksiä useammalle ennakkolukijalle, oli ollut mahdollista parantaa kysymysten laatua ja kohdentaa niitä tarkemmiksi. Nyt muutaman kysymyksen käyttö paljastui kokonaisuuden kannalta turhaksi, ja joihinkin piti suorittaa pientä hienosäätöä vielä haastatteluvaiheessa. Näiden muutosten ei kuitenkaan katsottu olevan merkitystä tulosten vääristymisen kannalta.

Itse haastatteleminen oli koko kahden viikon aktiivisen haastattelujakson aikana vaikeaa jokaisella kerralla. Epävarmuus omasta roolista asiantuntevana haastattelijana, haastattelukysymysten laadusta ja haastatteluiden aikana toistuva takeltelu eivät usein tuottaneet onnistunutta kuvaa hyvästä haastattelijasta.

Haastateltavien otos oli hyvin suhteutettu sidosryhmien merkittävyyteen toiminnassa, lisäksi huomionarvoista oli, että haastateltavat edustivat moni-

puolisesti organisaationsa eri osia. Paikka paikoin Metsähallituksen asema saattoi tuntua korostuneen liiaksi. Kerättyä tutkimusmateriaalia kertyi huomattava määrä. Vastausprosentti oli korkea ja vastaajilla oli paljon sanottavaa asiasta. Työn pituus selittyy osin sillä, että tuloksissa haluttiin esitellä kattavasti erilaisia vastauksia, toisaalta taas useiden samankaltaisten vastausten mukaan ottamisella pyrittiin perustelemaan monen vastaajan yhteistä mielipidettä. Pienemmällä vastaajien määrällä tutkimuksen laatu olisi saattanut kärsiä, mutta suurempi olisi voinut aiheuttaa työn tulosten laajenemisen liian mittaviksi. Jos vastaajamäärä olisi ollut suurempi, olisi saattanut olla mahdollista käyttää paremmin vastaajia kategorisoivia kuvaajia ja analysoida tutkimusongelmia niiden kautta. Nyt jaottele ei vastaajien identiteetin salassapysymisen vuoksi ollut mahdollista.

Olisi ollut mielenkiintoista suhteuttaa saatuja kehitysehdotuksia talkooleirien osallistujille tehtyyn kyselyyn, mutta se ei ollut mahdollista eri asioihin painottumisesta ja kyselyn sisäisyydestä johtuen. Tutkimuksessa ei myöskään keskitytty selvittämään kovinkaan laajasti hoitoa mahdollistavia tutkimuotoja, niiden mahdollisia muutoksia tulevaisuudessa tai muuhun toimintaa yleisellä tasolla ohjaavaan rahoitukseen.

LÄHTEET

- Borg, P. 1983. Luonnon ja maisemanhoidon opas. Porvoo: WSOY.
- Borg, P. 2004. Monimuotoisuuden aika. Hämeenlinna: Karisto.
- Ely-keskus 2013. Viitattu 20.3.2013
<http://www.ely-keskus.fi/FI/ELYKESKUKSET/Sivut/default.aspx>
- From, S. 2005. Paahdeympäristöjen ekologia ja uhanalaiset lajit. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Hakkarainen, P. 2002. Vapaaehtoistoiminta Suomessa. Kansalaisareena ry. Viitattu 19.9.2012.
<http://www.kansalaisareena.fi/index.php?sivu=tovapaaehttoim>
- Hanski, I., Ilkka N., Hetemäki, I. 2009. Kaikki evoluutiosta. Helsinki: Gaudeamus.
- Hanski, I. 2007a. Viestejä saarilta - miksi luonnon monimuotoisuus vähenee?. Helsinki: Gaudeamus.
- Hanski, I. 2007b. Kutistuva maailma – Elinympäristöjen häviämisen populaatioekologiset seuraukset. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkilä, T. 2004. Tilastollinen tutkimus. 5. uud. p. Helsinki: Edita.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Jääskeläinen, E. 2004. Perinnebiotooppien hoito maataloudessa. uudenmaan ja itä-uudenmaan viljelijöiden sekä neuvonta- ja viranomaistahojen näkemyksiä perinnebiotooppien hoidosta ja siihen tarkoitettuun maatalouden erityisympäristötuesta. Helsingin yliopisto. Biotieteellinen tiedekunta. Limnologian ja ympäristönsuojelun laitos. Ympäristönsuojelutiede. Pro Gradu-tutkielma.
- Karrelainen, L., Halonen, M., Tennilä, M. 2010. 10 askelta parempaan vapaaehtoistoimintaan. Eura: Eura Print.
- Kemppainen, R. & Lehtomaa, L. 2009. Perinnebiotooppien hoidon tila ja tavoitteet. Valtakunnallinen kooste perinnebiotooppien alueellisista hoito-ohjelmista. Lounais-Suomen Ympäristökeskuksen raportteja, pdf-tiedosto. Viitattu 2.3.2013
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=103765&lan=fi>
- Laasanen, J. 2011. Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset. Ruralia-instituutti. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu 1.2.2013

<http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Raportteja70.pdf>

Maa- ja metsätalousministeriö 2003a. Perinnebiotooppien hoidon ohjevihkonen nro. 1. Avoimet perinnebiotoopit. Viitattu 1.2.2013
http://www.mmm.fi/attachments/ymparisto/5jQA0XhL/Avoimet_perinnebiotoopit.pdf

Maa- ja metsätalousministeriö 2003b. Perinnebiotooppien hoidon ohjevihkonen nro. 2. Puustoidet perinnebiotoopit. Viitattu 1.2.2013
http://www.mmm.fi/attachments/mavi/viljelijatuethakuoppaatjaohjeet/ymparistotuenneuvonnallisetoppaat/5okVlhEDc/Puustoiset_perinnebiotoopit.pdf

Maa- ja metsätalousministeriö 2003c. Perinnebiotooppien hoidon ohjevihkonen nro. 3. Perinnebiotooppien hoidon suunnittelu ja rahoitus. Viitattu 21.2.2013
http://www.mmm.fi/attachments/ymparisto/5jQAxx8M6/Hoidon_suunnittelu.pdf

Maa- ja metsätalousministeriö & Tapio. n.d. Puustoiset perinneympäristöt. Luonnon lumoa menneiltä ajoilta. Viitattu 4.4.2013
http://www.mmm.fi/attachments/mavi/viljelijatuethakuoppaatjaohjeet/ymparistotuenneuvonnallisetoppaat/5o8YZcVZ7/tapio_ppb_netti.pdf

Mussaari, M. 2013. Luonnonhoito kulttuurimaisemissa – Natureship-hankkeen tuloksia. Natureship-julkaisuja. Viitattu 3.4.2013
<http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Muut/natureship-fin.pdf>

Nygren, E. Vapaaehtoistyökoordinaattori. Metsähallitus. Haastattelu 25.2.2013

Nylund, M. & Yeung, A.B. 2005. Vapaaehtoistoiminta – anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.

Parlamentin mietintö 2008. Vapaaehtoistyön roolista taloudellisen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistämässä. Mietintö. A6-0070/2008 (2007/2149(INI)). Viitattu 1.2.2013
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2008-0070+0+DOC+XML+V0//FI>

Pikkanen, T. WWF:n sisäinen kysely. n.d. (Ei julkinen)

Pohjoismaiden ministerineuvosto 2009. Pohjoismaiden luonto – kohti vuotta 2010. Pohjolan perinnebiotoopit uhattuina, pdf-tiedosto. [Tietolehminen]. Viitattu 3.2.2013
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=104707&lan=fi>

Pykälä, J. & Bonn, T. 2000. Uudenmaan perinnemaisemat. Helsinki: Editio oy.

Raatikainen, K. 16.4.2013. Tarkentava kysymys opinnäytetyöhön liittyen. Vastanottajat Venni Alanko & Eveliina Nygren. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 19.4.2013.

Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. 2010. Suomen laji- en uhanalaisuus – punainen kirja 2010. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki: Edita Prima oy.

Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim.) 2008. Suomen luonto- tyyppien uhanalaisuus. Osa 2, perinnebiotoopit. Suomen ympäristökeskus: Helsinki.

Salamon, L.M. & Haddock, M.A. 2010. Putting Civil Society and Volun- teering on the Economic Map of the World. Viitattu 21.12.2012
http://foundationforfuture.org/en/Portals/0/Conferences/Research/Research%20papers/Haddock_English.pdf

Salminen, P. & Kekäläinen, H. (toim.) 2000. Perinnebiotooppien hoito suomessa – Perinnemaisemien hoitotyöryhmän mietintö. Helsinki: Oy Edita Ab.

Salonen, K. 2005. Mieli ja maisemat – Eko- ja ympäristöpsykologian nä- kökulma. Helsinki: Edita Prima oy

Schulman, A., Heliölä J. & Pykälä, J. 2006. Maatalouden ympäristötuen sopimusalueiden laatu ja hoidon toteutuminen – perinnebiotooppien hoi- don ja luonnon monimuotoisuuden edistämisen erityistuet. Suomen ympä- ristökeskus. Vammala: Vammalan kirjapaino. Viitattu 6.1.2013
<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=51032&lan=fi>

Stenholm, K. 2013. Virho aloitti vuoden 2013 virtavesikunnostukset. Uu- tinen? Viitattu 4.4.2013
<http://www.virtavesi.com/index.php?setPage=1&newsid=489>

Suomen ympäristökeskus 2007. Lehdesniityt. Viitattu 16.3.2013
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=15230&lan=fi>

Suomen ympäristökeskus 2008a. Suomen kansainväliset vastuulajit. Vii- tattu 5.3.2013.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=294558&lan=FI>

Suomen ympäristökeskus 2008b. Suomen kansainväliset vastuuluontoty- pit. Viitattu 5.3.2013
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=22726&lan=fi>

Suomen ympäristökeskus 2008c. Luontotyyppien uhanalaisuusluokitukset. Viitattu 5.3.2013
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=23309&lan=fi>

Suomen ympäristökeskus 2009. Sukupuutotovelka uhkaa monia lajeja. Viitattu 2.4.2013

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=336172&lan=fi>

Suomen ympäristökeskus 2010. Perinnebiotoopit: kedot, haat ja niityt. Viitattu 1.3.2013

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=304813&lan=fi&clan=fi>

Suomen ympäristökeskus 2011. Perinnebiotooppien säilyttäminen ja hoito. Viitattu 4.3.2013

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=55457&lan=fi>

Suomen ympäristökeskus 2012. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. Viitattu 6.2.2013

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=396584&lan=FI#a0>

Tiira, M. 2005. Tehokkaan toimintamallin luominen puustoisten perinnebiotooppien hoidon edistämiseksi osana Metson toimenpideohjelman. Tapiola & WWF. Viitattu 8.1.2013

http://www.wwf.fi/wwf/www/uploads/pdf/puustoiset_pb_netti.pdf

Tolvanen, P., Niinimäki, T. & Lappo, A. 2012. Hikeä, hyötyliikuntaa ja hyvää mieltä – perinneympäristöt kuntoon talkoilla. [WWF. perinneympäristöjen hoitovihkonen]

Tuomi, J., Sarajarvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Virtavesien hoitoyhdistys. Piste? n.d. Viitattu 6.4.2013

<http://www.virtavesi.com/index.php?setPage=9>

Yhdistyneiden kansakuntien vapaaehtoistyöohjelman raportin suomenkielinen yleiskatsaus. 2011. Viitattu 4.2.2013

<http://www.kansalaisareena.fi/Yleiskatsaus.pdf>

United Nations Volunteers (UNV) 2011. State of the world's volunteerism report – Universal Values For Global Well-being. Denmark. Viitattu 3.1.2013

http://unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2011/SWVR/English/SWVR2011_full.pdf

WWF International 2011. 50th anniversary release. Viitattu 8.11.2012

http://awsassets.panda.org/downloads/wwf_50_years_ddd_lrsn.pdf

WWF Suomi n.d. WWF Suomen historia. Viitattu 6.1.2013

<http://wwf.fi/jarjesto/tietoja/suomi/historia/>

WWF Suomi 2011a. WWF:n Pandapalkinto susikampanjalle ja pääkaupunkiseudun pienvesien kunnostamiselle. uutinen? Viitattu 1.4.2013.

<http://wwf.fi/jarjesto/viestinta/uutiset-ja-tiedotteet/WWF-n-Pandapalkinto-susikampanjalle-ja-paakaupunkiseudun-pienvesien-kunnostamiselle-885.a>

WWF Suomi 2011b. Puustoisten perinneympäristöjen hoito luonnonlaiduntamisella. Viitattu 27.3.2013

<http://wwf.fi/maapallomme/uhanalaiset/Puustoisten-perinneymparistojen-hoito-luonnonlaiduntamisella-1360.a>

Metso-ohjelma n.d. Viitattu 27.3.2013

<http://www.metsonpolku.fi/fi/METSO/index.php>

Kuvien lähteet:

Suomen ympäristökeskus 2008. Kalliokedot ja kedot. Viitattu 3.4.2013.

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=5214&lan=fi>

Suomen ympäristökeskus 2009. Koivurannan metsälaidun. Viitattu 3.4.2013.

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=326110&lan=fi>

Suomen luonnonsuojeluliitto 2011. Lehdesniitty. Viitattu 3.4.2013

<http://www.sll.fi/pirkanmaa/paikallisyhdistykset/mantanseutu/tapahtumat-2011/luontoretki-jungfruskaeriin-20.-22.5.2011>

KYSELYRUNKO

Taustatiedot

1. Taustaorganisaatio/toimenkuva
2. Mistä saakka ja kuinka kauan olette toimineet perinneympäristöjen hoidon parissa, entä WWF:n talkooleirien?
4. Miten olette työnne puolesta sitoutuneet perinneympäristöjen hoitoon?

Yleisesti perinneympäristöistä

5. Uhanalaisuusarvioiden mukaan ennuste perinneympäristöjen biologisen monimuotoisuuden säilymiselle on huono. Koetteko nykyiset hoitotoimet riittäviksi suhteessa siihen, että EU:n ja Suomen tavoitteena on pysäyttää luonnon monimuotoisuuden väheneminen vuoteen 2020 mennessä?
6. Mitkä ovat mielestänne suurimmat uhat perinneympäristöjen ja niiden lajiston säilymiselle?
7. Millaisina näette perinneympäristöjen hoidon tulevaisuuden?
8. Onko mielestänne jokin tietty perinneympäristötyyppi, laji tai alue jäänyt liian vähälle huomiolle?
9. Mitä uusia toimia, ja minkä tahon, mielestänne olisi tehtävä perinneympäristöjen tilan parantamiseksi?
10. Ovatko perinneympäristöjen hoitoon määrätty varat tarpeeksi suuret turvaamaan niiden säilyvyys, jos ei, miten perinneympäristöjen hoidon resursseja voitaisiin mielestänne parhaiten lisätä?

WWF:n toiminnasta perinneympäristöjen hoidossa

11. Kuinka tärkeänä näette vapaaehtoistyön perinneympäristöjen hoidossa?
12. Pitäisikö vapaaehtoistyöstä maksaa korvausta työn organisoijalle? Jos, mikä olisi sopiva korvausperuste?

13. Millaiseksi arvioisitte WWF:n työn ja WWF:n järjestämien talkooleirien merkityksen perinneympäristöjen hoitotoimissa?

14. Millaiseksi arvioisitte yhteistyönne WWF:n kanssa perinneympäristöjen hoitoon ja talkooleirien järjestämiseen liittyvissä asioissa? Onko siinä jotain parannettavaa?

15. Millaiseksi arvioisitte oman organisaationne valmiuden ja resurssit (taloudelliset resurssit, henkilöstö, kalusto) yhteistyöhön WWF:n kanssa perinneympäristöjen hoitoon ja talkooleirien järjestämiseen liittyvissä asioissa nyt ja lähitulevaisuudessa?

16. Mihin suuntaan WWF:n toiminta perinneympäristöjen parissa on mielestänne kehittynyt sinä aikana kun olette sitä seuranneet? Miten / mihin suuntaan sitä tulisi kehittää lähitulevaisuudessa?

17. Olisiko mielestänne vapaaehtoistoimintaan perustuvalla luonnonhoidolla muita toteuttamismuotoja kuin tähänastiset "perinteiset talkooleirit" (esimerkkeinä päivän mittaiset pienten kohteiden kunnostukset tai arvokkaiden kohteiden kummijärjestelmät)?

18. Olisiko mielestänne syytä painottaa nykyistä vapaaehtoistyön sosiaalisia vaikutuksia nykyistä enemmän? Jos niin miten?

19. Muita kehitysideoita, vapaita ajatuksia